

NOVOŠTI HOBUCI

#1224

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 02/06/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

9 771845 895007

22923

ISSN 1845-8955

Tito party

Oko deset tisuća ljudi, među njima zamjetno puno mladih, okupilo se u Kumrovcu na proslavi Titova rođendana

str. 6-7.

Sto godina samovolje

Plenković je zbog uskih stranačkih interesa svjesno propustio priliku da napravi dobar, pošten i logičniji Zakon o izbornim jedinicama. Takav koncept otpočetak je uklesan u HDZ-ovski mentalni sklop, a Plenković ga je afirmirao do granica apsurdna, poručujući da možemo biti sretni što zakon nije prekrojio tako da njegovoj stranci omogući vlast 'sljedećih 100 godina'

TOKOM prošlotjedne prezentacije HDZ-ovog i Vladinog prijedloga novog Zakona o izbornim jedinicama, odnosno novih granica dijela izbornih jedinica, premijer i šef HDZ-a ANDREJ PLENKOVIĆ izgovorio je riječi koje ponajbolje svjedoče o njegovom razumijevanju politike i demokracije. 'Mogli smo', kazao je, 'cijelu Hrvatsku staviti u jednu izbornu jedinicu, staviti visoki prag od devet posto, napraviti 30 bonus-mandata za relativnog pobjednika. Zbog čega? Zbog stabilnosti vlasti. Da bih vam sada rekao tko će vladati sljedećih 100 godina.' Htio je reći da se opozicija te stručna i zainteresirana javnost komotno mogu udarati nogama u stražnjicu nakon što su saznali da je HDZ u iznuđenoj izmjeni Zakona o izbornim jedinicama, bez konzultacija s bilo kime, posegnuo za solucijom koja, naravno, najviše odgovara HDZ-u: što je i kako je moglo biti, ovo je kamilica; budite sretni što se nismo odlučili za rješenje koje bi demokratskim putem više-manje dokinulo višestranački sistem; odajte nam priznanje na korektnosti i obazrivosti, jer da smo htjeli,

mogli smo demokratskim sredstvima, glasovima trenutačne parlamentarne većine, dokusuriti sve stranke osim HDZ-a i još jedne ili dvije; budite zahvalni što nismo otišli do kraja, a nije da nismo mogli, jer možemo što god hoćemo. Zaboravio je spomenuti samo zabranu predizbornih koalicija da bismo dobili savršen scenarij likvidacije velike većine

HDZ-ovih političkih konkurenata. Ostalo je nejasno zašto Plenković, umjesto izbornog praga od devet posto u Hrvatskoj kao jednoj izbornoj jedinici, nije zaprijetio cenzusom od 11 ili 13 posto i zašto se u broju nagradnih mandata za relativnog pobjednika zaustavio na 30 umjesto na 40 ili 50 od ukupno 151 zastupnika u Saboru.

Interesi osječko-baranjskog župana Ivana Anušića ispred interesa birača (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

Budimo sretni i zadovoljni činjenicom da je HDZ, vodeći računa isključivo o svojim političkim interesima, kako-tako proveo nalog Ustavnog suda da se izjednači vrijednost glasa u svih deset izbornih jedinica ili da se barem svede na najviše pet posto odstupanja, no naprosto je namjerno odbio da se granice izbornih okruga formiraju tako da u što većoj mjeri prate granice županija, gradova i prirodnih geografskih cjelina. Bilo je vrlo jednostavno riješiti taj zadatak, ali HDZ nije htio: vrijednost glasa u Slavoniji i Dalmaciji sad će biti jednaka ili približno jednaka, no sedam županija ostat će razbijeno u dvije ili tri izborne jedinice, a ni jedna od deset jedinica ne sastoji se od teritorijalno cjelovitih županija. To se lako moglo izbjeći i u varijanti s deset i u varijanti sa šest izbornih jedinica samo da odustalo od načela po kojem se u svakoj jedinici bira isti broj – 14 – saborskih zastupnika. HDZ, međutim, od toga nije odustao, jer je potpredsjednik HDZ-a i osječko-baranjski župan IVAN ANUŠIĆ poručio da neće pristati na opciju po kojoj će se u slavonskim izbornim okruzima birati manje zastupnika nego u drugim jedinicama. Drugim riječima, HDZ je zbog svojih stranačkih i unutarstranačkih interesa izbjegao model koji bi sasvim ispunio zahtjeve Ustavnog suda i koji bi pritom bio logičniji i održiviji na duže staze. Budimo sretni, jer mogao je HDZ i puno više prilagoditi pravila svojim potrebama.

Budimo zadovoljni i kuš, jer HDZ je, eto, prekrojio samo dio izbornih jedinica, na primjer, Prvu jedinicu u koju je sad uvrštena Velika Gorica i još nekolicina turopoljskih naselja, što bi trebalo poboljšati HDZ-ov rezultat u tom okrugu koji obuhvaća i centar Zagreba. Napravljena je prostorno golema Sedma jedinica u koju su ugrane Novska i Pag, Kutina i Vir, Bakar i Obrovac. Četvrti – Anušićeva – jedinica približila se Varaždinu. Iz Sedme u Osmu jedinicu prebačen je Novi Vinodolski, dok su Bakar, Viškovo i Matulji iz Osme prebačen u Sedmu, u kojoj je, primjerice, i Sisak. Osmu jedinicu pritom nije teritorijalno cjelovita, što dosad nije bio i ne bi smio biti slučaj ni s jednom jedinicom, ako ne računamo Desetu koja nije cjelovita zbog objektivnih geografskih razloga. Što god govorili Plenković i ostali HDZ-ovci, sve ove intervencije učinjene su s isključivim ciljem da HDZ dođe do što većeg broja zastupnika u budućem sazivu Sabora. Ali dobro je, budimo spokojni jer: 'Mogli smo cijelu Hrvatsku staviti u jednu izbornu jedinicu, staviti visoki prag od devet posto, napraviti 30 bonus-mandata za relativnog pobjednika. Zbog čega? Zbog stabilnosti vlasti. Da bih vam sada rekao tko će vladati sljedećih 100 godina.'

Tako smo, o istom trošku, saznali i što Andrej Plenković, zapravo, podrazumijeva pod stabilnošću vlasti. To je stanje u kojem HDZ, bez ili sa zastupnicima nacionalnih manjina, ima parlamentarnu većinu, dok opoziciju čine najviše dvije stranke, po mogućnosti jedna lijevo od HDZ-a i jedna desno od HDZ-a, e da bi se HDZ mogao predstavljati umjerenjačkom partijom te optuzivati opoziciju za lijevi i desni ekstremizam: riječ je o formuli koju je patentirao IVO SANADER, a potom usavršio Plenković, formuli koja HDZ-u donosi najbolje izborne rezultate i respekt u briselskim političkim krugovima.

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 02/06/2023

NOVOSTI
#1224

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE
UREDNIČE
Boris Postnikov

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Tihomir Ponoš

REDAKTORICE Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor
Ivančić, Sinan Gudžević,
Boris Rašeta

REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik
Internacionale), Dragana
Bošnjak, Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Dragan

Grozđanić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Anja
Kožul, Igor Lasić, Bojan
Munjin, Tamara Opačić,
Luj Parežanin, Ivana
Perić, Srećko Pulig, Hrvoje
Šimičević i Nataša Škaričić

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir
Bralić, Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNIČE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Stabilnost vlasti, dakle, znači dugotrajnu vladavinu jedne stranke, baš taj pojam – ‘vladavina’ – upotrijebio je šef HDZ-a, s tankom opozicijom kao neophodnim demokratskim ukrasom koji nema apsolutno nikakvog utjecaja ni na što i čije mišljenje vlast ne želi ni kurtoazno saslušati. Kakva je suštinska razlika između Plenkovićeve ‘stabilnosti vlasti’ i jednopartijskog sistema koji je postojao od 1945. do 1990. godine? Otkud mu uvjerenje da je stabilnost vlasti vrijednost sama po sebi, da je to nešto pozitivno iz perspektive građana? Gdje se to dugotrajna ‘stabilnost vlasti’ – Plenković govori o stogodišnjoj vladavini HDZ-a – pokazala ili pokazuje kao dobitna kombinacija za široke narodne mase u pogledu građanskih sloboda i životnog standarda?

Netko će, međutim, reći da može i neka druga stranka biti relativni pobjednik izbora, pa dobiti 30 bonus-mandata, nikome HDZ ne brani da osvoji više glasova na izborima, nikome HDZ ne priječi da glasa za koga god hoće. Tako je u teoriji. U stvarnom životu, međutim, stvari stoje onako kako ih je prikazao Plenković: kad bi cijela Hrvatska bila jedna jedinica, kad bi izborni prag bio 9 posto i kad bi relativni pobjednik bio nagrađen s 30 dodatnih mandata, HDZ bi ostao na vlasti ‘sljedećih 100 godina’. Nije to bila doskočica HDZ-ovog predsjednika. Bilo je to priznanje vrlo upućenog čovjeka da je HDZ razvio svoju klijentelističko-korupcijsku mrežu do mjere koja tu stranku čini nedostižnom političkim suparnicima u dogleđno vrijeme: čvrsto jezgro HDZ-ove biračke klijentele glasat će za svoju partiju neovisno o tome kako vlada ta partija i što nude ostale stranke. Kad je bio najniže pao, što se dogodilo nakon otkrića o Sanaderovim razgranatim kriminalnim i korupcijskim akcijama pod okriljem vlasti, HDZ je na izborima dobio oko 24 posto glasova.

I što sad? Ustavni sud saopćio je da ne komentira zakonske prijedloge nego isključivo ustavnost izglasanih zakona, a dio lijeve parlamentarne opozicije najavio je podnošenje ustavne tužbe kad zakon bude usvojen

I što sad? Ustavni sud saopćio je da ne komentira zakonske prijedloge nego isključivo ustavnost izglasanih zakona, a dio lijeve parlamentarne opozicije najavio je podnošenje ustavne tužbe kad zakon, krajem rujna ili početkom listopada, u ovakvom obliku bude usvojen glasovima vladajuće većine. Je li realno očekivati da Ustavni sud, na čelu s HDZ-ovim bliskim MIROSLAVOM ŠEPAROVIĆEM, proglasi neustavnim novi teritorijalni sastav dijela izbornih jedinica i da pošalje HDZ-ove izborne inženjere na popravni ispit? Nije realno, mada čak i osječki profesor MATO PALIĆ, do sada uvijek sklon ustavnopravnim stavovima VLADIMIRA ŠEKSA i HDZ-a, smatra da bi Ustavni sud mogao pronaći razloge za poništenje onakvog Zakona o izbornim jedinicama kakav je prošlog tjedna predstavila Vlada. ‘Što se tiče jednakosti biračkog prava, mislim da Ustavni sud neće moći naći zamjerku aktualnom prijedlogu. No od deset jedinica, niti jedna ne poštuje preporuku Ustavnog suda da

Mogli smo cijelu Hrvatsku staviti u jednu izbornu jedinicu – Andrej Plenković (Foto: Dino Stanin/PIXSELL)

se slijede granice županija, gradova i općina. Osmo jedinica, usto, ima teritorijalni prekid, a Ustavni sud upozorio je na neprihvatljivost takvog rješenja u svojoj odluci iz veljače ove godine. Prebacivanje Bakra iz Osme u Sedmu jedinicu, čime je napravljen teritorijalni diskontinuitet Osme jedinice, ne može se pritom obrazložiti potrebom ujednačavanja broja birača u jedinicama, jer Bakar ima manje od 10 tisuća stanovnika, a onda i još manje birača’, kazao je Palić za N1 televiziju i dodao: ‘Pitanje je može li Ustavni sud reagirati zbog eventualne arbitrarnosti u postupku kreiranja izbornih jedinica. Ne mora se ukinuti cijeli zakon, nego bi se moglo dogoditi da se ukinu neke odredbe koje se tiču konkretnih izbornih jedinica. U svakom slučaju, ima dovoljno vremena i za reakciju Ustavnog suda, a onda i za donošenje novog zakona.’

Plenković je zbog uskih stranačkih interesa svjesno propustio priliku da napravi dobar, pošten i logičniji Zakon o izbornim jedinicama. Propust opravdava time da Ustavni sud nije tražio da se donese dobro rješenje već da se ujednači vrijednost glasa u različitim jedinicama: zašto bismo, ako ne moramo i ako nama nije od koristi, prihvatili prijedloge za koje je svima jasno da su kvalitetniji i pametniji? Taj koncept otpočeka je uklesan u HDZ-ovski mentalni sklop, a Plenković ga je afirmirao do granica apsurdna. Ali dobro, budimo sretni jer: ‘Mogli smo cijelu Hrvatsku staviti u jednu izbornu jedinicu, staviti visoki prag od devet posto, napraviti 30 bonus-mandata za relativnog pobjednika. Zbog čega? Zbog stabilnosti vlasti. Da bih vam sada rekao tko će vladati sljedećih 100 godina.’ ■

Ustavni stručnjak Mato Palić kritizira prijedlog zakona (Foto: Dubravka Petrić/PIXSELL)

Мијешај малтер, мотај
жицу (Фото: Душко
Јарамаз/PIXSELL)

Зидај кућу трократницу

У порезним измјенама које најављује влада нешто се нипошто неће промијенити – наставља се погодовање секторима туризма, грађевинарства и трговине некретнинама, а тим су погодовањем одавно обликоване и хрватска економска политика и хрватска обала

Из досад невиђеног шаренила најављених порезних измјена и њихових ефеката, коначно су прије неколико дана бљеснуле оне у вези с најиздашнијим домаћим економским сектором. Посриједи је туризам, јасно, покрај којег ионако више ништа друго не

успијева. Као што ћемо видјети, чак поједини други сектори мимикрирају – праве се да су и они туризам – не би ли некако лакше опстали, па ћемо се овај пут концентrirати претежно на његово величанство.

Углавном, прескочит ћемо освртање на интервенције у порез на доходак, прирез и мировинске доприносе, о који-

ма смо већ исцрпили писали. Но тим су специфичним захватима бачене јединице локалне самоуправе на својеврсно новостворено тржиште флекси-намета, гдје ће се свака микросредина у овој земљи довијати како да си надокнади изгубљени порезни приход, тј. прирезни, јер се прије свега укида прирез. Неки

су тако најавили да ће повисити порез на доходак, нпр. Загреб који ипак нема проблема с потражњом запослења на тржишту рада.

Неки други ће по свему судећи посетити за вишим опорезивањем кућа и апартмана намијењених некомерцијалном смјештају. Истодобно су појаснили

да зацјело неће дирати порез, односно фиксни паушал на комерцијални туристички смјештај у сличним кућама и апартманима. У том смјеру се по медијима изјаснило неколико представника локалних власти, од Истре и Кварнера до унутрашњости – Раковица, Штригова, итд. Досад су власници за те капацитете плаћали отприлике подједнако, кад се упросјечи стање.

Сад ће се то видно разићи, па ће власници некомерцијалног смјештаја плаћати у јавну благостајну можда и дупло више неголи изнајмљивачи. Да то мало боље преведемо: посједовање викендице коштаће двоструко скупље од сличног таквог имања које је намијењено заради у туризму. Притом није важно станује ли власник потоњег објекта под тим истим кровом или се ради о његовој другој кући или стану.

Такво мјестимично увођење значајнијег давања за додатни стамбени простор оних првих, назовимо их викендашима, уствари више начелно верифицира повлаштени статус изнајмљивача у туризму. Није да ће се викендаше нешто посебно стиснути, поготово кад се зна да су власници празних кућа и станова у рх све чешће странци – у правилу имућнији грађани држава са сјеверозапада Еуропске уније. Изнајмљивачи, међутим, још су једном поштеђени осјетлијег давања за локалне прорачуне.

Тако диференциран приступ засебним категоријама посједника размјерног вишка стамбеног простора може се чинити бизарним, али има своју неопориву логику. Први је њезин резон онај предизборни, опћепознати, гдје се уочи избора догодине мало тко усуђује и помислити да закачи власнике оних невјеројатних око 650 тисућа кревета у тзв. обитељском туристичком смјештају. Невјеројатних у смислу да свих осталих јединица у хотелима и камповима по Хрватској нема ни упола толико.

Лакше им је препустити практично сву зараду, дакле, не оптерећивати их наметима, осим симболички. Друго упориште исте логике је чињеница да се људи овдје у већини случајева нити немају чиме бавити доли туризмом. Тачније, изнајмљивањем сваког расположивог капацитета, ако има туристичког интереса за њим, а у томе је Хрватска, бар велики њезин дио, такорећи богомдана.

С друге стране пак налази се истакнуто мегаочекивање од предстојеће сезоне, да се досегну профитни врхунци из митске 2019. године, илити рекордна предпандемијска бербa. Тиме ова влада настоји поправити све промашаје у кризном управљању јавним финансијама, уљепшати све одласке стотина тисућа људи у потрагу за боље плаћеним радом у иностранству, све раније пропасти од економско-политичке стратегије које наизглед уопће нема.

Она је ипак читаво вријеме ту, али је превише мрачна да би се итко њоме експлицитно китио. Хрватски туристички сектор потиче се у најмању руку кроз цијели овај досадашњи комад 21. стољећа, док цех плаћају сви други, особито материјално-производни сектори, осим једног. Тај један није ни случајно пољопривредни, јер нам је аграр дотучен већ и прије помисли да бисмо својим намирницама могли уносно нахранити све те добродошле бјелосвјетске госте.

Неодрживи развој

Фокусирањем државне економске политике на туризам искључиво кроз интерне финансијске и друге показатеље, сви други важни повезани аспекти гурнути су већ одавно у други или задњи план. О њима се до пандемије 2020. године још донекле и говорило, па је био завладао дојам о неизбјежном суочавању с нагомиланим проблемима и оријентацији на тзв. одрживу туристичку дјелатност. Поред стартног питања диверзификације националне привреде контра ове садашње, монокултурне, истакнута су она што се односе на комуналну инфраструктуру, екологију и посједнички третман јавног простора.

На први споменути комплекс не треба трошити много ријечи – у правилу се по нашим туристичким мјестима, а зовемо их радије дестинацијама, нема више гдје ни паркирати. Тамо гдје има, нема се гдје ходати, али ионако се не може ни возити, јер закрчено је у прометном погледу све. Надаље страдавају канализацијске мреже, услјед незаустановљивог раста броја нових апартмана и – ваља то јасно рећи, а да не угрози традиционално хрватско гостопримство – масе излучина цијењених туриста. У сваком случају, број проданих вц-школки у рх већ дуго није праћен адекватном количином новоуграђених колекторских цијеви, прочистача отпадних вода и тсл.

На ту муку везује нам се још мало шира у вези с отпадом, јер није се по толиким источнојадранским плажама оне шампионске 2019. године завијорио црвени барјачић упозорења само због фекалног онечишћења. Суштински је озбиљнија многа друга контаминација без обавезног неугодног мириса, од кемијског отпада до тешких метала. Та врста невоље у Хрватској се збива највише због катастро-

фално ријешеног састава збрињавања отпадних твари, форсирањем застарјелих технологија и метода умјесто еколошки прихватљивијих. Притисак масовног туризма, не хвалећи притом онај елитни, само је придодao свој завидни обол тој драми.

Остаје проблем управљања поморским добром у својству јавне вриједности у коју се иначе закљичемо интензитетом жешћим од свега другог. Но, све чешће и фаталније, у својству тржишне вриједности која само чека да је покупи какав перспективни концесионар и стави у приватно-профитну функцију. Стање око тога јавног добра није било повољно нити прије најновије економске мултикризе, изазване пандемијом, рецесијом, ратом у Украјини, инфлацијом. Класа недодирљивих узурпатора комада морске обале била је добрано етаблирана, а побуне локалног припадајућег живља такођер неријетко организиране, каткад чак и успјешне, али је на дужи стазе и на ширем потезу такав исход свеједно био изузетак.

С најављеним Законом о поморском добру, то би се требало изразитије омогућити – узурпација, не бунт. Поморско добро ставља се чвршће у потенцијални комерцијалан оквир, па му природна и еколошка важност, затим садржана опћедруштвена корист, постају другоразредне. Као што је речено у једној стручној анализи на порталу Поморско добро, закон ће омогућити да се на обали 'све изнимно може'. Права изнимка, међутим, постат ће ситуација у којој сви једнако могу свугдје бар нешто – брчкати се у плићаку, прошетати обалом. Демократичност и социјалност у том приступу изостају, те ће се око истинске опће доступности поморског добра повести још многа битка.

Туризам је свакако основа, са својим потицањем шире потрошње и раста прихода од ПДВ-а, с везаним радним мјестима, с преко 100 тисућа домаћинстава која нуде обитељски смјештај и творе кичму сектора. Но за то вријеме изнад свега цвате грађевински бизнис

Да не улазимо у више-мање знане појединости око уништавања производње артикала с већом доданом вриједношћу о којем смо објавили доста тога, осврнимо се за преосталим фаворитом. Ријеч је о грађевинском и, што је тешко раздвојиво, некретнинско-трговачком сектору. Туризам је свакако основа, са својим потицањем шире потрошње и раста прихода од ПДВ-а, с везаним радним мјестима, с преко 100 тисућа домаћинстава која нуде обитељски смјештај и творе кичму сектора. Но за то вријеме изнад свега цвате грађевински бизнис, знамо ли да некретнине данас чине најопортунује прибјежиште за стечену добит. Очување вриједности новца, с обзиром на инфлацију и друге моменте економске несигурности, могуће је у Хрватској прије свега купњом и задржавањем додатних станова и кућа до даљњег. То важи за странце из других земаља ЕУ-а који су само у посљедње три године овдје купили преко 30 тисућа некретнина, као и за наше људе, не тек оне који туризмом осигуравају своју и обитељску егзистенцију и будућност.

На тај слој надовезује се онај рентијерски, уз незанемарив број власника који ма се према горњој рачуници исплати

задржати своје капацитете и посве неискориштеним. Укупна попуњеност читавог простора тих 'других' кућа и станова у власништву појединца, и трећих или петих, на разини године износи свега око 15 посто. Цијена некретнина и генерално становања у Хрватској, диктирана тако створеном потражњом за стамбеним простором, заузврат је одлетјела у стратосферу.

Фактично мизерним опорезивањем имовине, нарочито посједа који не служи као обитељски дом, а не мора се ни изнајмљивати, постали смо замамна порезна оаза добростојећим становницима ЕУ-а, па и домаћим сретницима тог типа. Сви остали, а њих је овдје и даље битно више, подносе трошак у виду раширеног оптерећења пдв-ом, скупог становања, неповољнијег амбијента за друге врсте пословања, итд. Финално, ово није политичка ни моралистичка критика страних држављана који се захвално сналазе у понуђеном хрватском фискално-политичком контексту, камоли домицилних туристичких изнајмљивача смјештаја. Односи у економији морају се осмотрити на структурној, објективној равни, јер примарно оквир наметнут одозго резултира посљедицама у ширини друштва. Имамо посла с дубоко усађеном, дуго потицањом злоупотребом која не јењава, штовише, све јаче узима маха.

Праведнију регулацију тако девијантне тржишне појаве, заправо демотивирање профитера наспрам реалних произвођача туристичке услуге који не могу избјећи успостављену принуду, у овом часу не треба очекивати. Но примат грађевинских те некретнинских мешетара и купаца станова и кућа, фаворизираних актуалном хрватском фискалном политиком, бит ће временом тежи. Ипак, то не може остати на бригу локалним властима, или ће нам порастити унутарња економска и социјална напетост, него је на ствари основни задатак државе, ако ње још негдје има. ■

Све је спремно за још једну рекордну сезону (Фото: Шиме Зелић/PIXSELL)

Osmijeh od uha do uha za Tita

Oko deset tisuća ljudi okupilo se u Kumrovcu na proslavi Titova rođendana, puno je mladih, nema pretjerane nostalgije za Jugoslavijom, ali sam Tito nije prolazna figura. ‘Ja nikad neću plakati za Plenkovićem, ni za Milanovićem’, kaže nam Stela koja prodaje majice. ‘Ne bih ja tako za Luku Modrića kao oni za Tita’, dodaje Marko

GDJE se mi mladi možemo ova-ko veseliti, da nije koncert i da nisi pijan, zapitala se STELA iz Stubičkih Toplica koja je prvi put prodavala majice na štandu u Kumrovcu na Danu mladosti – radosti, svetkovini posvećenoj nekadašnjem Danu mladosti i rođendanu, istina netočnom datumu, JOSIPA BROZA TITA. Stela i njen kolega MARKO su u srednjim tridesetima, on je i lani bio u Kumrovcu. Videnim su oduševljeni, Stela posebno.

— Ljudi su veseli, ništa im ne smeta, bitno je da nisu žedni. Danas ovdje svi imaju osmijeh od uha do uha, napunjeni su pozitivom. Traže majice i za bebe, ljudi svih uzrasta ima – opisuje nam svoje dojmove.

A majice su prilagođene publici, na njima dominiraju TITO i Grunf.

Marko uspoređuje prošlu i ovu godinu. Zaključuje da je osjetno više ljudi, lani je još bila korona, a to da je osjetno više ljudi vidi po prodaji. Pola dva je, na pozornici nekoliko desetaka metara od njihova štanda traje koncert TBF-a, njihov prvi u Kumrovcu, i oni su doprinijeli produžetku svečarskog programa time i zadržavanju ljudi u Titovom rodnom mjestu.

— Lani bismo u ovo doba micali štand, ove godine tek počinje. Jako smo sretni, a sretni su i posjetitelji. Vidi se da jedva čekaju sljedeću godinu – zadovoljno se smješka Marko.

Stela zaključuje da mnogi posjetitelji doma trebaju asistenta, doista, mnogi su na štakama, a ovdje svi hodaju. Čudi se, i divi, njihovom odnosu prema Titu.

— Ja nikad neću plakati za PLENKOVIĆEM, ni za MILANOVIĆEM (Marko se ubacuje i kaže da on neće ni za MESIĆEM ni JOSIPOVIĆEM), a ovi ovdje plaču za Titom i ljube njegovu sliku. To ne mogu shvatiti, a jako

Veterani i omladina na Danu mladosti – radosti u Kumrovcu
(Foto: Jurica Galoić/PIXSELL)

Disao sam punim plućima u Jugoslaviji, bio sam sretan, a sad sam tijesan, granice su skućene. Džaba demokratija, EU i NATO kad je sve potišteno – kaže nam Nedžad Jagodić koji je imao 14 godina kad je Tito umro, a danas živi u Klagenfurtu

mi se sviđa. Dva svijeta. Ovo mi je odlično, kao da nisam u Hrvatskoj. Sve je lijepo, ovo je nešto najmirnije što sam doživjela, a to je nešto kao politički skup – divi se starijim generacijama Stela.

Marko dodaje da su ovi danas prolazne figure, Tito nije, i poentira: 'Ne bih ja tako za LUKU MODRIĆA kao oni za Tita.'

Bilo je u subotu, 27. svibnja u Kumrovcu i dosta veterana Dana mladosti – radosti, s mnogo dolazaka. Ne čudi to, okupilo se, procijenili su organizatori iza Saveza društava Josip Broz Tito Hrvatske i Saveza antifašističkih boraca i antifašista, deset tisuća ljudi. Među veteranima je obitelj JAGODIĆ, izvorno iz Živinica pored Tuzle, realno iz austrijskog Klagenfurta kamo su su odselili prije rata. NEDŽAT je imao 14 godina kad je Tito umro, a mladost pamti kao 'lijepo vrijeme. Svugdje pjesma, drugarstvo, ljubav'.

— Disao sam punim plućima u Jugoslaviji, bio sam sretan, a sad sam tijesan, granice su skućene. Džaba demokratija, EU i NATO kad je sve potišteno. I Slovenija i drugo – žali se.

Djeca su im rođena u Austriji. Pitamo jesu li Austrijanci. Supruga odgovara da nisu. Pitamo jesu li naši. Odgovara da nisu ni naši, nego su Bosanci.

Među kumrovečkim veteranima je i SALIH BRKIĆ, predsjednik Društva antifašista Josip Broz Tito Tešanj, koji na sebi ima majicu s Titom, ali drvarskim. Rođen je 1944., dolazi svake godine. U Titovo doba je bio ponosan, dostojanstven, cijenjen u svijetu, a voli putovati.

— Danas sam, u vrijeme demokracije, podcijenjen, osramoćen, neću reći osiromašen, jer sam bogat u duši – kazuje nam Salih i zaključuje da on i njegovi kolege šire bratstvo i jedinstvo, idu svuda po Jugoslaviji (nije rekao 'bivšoj Jugoslaviji'), 'a naša politika je prijateljstvo'.

Nisu svi nostalglični prema prošlosti i kritični prema sadašnjosti. Nailazimo na bračni par, TOMISLAVA i MARIJU, iz prekograničnih Brežica. Bicikliraju, Slovenci su oдавно masovno otkrili rekreativno bicikliranje. Lijepo im je u Kumrovcu, dolaze i inače, ne samo na Dan mladosti – radosti. Lijepa im je to tura od sat i pol vožnje. Kad je umro Tito, imali su 22 godine. Marija za Tita kaže da je 'naša zgodovina' i ne daje nikakve ocjene o njemu. Oboje tvrde da je danas bolje nego što je nekad bilo, Marija smatra da će za deset godina biti još bolje. Od svih ljudi s kojima smo razgovarali u Kumrovcu, optimizam stanuje samo kod Slovenaca.

Srećemo još iskusnih posjetitelja Kumrovca. Istra ima jaka društva Josipa Broza Tita, a najjače je ono iz Poreštine. Njegov je predsjednik MARIO LJUBEŠIĆ. Imaju 600 članova, u osam općina i Poreču, a samo u njemu četiri povjerenika.

— Ima i mladih. Svaki mjesec organiziramo više aktivnosti nego što je mjeseci u kalendaru. Uskoro idemo na Tjentište, pa kolegama u Beograd. Moja cijela obitelj je bila u partizanima. Mi ne skrećemo, na pravom smo putu, što svjedočimo i danas – kazuje nam Ljubešić.

Do njega stari kolega novinar, predsjednik Društva Josip Broz Tito Labinštine VALTER ČERNJUL. Hvali se sa 180 članova, a posebno time što su se u Društvo u zadnja dva mjeseca upisala 34 nova člana. Pristupaju im i mladi. Spominje i Novosti, hvali nas, 'oštriste u zadnje vrijeme, neka'. Nekako je čudno slušati o Novostima, a sugovornik ni da nas opsuje.

Malo dalje srećemo ekipu SDP-ovaca: predsjednik Savjeta za ratne veterane VINKO KOVAČIĆ, gradonačelnik Pregrade MARKO VEŠLIGAJ i bivši načelnik Kumrovca DRAGUTIN ULAMA. Što o Titu reći danas, kakav je stav o njemu, pitamo Kovačića.

— Sve vam govori to da je ovdje danas deset tisuća ljudi. To je odgovor. Josip Broz Tito je činjenica na kojoj je nastala današnja Hrvatska, sve drugo je krivotvorenje povijesti. Antifašizam i Tito su temelj, a jasno je da su neke druge teme danas krucijalne – rekao nam je Kovačić.

Vešligaj je ukratko opisao Tita. Za njega je on 'najveći čovjek s ovih prostora, a većeg Zagorca nema'. S obzirom na zasluge, danas je zapostavljen, a 'okupio je sve rodoljube, i Hrvate i Srbe koji su dali veliki doprinos u antifašističkoj borbi i pobjedi'. Tito se i mijenjao i onaj iz 1945. nije isti kao onaj iz 1975. Predsjednik Jugoslavije osjećao je bilo ljudi i vremena, mijenjao se, što je i znak političke inteligencije. Za Ulamu odnos prema Titu ima i obiteljsku pozadinu. Njegovi su bili bliski Titu, koji je posjećivao njegova djeda. Zadovoljan je time koliko je ljudi u subotu bilo u Kumrovcu, spominje brojku od sto tisuća prodanih ulaznica za kumrovečko etnoselo godišnje, turistima iz cijelog svijeta, što je najbolji odgovor svima o tome koliko Tito znači. A koliko je značio, pokazao je i

Obitelj Jagodić – naši nisu ni naši, ni Austrijanci, nego Bosanci

američki predsjednik RICHARD NIXON koji je 1970. posjetio Titovo rodno mjesto.

— Eto, vidite. Tito je doveo američkog predsjednika u Kumrovec. Sjetite se kako su njega dočekivali u svijetu i pogledajte kako danas dočekuju predsjednike sedam država nastalih raspadom Jugoslavije – zaključio je Ulama.

Okupljanje deset tisuća ljudi obilježeno je ljubavlju i poštovanjem prema Titu. AUGUSTINČIĆEV spomenik omiljeno je mjesto za fotografiranje, mnogi razgledavaju njegovu rodnu kuću, nose majice s Titovim likom. No skup je ponajprije veseo, ne primarno nostalgličan. Nema više pretjerano nostalglične ni za Jugoslavijom. Ima zastava, vidjesmo skupinu mladića koji su na majicama imali jugoslavenski grb (i to onaj izvorni, s pet baklji za pet nacija, a ne kasniji, sa šest baklji za šest republika), ali mnogo manje nego što bi desničari – koji su u potrazi za vlastitim mjestom pod političkim suncem uoči Dana mladosti – radosti organizirali nešto nalik na prosvjed i njime samo dodatno motivirali štovatelje Tita da dođu u Kumrovec – oćekivali.

A deset tisuća ljudi na jednom mjestu dobra je prilika da se i nešto zaradi. Etnoselo je pretvoreno u vašar. Prodaju svoje proizvode vlasnici različitih OPG-ova, prodaju se majice, nakit, suveniri, dječje igračke, posebno drveno oružje (rasprostranjen je kalašnjikov, a mogao se kupiti i drveni tenkić, model T-34; ne znamo koliko se to uklapa u tradiciju izrade zagorskih drvenih igračaka koja je na listi nematerijalne baštine UNESCO-a), parfemi, odjeća. Trgovci k'o trgovci, jednima je dobro, drugi se žale. EDIJU iz Zagreba koji

prodaje parfeme je dobro. Moli nas da ne fotografiramo njega, parfeme možemo. Nećemo. DIJANA ZAGORŠČAK iz OPG-a Zagorščak je zadovoljna. Iz godine u godinu broj ljudi ne pada. Roba se dobro prodaje.

— Sada ide malo slabije, ljudi slušaju protokolarne govore, ali dobro ćemo prodati – nagovještava ova Bednjanka.

Govori nam na bednjanskom da je to 'najljepši komadić zemlje na svijetu'. Na bednjanskom se to kaže, otprilike, 'nujlpjši kemauček svieto'. Nakon višekratnih pokušaja da razumijemo što je rekla, zamolili smo je da nam polako, skoro slovo po slovo, ponovi kako se to kaže. Govori nam (ne na bednjanskom) i da dolaze ljudi od 7 do 97 godina, iz cijele Jugoslavije, a zna da su došli i gosti iz Bugarske. Njih nismo vidjeli, ali smo zato vidjeli skupinu američkih turista. Vodič im je baš nešto tumačio, oni imaju slušalice. Pitamo jednog je li prvi put u Hrvatskoj. Nije, kaže, bio je prije i posjetio je Split i Dubrovnik. Pitamo i zna li historijat mjesta u kojem je. Kaže da upravo sluša o tome i ljubazno, ali odrješito nas moli da odemo u drugi dio Kumrovca.

Među prodavačima jedinstvenošću se ističe MATO ČEP KADIĆ iz Strizivojne. Nudi jedan artikl: svoju nedavno objavljenu autobiografiju 'Od kapetana do kokičara'. Kadić je bio kapetan JNA, u službi do 1992., zaposlen do 1994. godine. Posljednje dvije godine u JNA proveo je na liječenju posljedica teške prometne nesreće. Loše su ga liječili, zbog čega mu je jedna noga kraća. U životu se selio 19 puta, živio je po cijeloj Jugoslaviji, u Istru je došao kod prijatelja na pet dana, a ostao sedam godina. Oba mu sina rade u Njemačkoj. Stariji 12 godina radi kao varilac, mlađi pet godina kao pomoćni kuhar. Kći je studentica treće godine Učiteljskog fakulteta u Zagrebu. Priča nam svoju priču otprije više od tri desetljeća.

— Kako rat počinje, za jedne postajem ustaša jer sam iz Hrvatske, za druge balija zbog muslimanskog prezimena, za treće četnik jer sam kapetan JNA, a ja sam Titov oficir, član jedino šahovskog kluba i osnivač Društva malih životinja Golub Strizivojna – kaže Kadić.

Bavio se trgovinom, ugostiteljstvom, prodavao je šećernu vunu, fritule, kokice i tako je nastao naslov autobiografije. Lista dosta luksuzno izdanje. Velik format, tvrde korice, šivani uvez, brojne fotografije. Pokazuje nam ih, posebno se ponosi onima koje se odnose na šah, objavio je i faksimile novinskih članaka o sebi. Pokazuje jednu fotografiju i kaže: 'A ovo sam ja na plaži pored Poreča.' Rekli smo našem sugovorniku da nas jako podsjeća na glumca EMIRA HADŽIHAFIZBEGOVIĆA. 'Nisi ti jedini, ti si sedmi od jutros', odgovara.

Nije u Kumrovcu nedostajalo ni okrijepe i to po povoljnim cijenama, pola litre mineralne vode euro i 25 centi. I gladni su došli na svoje. Netko se zasitio grahamom, sa ili bez kobasice, netko gulašom, netko čevapima, poneki svinjskim ili telećim pečenjem, a netko je žudio za toplom, mirisnom lepinjom. ■

Mato Čep Kadić, kapetan i kokičar iz Strizivojne, isti je Emir Hadžihafizbegović

Mario Ljubešić i Valter Černjul – agilni vođe društava Josip Broz Tito

Opozicija bez podrške Zapada

U Beogradu će se održati dva prosvjeda: građansko-opozicijski 'Srbija protiv nasilja' i 'Stop nasilju nad Srbima na Kosovu i Metohiji'. Šef kluba zastupnika SNS-a rekao je da će opoziciju juriti po ulicama, a kluba zastupnika NS-a da Vučićev režim pokušava izazvati sukobe

PRVOGA petka u lipnju mjesecu u Beogradu bi se trebala održati dva prosvjedna skupa protiv nasilja. Građansko-opozicijski prosvjed 'Srbija protiv nasilja' održat će se peti put u svom izvornom i već uhodanom terminu, a na društvenim mrežama zasad anonimni organizatori pozivaju građane da u isto vrijeme i na istom mjestu prvi put dođu na prosvjed 'Stop nasilju nad Srbima na Kosovu i Metohiji'. Opozicijski organizatori prosvjeda 'Srbija protiv nasilja' odmah su optužili VUČIĆEV režim da organiziranjem drugoga prosvjeda pokušava isprovocirati ulični sukob s prosvjednicima koji traže zaustavljanje nasilja nad kosovskometohijskim Srbima.

Tjednik Vreme bilježi da se informacija o organiziranju prosvjeda protiv nasilja nad Srbima na Kosovu na društvenim mrežama pojavila istoga dana kad je u parlamentu šef zastupničkog kluba SNS-a MILENKO JOVANOVIĆ najavio da će opoziciju juriti po ulicama. Vreme prenosi da je Jovanović opozicijskim zastupnicima u Skupštini Srbije poručio sljedeće: 'Nasilje koje ste pustili iz boce sada vam se vraća kao bumerang. Vas jure po ulicama, ne nas. Ja ne sumnjam da bi oni jurili i nas, ali sada vas teraju sa protesta. I sad ćete vi u petak da vidite reakciju na to, što se vi danas namećete kao lider protesta. To ćete u petak da čujete odgovor istog tog naroda, koji kažete da zastupate. Nemoj samo da prođete kao neki drugi.'

Beogradski tjednik objavio je i reakciju šefa zastupničkog kluba Narodne stranke MIROSLAVA ALEKSIĆA koji tvrdi da 'Vučićev režim pokušava na svakom održanom protestu da ubacivanjem svojih provokatora izazove sukobe i da oskrnavi ove veličanstvene proteste na kojima je cela Srbija ustala da se bori protiv nasilja. Pošto na narod nema odgovor, Vučić pokušava da na bilo koji način izazove nemire kako bi odvratio ljude od dalje borbe za ispunjenje zahteva koji su mu jasno ispostavljeni. U svemu tome novi momenat je najava Milenka Jovanovića u Skupštini da će na sledećem protestu neki ljudi da jure opozicione lidere. Naravno da to ima veze sa pozivom na društvenim mreža-

ma od strane nekih organizacija koji se kako kažu bore za Kosovo, a u stvari je očigledno da im je cilj da se obračunavaju s opozicijom i građanima'.

Zbog sumnje da Vučićeva vlast organiziranjem paralelnog prosvjeda pokušava nasiljem razbiti njihov prosvjed, opozicija je zatražila sastanak s čelnicima MUP-a Srbije na kojem će tražiti da policija osigura mirno održavanje prosvjeda 'Srbija protiv nasilja' i spriječi mogući ulični okršaj dviju prosvjedničkih kolona. U uzavreloj političkoj atmosferi u Srbiji malo kome pada na pamet da bi se dva prosvjeda mogla stopiti u jedan, iako se oba zalažu protiv nasilja. Građansko-opozicijski prosvjed 'Srbija protiv nasilja' političkom alkemijom brzo je prešao put od pobune protiv nasilja koje je kulminiralo masovnim ubojstvima djece u beogradskoj školi i mladih ljudi u selima kraj Mladenovca u masovne prosvjede protiv 'političkog nasilja Vučićevog režima nad građanima Sr-

bije'. Prosvjed 'Stop nasilju nad Srbima na Kosovu i Metohiji' zasad je najavljen kao dizanje glasa protiv 'nasilja KURTIJEVOG režima nad kosovskometohijskim Srbima', ali je opozicija uvjerenjena da će ga vlast Vučićevih naprednjaka odmah okrenuti protiv njihovih uličnih demonstracija na kojima je pokušavaju srušiti ili natjerati na ustupke prije nego što sjednu za stol kako bi dogovorili održavanje izvanrednih izbora.

Problem opozicije je, međutim, što je duže od desetljeća stajala sa strane i prepustila koalicijskoj vlasti Vučićevih naprednjaka da se sama nosi s pregovorima o normalizaciji odnosa s Prištinom. Lijevo-liberalna opozicija je uglavnom šutke popratila potpisivanje Briselskog sporazuma i svih njegovih dodatka te Vučićevo prihvaćanje Ohridskog sporazuma, a desnica ih je odbijala ustrajući na maksimalističkom stavu da se o Kosovu kao sastavnom dijelu Srbije uopće ne može pregovarati. U suštini je čitava opozicija čekala

da se Vučićeva vlast slomi u pregovorima o normalizaciji odnosa s Prištinom.

Od dolaska Samoopredjeljenja na vlast na Kosovu opozicija je iz prikrajka nijemo promatrala kako Kurtijeva vlada ustrajno godinama odbija provesti ključnu odredbu Briselskog sporazuma o formiranju Zajednice srpskih općina, a jedva da je skrivala likovanje zbog sukoba i incidenata, pa i krvavih, koji su se zbog neprovođenja potpisanih sporazuma učestalo počeli događati između prištinskih vlasti i stanovništva u općinama sa srpskom većinom. Ni činjenica da su Europska unija i SAD podržali Briselski i Ohridski sporazum nije ponukala opoziciju da podrži zahtjeve Vučićevih vlasti da Kurtijeva vlada omogući formiranje ZSO-a, ali je koristila svaku priliku da je proglasi krivom za težak položaj Srba na Kosovu.

Kad je Kurtijeva vlada proteklog vikenda u općinama sa srpskom većinom na sjeveru Kosova, u njihova administrativna sjedišta u kojima rade srpski službenici, uz pratnju specijalne policije uvela albanske predsjednike općina koji su izabrani na izborima koje su srpski birači listom bojkotirali, opozicija je u prvim reakcijama odmah počela prozivati vlast Vučićevih naprednjaka da je glavni krivac zbog Kurtijevog nasilnog preuzimanja vlasti na sjeveru Kosova. Stižala se tek nakon što se u Zubinom Potoku prosvjed tamošnjih Srba pretvorio u nasilni obračun s pripadnicima KFOR-a koji su sprječavali njihov obračun s pripadnicima Kosovske policije koji su zauzeli općinsku zgradu.

Još zblenutije su opozicijski lideri nastavili šutjeti nakon što su američki diplomati, unatoč tome što su pobunjeni Srbi napali pripadnike KFOR-a, za dovođenje Kosova na rub još jednog oružanog sukoba optužili Kurtijevu vladu, a od Vučićevih vlasti zatražili tek suzdržanost i spuštanje tenzija. Tama kad su pomislili da im se Vučićeva vlast i zbog svoje navodno promašene kosovske politike namjestila za novi krug uličnog cipelarenja, američki državni tajnik ANTONY BLINKEN iz Washingtona je poručio da je 'odluka vlade u Prištini da prisilno pristupi opštinskim zgradama na severu pokrajine snažno i nepotrebno eskalirala tenzije'. Blinken je Beograd i Prištinu pozvao da 'preduzmu hitne mere za deeskalaciju tenzija'. Pritom je bio precizan: 'Premijer Kurti i njegova vlada treba da obezbede da izabrani gradonačelnici obavljaju svoje prelazne dužnosti sa alternativnih lokacija izvan opštinskih zgrada i da povuku policijske snage iz okoline', a od Vučića i srpske vlade zatražio da 'spuste bezbednosni status oružanih snaga i pozovu Srbe na KiM da prestanu da izazivaju KFOR i uzdrže se od daljeg nasilja'.

Kako je američka administracija uz jasno adresiranje krivice za najnovije neredne na sjeveru Kosova uvela i prve sankcije Kurtijevoj vlasti (izbacivanje kosovske vojske iz vježbe Defender Europe 2023., zabrana posjete kosovskih dužnosnika SAD-u, uskraćivanje američke podrške u procesu priznavanja kosovske države i pristupanju u međunarodne organizacije), opoziciji je to bio znak da odustane od prozivanja Vučićevog režima zbog zbivanja na sjeveru Kosova. Odluka NATO-a da na Kosovo pošalje dodatnih 700 vojnika i američko upozorenje Prištini da bi to mogao biti uvod u uvođenje međunarodnog protektorata na Kosovu zapečatili su i posljednju nadu opozicije da će dobiti podršku Zapada za rušenje Vučićevog režima, a produbilo strah da će mu zbog suradnje u raspetljavanju kosovskog čvora dopustiti da uguši njihove zahuktale ulične prosvjede. ■

Građansko-opozicijski prosvjed 'Srbija protiv nasilja' u Beogradu (Foto: Dejan Rakita/PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

Mali rječnik Znakova

PIŠE Boris Dežulović

**Čak i nevjerniku
i najokorjelijem
skeptiku iz
mainstream medija
– a taj sam – teško je
poreći Caviezelove
tvrdnje o dobro
organiziranoj
svjetskoj tajnoj
pedofilskoj kabali koja
se redovno sastaje na
izopačenim obredima
u opskurnim
mračnim hramovima,
gdje se ostarjeli i
ocvali ‘pripadnici
elite’ i ‘ugledni
građani’ seksualno
iživljavaju nad
našom djecom**

DESET godina pokušavao sam uspjeti u Hollywoodu, kad me redatelj me pozvao k sebi u kuću na Beverly Hillsu. Sjedio sam u automobilu i molio krunicu suprugine bake. Kada sam završio, odlučio sam ući, no krunica mi je ostala u ruci. Pozvonio sam na vrata predivne hacijende, i otvorila mi je supruga režisera TERRENCEA MALICKA. Oko vrata je imala Gospin medaljon. Osjetio sam senzaciju u srcu i odlučio joj pokloniti krunicu. Plaćući mi je rekla da je ista osoba koja joj je poklonila Gospin medaljon darovala i krunicu koja je pripadala MAJCI TEREZI, ali je krunicu izgubila, pa se baš jutros molila Bogu i Bogorodici da joj pošalje novu!

Tako je na velikom osmosatnom molitvenom spektaklu ‘Progledaj srcem’ u organizaciji katoličke televizije Laudato govorila glavna zvijezda programa, američki glumac i predani katolik JAMES JIM CAVIEZEL, ispunjenoj zagrebačkoj Areni najpoznatiji kao Isus Krist iz holivudskog *catholicbustera* ‘Pasija’. Mladost u velikoj dvorani ganuta je ridala dok je Caviezel pričao o Nebeskim Znakovima koji su mu u životu pokazivali put, od bakine krunice njegove supruge hrvatskih korijenja, koja ga je odvela u Međugorje da tamo doživi Prosvjetljenje.

Put Jima Caviezela, ukratko, cijeli je posut Znakovima, a najčudesniji od svijtu valjda čudesnih Znakova bio je trenutak kad ga je, taman kad je napunio trideset tri, nazvao MEL GIBSON, koji je za ulogu Krista u ‘Pasiji’ tražio glumca koji ima iste Isusove inicijale J. C. i iste Isusove trideset tri godine. ‘Prije snimanja mislio sam da će mi najteže pasti učenje aramejskog jezika, ali uloga je zapravo bila nevjerojatno fizički zahtjevna. Scenu razapinjanja, na primjer, snimao sam više od pet mjeseci, a na posljednjem snimanju pogodio me grom, pa sam morao na dvije operacije srca’, ispričao je onda Džej Si, i tronuta publika u zagrebačkoj Areni pala je ničice na koljena.

Netko srca slabije ispunjena vjerom u tom bi se trenutku, istina, zapitao nije li i to bio Znak, i nije da ga ne bismo razumjeli. Ništa u životu Jima Caviezela nije bilo slučajno, Božji ga je Znak doveo kod režisera s krunicom iz Međugorja taman kad je njegova žena izgubila svoju – vodili su ga tako Znakovi sve otkako mu je onomad, kad se rodio, otac JAMES dao svoje ime, taman da ga Mel Gibson pronađe kad trideset tri godine kasnije za film o Kristovoj mucu bude tražio glumca Isusovih godina i inicijala – a onda ga je na snimanju filma, taman kad su ga razapeli na križ, s neba pogodio grom!

Shvatit ćete zašto je laik poput mene zbunjeno: teško da u cijelom rječniku nebeskih Znakova ima očitijeg i prepoznatljivijeg Znaka od groma nebeskog, sve od Knjige izlaska, kad ono ‘Mojsije diže svoj štap prema nebu, a Jahve zagrmi i pusti tuču i munje po zemlji Egipćana’, pa do Knjige otkrivenja, kad je Jaganjac otvorio Sedmi pečat, andeo prosuo kadionicu, a s nebesa ‘udariše gromovi i munje’. Grom je Božja omiljena poštapalica, On ‘munju drži objema rukama i kazuje joj kamo će zgoditi’ (Knjiga o Jobu, 36,32), cijelo Sveto pismo tako ‘baca munje s daždom’ (Jeremija, 10,13), nemilice ‘trese Gospod munjama, oda-

pinje strijele svoje i razgoni grešnike’ (Psalam, 144,6), ‘gromovi iz oblaka padaju na cilj kao iz nategnuta luka’ (Knjiga mudrosti, 5:21), i kad jedan takav dvije hiljade godina kasnije precizno pogodi američkog glumca koji se obliven umjetnom krvlju pred kamerama za lijepe škuđe krevelji po raspelu, to je odjednom samo plastična slika glumčeve muke i žrtve?

To je, jasno, zato što mi ne znamo čitati Znakove. Nismo tako razumjeli ni kad je propovjednik Džej Si u prepunoj Areni upozorio na ‘Sotonino djelo – uspostavu Novog Svjetskog Poretka koji će nam pokušati uzeti slobodu’. ‘Ako se nastavimo povlačiti suočit ćemo se s konačnom odlukom! Novi svjetski poredak dolazi!’ govorio je tako prorok Caviezel pred prestravljenom publikom u zagrebačkoj Areni. A on zna što govori, on je jedan

Mladost u zagrebačkoj Areni ganuta je ridala dok je Jim Caviezel pričao o Nebeskim Znakovima (Foto: WENN/PIXSELL)

od najistaknutijih glasnogovornika QANONA, američke patriotske i kršćanske gerile koja je u proteklih nekoliko godina raskrinkala zavjeru Novog svjetskog poretka, globalnih elita i njihove pedofilske kabale pod zaštitom *mainstream* medija, koji sve to predstavljaju kao ‘teoriju zavjere’.

Eto, kad ih već spominjemo, globalna pedofilska kabala i *mainstream* mediji.

Čak i nevjerniku i najokorjelijem skeptiku iz *mainstream* medija – a taj sam – teško je poreći Caviezelove tvrdnje o dobro organiziranoj svjetskoj tajnoj pedofilskoj kabali koja se redovno sastaje na izopačenim obredima u opskurnim mračnim hramovima, gdje se ostarjeli i ocvali ‘pripadnici elite’ i ‘ugledni građani’ pod zlokobnim kostimima seksualno iživljavaju nad našom djecom. Teorija zavjere? Ničega teoretskog bogami nije bilo kad je – baš onih dana kad je najavljeno Caviezelovo gostovanje u Zagrebu – raskrinkan jedan takav ‘ugledni građanin’ iz okolice Vukovara, registrirani član zloglasne svjetske organizacije koji se iživljavao nad šestoro djece, a jednu od njih, malodobnu djevojčicu A., seksualno zlostavljao punih deset godina, uz svesrdnu pomoć i podršku dobro umreženih ‘pripadnika elite’ koji su ga štitili od policije.

Ničega teoretskog nije tako bilo ni kad je koji tjedan kasnije – a svega par dana pred dolazak osvjeđenog američkog borca protiv svjetske pedofilske kabale! – raskrinkana još

jedna grana te kabale u Hrvatskoj, a drugi jedan član iste organizacije, ‘ugledni građanin’ i ‘pripadnik elite’, profesor filozofije i sam rektor jednog riječkog fakulteta, javno priznao kako se godinama seksualno iživljavao nad trinaesticom dječaka od šest do trinaest godina. Ničega teoretskog nije bilo ni kad je, pritisnut dokazima, ‘uglednik’ iz samog vrha te ‘elite’ na konferenciji za novinare priznao još pet-šest takvih slučajeva, od uglednih građana do uglednih profesora koji su seksualno napastvovali djecu i studente.

Još uvijek vjerujete *mainstream* medijima da globalna pedofilska kabala ne postoji? Nedavno je javnost šokirana otkrićem kako su za čak trećinu slučajeva pedofilije u Poljskoj odgovorni pripadnici te dobro umrežene organizacije, dok je istraga u Portugalu pokazala da je od 1950. godine zabilježeno oko pet tisuća maloljetnih žrtava iste pedofilske kabale. A sve je to bila – da me se krivo ne shvati – dječja igra prema Francuskoj, gdje je u istom vremenskom razdoblju ta mračna svjetska organizacija silovala i zlostavljala više od dvjesto tisuća djece, i u kojoj i danas, prema rezultatima istrage, aktivno djeluje tri tisuće dobro organiziranih ‘uglednika’ pedofila.

Ako problema, jasno, uopće ima, jedan je mali takav ispao kad se ispostavilo da su sve ove organizirane pedofilske globalne elite raskrinkali i otkrili upravo – gle Čuda – *mainstream* mediji. Slučajeve koji su osvjeđenog Kristovog ratnika protiv pedofilske kabale dočekali u Hrvatskoj, recimo, otkrili su Nacional i Novosti. Nije to bilo, međutim, jedino neugodno iznenađenje: svi navedeni poljski, portugalski i francuski pedofili, zajedno sa svojom hrvatskom braćom, pripadaju – gle Čuda – Katoličkoj crkvi.

Onaj ‘ugledni građanin’ iz okolice Vukovara, koji je malodobnu djevojčicu seksualno zlostavljao deset godina, bio je svećenik ZLATKO RAJČEVAC iz Sotina, a zataškavanjem su mu pomagali dobro umreženi ‘pripadnici elite’ na čelu s nadbiskupom đakovačko-osječkim ĐUROM HRANČIĆEM. Onaj pak ugledni i elitni profesor što se godinama seksualno iživljavao nad dječacima bio je ni manje ni više nego bivši rektor riječkog Bogoslovnog fakulteta MILAN ŠPEHAR, a ‘uglednik’ iz samog vrha ‘elite’ koji je nakon toga priznao još pet-šest takvih slučajeva bio je sam riječki nadbiskup MATE UZINIĆ.

Dobro organizirana svjetska tajna pedofilska kabala koja se redovno sastaje na izopačenim obredima u opskurnim mračnim hramovima, gdje se ostarjeli i ocvali ‘pripadnici elite’ i ‘ugledni građani’ u zlokobnim kostimima seksualno iživljavaju nad našom djecom? Naravno. Ili, preciznije: organizirana svjetska tajna pedofilska kabala koja usred pedofilske afere u Hrvatskoj organizira vjerski spektakl i zove QANONOVOG propovjednika Džej Sija da ustravljenom djeci govori o Novom svjetskom poretku i pedofilskoj kabali bogatih elita.

‘Koji točno dio u gromu i munji precizno poslanom na križ s dobro osiguranim holivudskim fićfrićem nisu razumjeli?’ zbunjeno se onda odozgo pita i Svevideći Gromovnik, ali bit će da je to ipak zato što je u Gospodina vjera u Sebe tanka, pa ne razumije Znakove. ■

Wolt ne želi prihvatiti niti jedan naš prijedlog

Ne želimo se prepucavati putem medija, ali smo prisiljeni zbog laži koje Wolt plasira u javnost. Želimo se vratiti za pregovarački stol, želimo da se suradnja između dostavljača i platforme digne na pravu partnersku razinu, poručuju iz Inicijative zajednice Wolt dostavljača

KAKO tvrde iz Inicijative zajednice Wolt dostavljača, u reagiranju Wolt platforme objavljenom u prošlom broju Novosti na članak koji je pod naslovom 'Radnički rewolt' izašao 12. svibnja iznesene su brojne netočne tvrdnje. Stoga su zatražili objavu demantija, koji u nastavku donosimo u cijelosti, a dokaze koji potkrepljuju njihove tvrdnje dostavili su i našoj redakciji.

Wolt platforma određuje cijenu rada i time je prikriveni poslodavac, a skriva se iza posredničkih tvrtki, takozvanih agregatora. Platforma određuje cijenu svake dostave, dok agregator od sume koju dostavljač zaradi uzima određeni postotak za posredničke usluge. Dakle cijena rada je određena isključivo od strane Wolt platforme, a ukupna zarada dostavljača umanjuje se za postotak (proviziju) koju određuje agregator.

Wolt platforma pokazala je da ju ne zanima razgovor sa sindikatima. Sindikat je zatražio sastanak u vezi uvođenja izračuna po cestovnoj liniji (koji nam je i bio obećan na sastanku nakon prvog prosvjeda) i platforma je taj sastanak odbila. Prilažemo korespondenciju Novog sindikata i Wolta.

Neistina je da je Wolt jedina platforma na kojoj se dostavljači mogu uključiti i isključiti kada žele. Na jednaki način radi i Bolt food platforma. Jedino se na Glovo

platformi moraju rezervirati radni sati i odraditi ti sati koje ste rezervirali.

Wolt kaže da pozdravlja okupljanje inicijativa s kojima može voditi konstruktivan razgovor. Konstruktivan razgovor s njima se ne može voditi jer Wolt ne želi prihvatiti ni razmotriti niti jedan prijedlog od strane naše inicijative. Na jedinom razgovoru koji smo imali s njima prema nama su se ponijeli izuzetno podcjenjivački. Osim toga, ne žele razgovarati s dostavljačima bez prisustva agregatora, koji na jedinom održanom sastanku nisu rekli niti jednu riječ.

Laž je da svaki partner dostavljač dobiva nekoliko upozorenja prije isključenja s platforme. Naš kolega OSMAN ŠKALJO nije dobio niti jedno upozorenje. Molimo Wolt da pokaže ta upozorenja. Osim toga, Škaljo je od svog agregatora dobio jedno obrazloženje zašto je isključen, a kad je osobno došao u Wolt ured, dobio je sasvim drugo objašnjenje od strane LUCIJE GRUBIŠIĆ, voditeljice operativnog tima Wolta.

S druge strane imamo primjer puno težih riječi od strane dostavljača prema kolegama neistomišljenicima, poput kolege KRISTIJANA LAZIĆA koji je javno na Facebooku vrijeđao kolege koji sudjeluju u prosvjedima i neke koje su pogriješili u poslu. Unatoč tome što je to napisao javno, za razliku od Škalje koji je to napisao u zatvorenoj WhatsApp grupi, nije podvrgnut nikakvim sankcijama.

Što se tiče isključenja korisničke podrške partner dostavljačima, problem je što je bez korisničke podrške gotovo nemoguće raditi. Naš kolega NADER WAHESH već 10 mjeseci nema pristup podršci i rad mu je jako otežan. Kad mu treba podrška zbog nekog problema s dostavom, mora moliti kolege dostavljače da kontaktiraju podršku u njegovo ime i moliti da mu se netko iz podrške javi. Zbog toga gubi puno vremena, a nama dostavljačima je vrijeme ekvivalent zaradenom novcu. Razlog zbog kojeg mu je isključena podrška je bizaran. Prilažemo fotku prepiske s podrškom zbog koje je isključen.

Što se tiče netransparentnosti obračuna cestovne linije, kolega MLADEN BARJAK je u razgovoru s novinarkom Novosti IVANOM PERIĆ napomenuo da dostavljači ne znaju po kojim se parametrima izračunava cijena dostave, samo dobiju cijenu za određenu dostavu koju mogu ili ne moraju prihvatiti. Ne znamo koliko je start, ne znamo koliko 'košta' kilometar, kolika je naknada za čekanje, naknada za tešku narudžbu. Cijene dostave budu

vrlo neujednačene, ponekad i bizarno besmislene. Izračun po zračnoj liniji je bio transparentan i nije bio podložan manipulaciji. Sad algoritam može izbaciti bilo koju cijenu bez da dostavljač može provjeriti je li ispravno obračunata, a često se događa da nije ispravno izračunata. Naime, događa se da sustav ne uračuna naknadu za tešku narudžbu pa moramo putem maila moliti da nam se dodijeli ta naknada. Osim toga, te naknade variraju pa nekad za 20 kg tešku narudžbu dobijete 1 euro, a ponekad za 15 kg 1,5 eura. Dostavljači primjećuju i krađu kilometara, tj. u aplikaciji su navedeni podaci o kilometrima uračunatim u cijeni dostave manjima od stvarno prijedjenih kilometara. Žalili smo se putem maila i često su nam davali novac za te neurachunate kilometre, međutim gotovo je nemoguće pratiti je li ispravno računata duljina svake dostave. A to i ne bi trebao biti naš posao pa smo odustali od toga.

Nema jasnog pravilnika o dodjeljivanju naknada. Tražili smo jasan pravilnik sa svim parametrima koji su uključeni u cijenu dostave, a Wolt nam ga ne želi dati uz bizarno obrazloženje. Prilažemo dokaz o netransparentnosti, tj. kako izgleda obračun cijene dostave u Woltu i kako to izgleda kad je transparentno kao u Glovu.

Neistina je i tvrdnja Wolta da je omjer domaćih i stranih dostavljača 90:10. Nemamo točan podatak o omjeru, ali i po-

vršnom promatraču je jasno da je otprilike 50:50. Svi mi dostavljači svakodnevno naletimo na korisnike koji su oduševljeni i iznenađeni kad im dođe dostavljač koji priča hrvatski jezik. Osim toga, strani radnici su obespravljani, mnogi žive u neprikladnim uvjetima za život, rade po 10-12 sati dnevno, oduzimaju im se putovnice, a tvrtke posrednici (agregatori) im uzimaju i do 70 posto zaradenog novca. Wolt je itekako upoznat s odnosom posredničkih tvrtki prema stranim radnicima, što znači da Wolt podržava takav robovlasnički sustav i vjerojatno i sam ima koristi od toga.

LAŽ je i da je Wolt povećao cijenu dostave. Uvođenjem izračuna cestovnom linijom prosječna cijena dostave pala je sa 2,8 eura na 2,5 eura. Ta razlika se može kompenzirati s mjesečnim bonusom kojeg je Wolt uveo zadnja dva mjeseca i za koji nemamo garanciju da će se i dalje objavljivati. Taj mjesečni bonus mogu ostvariti samo dostavljači koji dostavljaju u punom radnom vremenu. Part tajmeri ne mogu dosegnuti taj bonus i njima je zarada pala za 10 do 15 posto.

Kad je riječ o povećanjima koje Wolt spominje, i ona su netransparentna. Prije, kad su bila istaknuta povećanja, točno je pisalo kolika će povećanja biti. Start je bio uvećan za točno određen iznos. Sad nam povećanja iznose DO određenog postotka. Dakle povećanje bude npr. DO 20 posto, što znači da ono može, a nerijetko tako i bude, biti 1 posto ili ga uopće nema. Obećanjem povećanja cijena dostave izmami se dostavljače na cestu, a onda kad bude dovoljno aktivnih dostavljača na terenu, povećanje se jednostavno smanji. Dakle, prije uvođenja izračuna cestovne linije povećanje je bilo npr. za dvije kune od 12 do 15 h. I to povećanje je stvarno bilo za 2 kn po dostavi. Sad je to povećanje DO 20 posto i varira u rasponu od 1 do 20 posto. Najgore je što uopće ne možemo odrediti to povećanje jer ne postoji osnovica po kojoj se to povećanje računa.

Ovim putem poručujemo Woltu da se ne želimo prepucavati putem medija, ali smo prisiljeni zbog laži koje Wolt plasira u javnost. Želimo se vratiti za pregovarački stol, želimo da se suradnja između dostavljača i platforme digne na pravu partnersku razinu, a ne da bude jednostrana kao do sada. ■

Odgovor Wolta Novom sindikatu

Poštovani g. Iveković,

hvala Vam na javljanju, poslanom dopisu i strpljenju za naš odgovor,

Kao što i sami vjerojatno znate, sastanak koji se trebao održati na temu promjena u modelu plaćanja nije se dogodio jer članovi Inicijative dostavljača nisu željeli nikakve daljnje razgovore s Woltom nakon inicijalnog sastanka održanog 20.2.2023., što su vrlo otvoreno komunicirali na prosvjedu održanom 2.3.2023.

Svakako bismo voljeli da nam prezentirate plan svojih aktivnosti, preferirali bi ako je moguće da to napravite pisanim putem, obzirom na dosta gust raspored koji imamo i velik broj projekata na kojima trenutno radimo.

Što se tiče planiranih aktivnosti s naše strane, o svakoj od njih na vrijeme obavještavamo sve naše partnere firme, obrtnike i/ili dostavljače, ovisno o kakvim se aktivnostima radi. Sukladno tome, o svim promjenama modela plaćanja koje uskoro stupaju na snagu pisanim putem su obaviješteni svi naši partneri (partner firme i obrtnici), te o tim promjenama ne možemo komunicirati izravno s partner dostavljačima.

S poštovanjem,

Obavijest o isključenju
Osmana Škalje s platforme

Danas

Poruke i pozivi zaštićeni su potpunom enkripcijom. Nitko izvan ovog razgovora, čak ni WhatsApp, ne može ih pročitati niti poslušati. Dodirnite da biste saznali više.

1 NEPROČITANA PORUKA

Pozdrav Danijel, zamolili su me moji nadređeni da Vas obavijestim da nažalost moramo onemogućiti spajanje na mrežu Osmanu Škalji radi sljedeće situacije: "Razlog je što je otvoreno komunicirao da bi oštećivao hranu iz jednog restorana, te pozivao na mržnju i negativno ponašanje prema jednom našem restoranu." 10:08

Ovaj se pošiljatelj ne nalazi u vašim kontaktima.

Blokiraj

Prijavi

Dodaj u Kontakte

Inicijativa zajednice Wolt dostavljača

Stjepo Bartulica, Daniel Spajić i Stipo Mlinarić
(Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Širenje područja hajke

Nakon još jednog ispada na račun Novosti, zastupnici Domovinskog pokreta proširili su napade tvrdeći da 'u Saboru ne bi trebalo biti troje zastupnika predstavnika naroda koji je digao oružje na Hrvatsku'

USABORSKOJ raspravi u srijedu, DANIEL SPAJIĆ (Domovinski pokret) ponovo je napao Novosti i zatražio da se ovom tjedniku obustavi financiranje. Izlaganje je započeo citiranjem našeg teksta u kojem je spomenut kao predlagatelj obustavljanja financiranja i vraćanja isplaćenih sredstava za izlaženje Novosti. Citirajući prošlotjedni tekst iz Novosti o hajci koju duže od mjesec dana pojedini mediji i desnoradikalni zastupnici vode protiv našeg tjednika, kao i najavu da će zbog toga reagirati Europska federacija novinara, Spajić je kazao da 'Srpskom narodnom vijeću treba uzeti novac namijenjen financiranju Novosti, jer SNV ne promiče vrijednosti Domovinskog rata', nego se s njima, kako je rekao – ruga.

— Zato sam ovaj tjedan podnio zahtjev Savjetu za nacionalne manjine da postupi prema kriterijima koje je sam donio i od SNV-a zatraži povrat dosad isplaćenih sredstava za 2023. godinu za tjednik Novosti i obustavi njihovo financiranje, kao i da utvrdi gubitak prava za iduće tri godine – rekao je Spajić i najavio da će Ministarstvu financija uputiti predstavku za provedbu nadzora

kao jedini pravni mehanizam koji mu kao građaninu stoji na raspolaganju.

— Recite vi meni, ako ovo nije govor mržnje, što je? U tjedniku Novosti čovjek ima ruku u donjem vešu, gore šahovnica i orao, a piše 'Meloni e nostri Moroni' što u prijevodu znači 'Meloni naši moroni' ili debili. Ne znam što je to ako ne vrijeđanje Hrvatske. Nije u redu da se novac iz proračuna troši na pljuvanje države koja im ga daje. Kako druge nacionalne manjine to ne rade – upitao je Spajić i konstatirao da su Novosti 'pokvarene', a da on nije pokvaren, nego ljut. 'A jedna stara narodna poslovice kaže da je bolje ljuto nego pokvareno, jer se ljuto jede, a pokvareno baca', slikovito se izrazio kako bi Novosti, da se njega pita, prošle.

Radi se, da pojasnimo vjernom čitaocu Spajiću iz Domovinskog pokreta s obzirom na to da je očito sve krivo shvatio, o naslovnici broja od 7. listopada prošle godine s najavom teksta o političkoj podršci koju hrvatska radikalna desnica pruža stranci Bračo Italije iz čijih je redova kasnije došla nova talijanska premijerka GIORGIA MELONI, a čiji su sadašnji istaknuti članovi u ljeto 1991. bili u Beogradu s predstavnicima Miloševićevog režima i Belim orlovima gdje su razgovarali o komadanju Hrvatske. Gdje

Spajić tu vidi vrijeđanje hrvatske države? Prije bi se moglo reći obratno, a to je da podrškom talijanskim neofašistima upravo desni radikali proustaškog stava, baš kao što su radili 1941., ruše hrvatsku državu. Odgovorio mu je BORIS MILOŠEVIĆ (SDSS). — Drago mi je da kolega Spajić čita tjednik Novosti. Drago mi je da ga čita, jer osim onog što on ističe, tamo se mogu pročitati zanimljive teme o Srbima, ali ne samo o njima. Vidim da mu osim Novosti najviše smeta troje zastupnika srpske nacionalne manjine – konstatirao je Milošević, nakon čega se Spajić javio za povredu poslovnika. — Kolega Milošević me ponovo spominje u negativnom kontekstu. Da širim nekakvu mržnju... Ja njega nisam spomenuo niti jednom. Ja samo iznosim činjenice. Zašto bi druge nacionalne manjine bile manje vrijedne od njih i zašto srpska manjina ima tri zastupnika? – zaoštrio je Spajić te tako raspravu proširio na pitanje trebaju li Srbi uopće imati zastupnike. Podršku mu je dao stranački kolega STIPO MLINARIĆ ČIPE (Domovinski pokret) koji je također ustvrdio da ne treba financirati Novosti, dodavši da i on ima problem s time što u Saboru ima troje predstavnika srpske manjine.

Molio bih zastupnike da pogledaju koliko je bilo zastupnika srpske manjine kad je 1991. donesen Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Bilo ih je 12. Danas nas je troje, odgovorio je Boris Milošević

— Imam nešto protiv toga da imamo tri predstavnika naroda koji je digao oružje na Hrvatsku. Zašto ne bi i oni imali samo jednog? Imam i problem da pričate o demografiji i starom stanovništvu, dok nam je 15.000 mladih završilo na grobljima. Vi ste digli oružje na Hrvatsku. Ne vi osobno, ali SDS (Srpska demokratska stranka) je digao oružje na Republiku Hrvatsku – kazao je Mlinarić. Zastupnik Možemo BOJAN GLAVAŠEVIĆ izrazio je razočaranje zbog razine rasprave i pozvao kolege zdesna na suzdržanost i izbjegavanje vrijeđanja.

— Treba se usredotočiti na budućnost, a ne na prebrojavanje krvnih zrnaca ili nazivanje nekoga izdajicama. Dokad ćemo se u Hrvatskom saboru nabacivati ovakvim riječima? I to pogotovo kolegi Miloševiću, čiji su članovi obitelji bili civilne žrtve rata i sudjelovali su u obrani Republike Hrvatske. Hajdemo to ne raditi – kazao je.

Glavaševiću je opet odgovorio Spajić, tvrdeći da ne broji ničija krvna zrnca, ponovivši da sredstva koja se izdvajaju za Novosti treba vratiti u državnu kasu i da on garantira da će taj novac biti vraćen, jer da će on napraviti sve što može da tako i bude. 'Ako bude trebalo, tjerat ćemo se sto godina, ali bit će vraćen. Nećete pljuvat po državi i gotovo', zaprijetio je Spajić. Glavaševiću je odgovorio i Mlinarić.

— Iako ne brojim krvna zrnca, znam tko je izvršio agresiju na Hrvatsku', rekao je i istaknuo, kako kaže, važnost suočavanja s prošlošću. Kako ćemo se okrenuti budućnosti dok tražimo nestale i mrtve tražimo na smetlištim? Nekorektno je to vikati dok majke i očevi traže svoje sinove – istaknuo je Mlinarić.

Glavašević je opet zatražio prekid prepirke i naglasio da se ne smije zaboraviti prošlost, ali isto tako treba izbjegavati krivnju prebacivati na pojedince koji nisu odgovorni za zločine.

— Boris Milošević nije odgovoran za tragedije koje su se dogodile tijekom rata, niti on, niti njegova obitelj – rekao je.

Ponovno se oglasio i Milošević, ističući da se u procesu traženja nestalih osoba moraju zajednički angažirati svi, bez obzira na nacionalnost, kao i da se traže i pripadnici hrvatskog i srpskog naroda.

— A kad se pita zašto je u Saboru troje srpskih zastupnika, molio bih zastupnike da pogledaju koliko je, kad je donesen Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina 1991., bilo zastupnika srpske manjine. Bilo ih je 12, danas nas je troje – zaključio je Milošević. ■

INTRIGATOR

Dijagnoza zbog žvakaće

Zagrepanka Danijela Perić zavedena je kao osoba s poremećajem u ponašanju jer se liječniku u Domu zdravlja Siget nije sviđalo što je u ordinaciji žvakala gumu

POZNATO je da Hrvatska liječnička komora (HLK) gotovo nikada ne staje na stranu pacijenata koji su stradali zbog krive dijagnoze, pogrešnog ili nemarnog liječenja ili zato što uopće nisu dobili medicinsku pomoć i da takvi slučajevi ne ulaze u neželjenu statistiku koju treba popravljati. Novosti, međutim, donose sasvim obrnut slučaj, u kojemu je liječnik bio toliko savjestan da je pacijentici bez pregleda odredio psihijatrijsku dijagnozu – zato što je žvakala žvaku. Pokazalo se da HLK i u takvom slučaju smatra da je – ponovimo čuvenu frazu – ‘sve urađeno prema pravilima medicinske struke’.

Zagrepanka DANIJELA PERIĆ (35) sasvim je slučajno koncem prošle godine otkrila da je u CEZIH-u (centralni zdravstveni informacijski sustav RH) zavedena kao osoba s poremećajem u ponašanju. Perić nikada nije bila na psihijatrijskom pregledu, niti se svojoj liječnici obiteljske medicine žalila na psihičke tegobe pa je, spazivši u sistemu e-Građani šifru F91, prvo morala dobro razmisliti tko, kako i kada ju je mogao upisati.

— Srećom, rijetko idem k liječniku, pa sam se ubrzo sjetila da sam 2016. godine s mamom bila na pregledu u Domu zdravlja Siget. Mučili su me sinusi. DR. PERO ŽARAK je tada bio na zamjeni i neobično se ponašao već prema mami, a kada sam ja ušla i počela pričati, zaustavio me i prigovorio za žvakaću gumu uz komentar ‘ajde da imaš ne znam koliko godina, ali u ovoj dobi?’. Zatim je podruglji-

vo oponašao kako žvačem, jako pretjerano i iskarikirano – kaže Perić, koja se u tom trenutku ustala i otišla iz ordinacije.

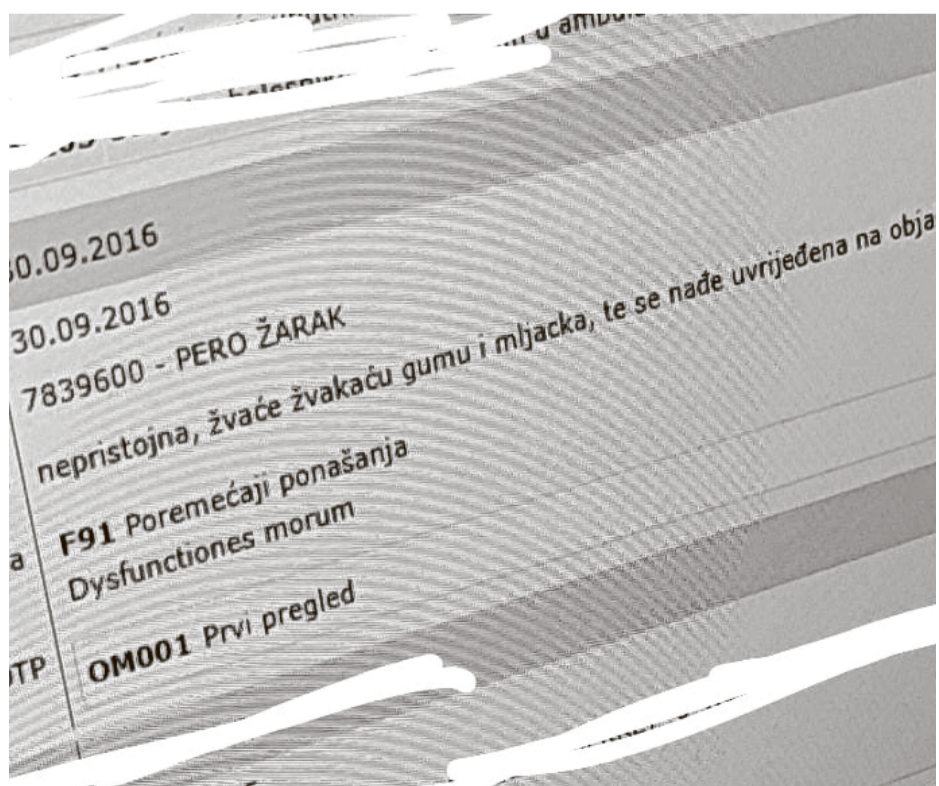
Pet godina kasnije, iznenada otkrivši da boluje od poremećaja u ponašanju, otišla je k obiteljskoj liječnici s kojom ima odličan odnos i zamolila je da pogleda je li to dijagnoza koju je dobila u Domu zdravlja.

— Liječnica je brzo skrolala po mom e-kartonu i došla do davne 2011. godine, kada mi je zbog smrtnog slučaja u obitelji propisala kutiju Normabela. Promrmljala je da je možda tada nešto napisala, no medicinska sestra joj je ukazala na upis iz 2016. godine, kada je Žarak dijagnosticirao poremećaj u ponašanju, a pokraj toga obrazloženo: ‘neprirodna, žvače žvaku, mljacka, te se nade uvrijeđena za objašnjenje da je to neprirodno ponašanje’ – priča Perić.

U listopadu prošle godine, po uputama advokata, piše dopis Hrvatskoj liječničkoj komori koja 16. svibnja odgovara da nije bilo etičkog propusta.

‘U svom očitovanju, prijavljeni liječnik je demantirao da bi neugodnim komentarom prigovorio podnositeljici činjenicu da je na pregledu žvakala žvakaću gumu otvorenih ustiju, nego ju je zamolio da baci žvakaću, na što je ista burno reagirala. Nadalje, naveo je kako se dijagnoza F91 može staviti za bilo koji poremećaj ponašanja, a u konkretnom slučaju smatra da je ponašanje podnositeljice u kontaktu s liječnikom bilo nezrelo i neodgovorno. Zaključno, navodi da sama dijagnoza ne definira nikakvu psihičku ili mentalnu bolest, nego je postavljena kao radna dijagnoza’, stoji u rješenju Povjerenstva za medicinsku etiku i deontologiju HLK-a.

Nalaz liječnika o poremećaju u ponašanju’

Da bismo preduhitрили stereotipni odgovor da se o konkretnoj pacijentici ne smije razgovarati, Komori smo se obratili s općenitim pitanjima; prije svega, smije li liječnik obiteljske medicine postavljati specijalističke dijagnoze i smije li bilo koji liječnik postavljati dijagnoze bez pregleda. No svejedno su – očekivano – odgovorili da ne mogu komentirati konkretan slučaj. Komentar Ministarstva zdravstva još uvijek čekamo.

■ Nataša Škaričić

KRATKO I JASNO Pijesak u oči

Što za Rijeku znači porezna reforma koju Vlada planira uvesti početkom iduće godine?

Rijeka je u posljednje dvije godine smanjila prirez građanima s 15 na 13 posto. Odlučili smo smanjiti dio poreznih nameta, no iza te naše odluke stoje jasna strategija i pažljivo planiranje prihoda i rashoda gradskog proračuna kako se ne bi dovela u pitanje realizacija projekata i programa koje osiguravamo građanima, prvenstveno djeci, mladima i onima treće životne dobi. Nadalje, ukidanje prireza neće imati nikakvog efekta na rast plaća za čak 45 posto zaposlenih koji žive u gradovima i općinama koje ni nemaju prirez. Da Vlada stvarno želi čuvati standard građana, mogla je puno više učiniti smanjivanjem PDV-a, na primjer. Jesam za povećanje plaća, no ne preko leđa gradova.

Kako će se ukidanje prireza odraziti na velike gradove u Hrvatskoj?

Ova tema tiče se svih velikih gradova, jer jedan dio porezne reforme platit će upravo oni. Točnije, platit će proračuni gradova, općina i županija. Prošlotjedno predstavljanje porezne reforme je igrokaz u režiji Vlade RH i premijera. To je potez kojim se želi premijera staviti u poziciju da on povećava plaće, dok će te iste plaće gradonačelnici, naročito gradonačelnici velikih gradova, izmjenom poreznih stopa i kompenzacijskim mjerama morati smanjivati. Nigdje u planovima Vlade nije bilo regulirano ukidanje prireza, koji je velikim gradovima najznačajniji prihod. Nemam ništa protiv povećanja plaća, no dio građana uopće nije obuhvaćen ovim mjerama jer veliki broj jedinica lokalne samouprave nema prirez. Ovom poreznom reformom se baca pijesak u oči.

Što ukidanje prireza znači za Grad Rijeku?

Znači gotovo devet milijuna eura manje prihoda u proračunu, a to je novac kojim se financiraju vrtići, škole, naši programi u obrazovanju, javni gradski prijevoz. S tim se novcem subvencionira i plaća rad udruga, sportskih klubova, svega što čini život jednog grada. Ovo pitanje prireza nije ništa drugo nego predizborni trik. Ulazimo u izborno vrijeme, ali ovo, iako je od HDZ-a – previše je. Očekujem da kompenzacijske mjere budu detaljno predstavljene i u tom se segmentu mora angažirati Porezna uprava, zadužena za razrez i naplatu poreza od građana, koja će gradovima morati početi dostavljati konkretne podatke bez kojih bi predlaganje budućih proračuna bilo gotovo nemoguće. Podsjećam, od 220 milijuna eura ukupnih poreznih prihoda koji se prikupljaju prirezom ogroman dio prikupljaju upravo četiri velika hrvatska grada.

Sirotište za bogatune

U NAŠEM društvu, još uvijek zadojenom socijalističkim mentalitetom, vlada opći odium prema bogatima. S obzirom na to da se isti osjećaju zakinutima u osnovnim ljudskim pravima, MATE RIMAC osmislio je formulu da ovakvi stradalnici uživaju u plodovima vlastitog uspjeha. Izvršni direktor Bugatti Rimca objavio je da u glavnome gradu arapskog emirata gradi luksuzni stambeni neboder jer ‘Dubai je najbolje mjesto za bogate da uživaju u luksuzu, uspjehu i vlastitom bogatstvu’.

Ovo skromno utočište sadržavat će 171 vilu i 11 penthousa, svaki u skladu s narudžbom. Bit će opremljeni zasebnim plažama, bazenima, jacuzzi spa-om, fitness klubom, privatnim sobarima, kuharima i dvama liftovima za automobile od garaže do kreveta. Bit će namijenjeni imućnim građanima drugog reda koji su diljem Europe zlostavljani od pomahnitalih boljševika i jakobinaca jer, kako naglašava Rimac, ‘u svijetu postoje mnogi veliki gradovi u kojima ljudi ne mogu nositi skupe satove i voziti ultraluksuzne automobile’. Kako dodaje, ‘u nekim gradovima Europe bacaju se rajčice na luksuzne automobile. Nigdje u Europi ne možete ostaviti svoj skupi automobil jer ga netko može ogrebat, ali ljudi ovdje stvarno mogu uživati u svom uspjehu i bogatstvu’.

Ovakva optimistička objava stigla je samo nekoliko sati nakon vijesti da je Evropska komisija Rimcu odobrila hrvatsku državnu pomoć za projekt robotaksija u iznosu od 179,5 milijuna eura. Mrzitelji su požurili s uobičajeno zlobnim komentarima da će Rimcu biti isplaćena gomila tzv. našeg novca, odnosno para poreznih obveznika. Neoborivom argumentacijom odgovorio im je međutim jedan od najsuptilnijih teoretičara slobodnog tržišta, filozof objektivističke provenijencije i povremeni kolumnist s Facebooka u anarholiberalnim internetkim tabloidima, SAŠA CVETOJEVIĆ. On je zavidnim tupanima objasnio da ‘država kroz poreze otima novac, koji stoga više nije naš’.

S erotskim uzbuđenjem iščekuje se nastavak ove uzbudljive Facebook kolumne u kojoj bismo mogli saznati zbog čega Rimac zaslužuje milovati državnu dojkicu, dok istu valja držati podalje od subvencioniranih poljoprivrednika, uhljebiziranih državnih službenika, pohlepni sindikalista i novinara manjinskih glasila.

■ Petar Glodić

■ Mirna Jasić Gašić

Pobjeda na kolonijalnom sudu

Oktroirani sud u Washingtonu odbacio je megalomanski zahtjev investitora za odštetu zbog propalog projekta golfa na Srđu

MEDUNARODNI centar za rješavanje investicijskih sporova (ICSID), sa sjedištem u Washingtonu, prošli je tjedan odbacio tužbu i odštetni zahtjev tvrtke Razvoj golf protiv Republike Hrvatske. Tužitelj je od RH potraživao vrtoglavih pola milijarde dolara kompenzacije nakon ovdašnjih sudskih odluka kojima su zbog brojnih nepravilnosti poništene već izdane dozvole za privatnu gradnju apartmanskog monstr-naselja iznad Dubrovnika pod izlikom razvoja golferskog sporta u tom dijelu Hrvatske. Rješenje ICSID-a je ovdje dočekano s golemim olakšanjem, s obzirom na nezajajljivost investitora kojom su na razne načine bili ugroženi javni interes u dotičnom kraju, a naposljetku i javnofinancijska stabilnost čitave države.

Pritom je na strani RH, koja se od krotkog servisera privatnog biznisa nenadano pretvorila u optuženika, presudnu ulogu i u Hrvatskoj i u Washingtonu odigrala izuzetno angažirana civilno-aktivistička scena na čelu s inicijativom Srđ je naš i udrugom Zelena akcija, koja je u međuvremenu i sama zbog svog zalaganja pretrpjela dvije sudske tužbe Razvoj golfa. No u čitavoj drami najmanje se propitivalo samu ustanovu ICSID, svojevrsno paralelno sudište nametnuto od krupnog kapitala, pa smo za ovu prigodu specijalno o tome porazgovarali s ENESOM ČERIMAGIĆEM, pravnikom i potpredsjednikom ZA te istaknutim članom pobjedničke dubrovačke inicijative.

— Više je problema s arbitražama ICSID-a koje su posljednjih godina postale notorne do te mjere da niz država traži načine da izađe iz njih, a Europski sud pravde ih je čak, u slučaju kada se pokreću između država članica EU-a, proglasio suprotnim europskom pravu. Hrvatska, iako je u prosjeku češće od drugih bila meta arbitražnih zahtjeva, ne propituje njihovu opravdanost. A taj instrument ima povijest u postkolonijalnim odnosima. Osmislile su ga bivše kolonijalne sile kako bi zadržale utjecaj nad svojim bivšim kolonijama. U posljednja dva desetljeća je doživio neku vrstu renesanse i postao jedan od glavnih instrumenata ograničavanja suverenosti država. Naime, države zbog straha od odštetnih zahtjeva često izbjegavaju donošenje ambicioznih i progresivnih politika koje bi mogle ugroziti interes kapitala – kaže Čerimagić.

— Prije svega, radi se praktički o privatnim sudovima. Cijeli je koncept postavljen tako da strani investitori mogu tužiti države ako smatraju da su im postupcima države umanjena materijalna prava, što uključuje i očekivanu, ali neostvarenu dobit. Države ondje jedino imaju pravo braniti se, a ne i same tužiti. No postupci su tako postali industrija u pravom smislu te riječi. U arbitražama u privatnom svojstvu sudi uski krug probраниh stručnjaka, njih par tisuća, od čega ih se par stotina pojavljuje u sastavu sudova češće nego ostali, i koji imaju inherentni privatni interes da se sustav održi – nastavlja ovaj pravnik i aktivist.

— Nadalje, sve je posredovano velikim odvjetničkim uredima koji su upućeni u 'tajne' ovih najčešće nejavnih postupaka u kojima se ne sudi na temelju zakonodavstva država članica, već na temelju najčešće vrlo oskud-

nih i općenitih odredbi sporazuma o zaštiti ulaganja. Zbog toga ni DORH ne zastupa Hrvatsku u arbitražama, nego angažira odvjetničke urede, na što se troši oko 70 posto proračuna DORH-a. U posljednje vrijeme ti uredi čak aktivno vrbuju investitore, ukazujući im na izmjene zakonodavstva kojima bi mogla biti nanijeta šteta njihovom interesu, a kao poseban proizvod nude 'partnerstvo u naplati odštete' kada investitori nisu spremni predujmiti njihov trošak – zaključio je Čerimagić.

■ Igor Lasić

Vječni namjesnik

NAKON što je zbog žestokih reakcija javnosti zasad oklonjena mogućnost da dekanica Fakulteta hrvatskih studija postane profesorka VLATKA VUKELIĆ, u narednih godinu dana na čelu fakulteta u ulozi privremenog dekan bit će profesor MARIO GRČEVIĆ s Odsjeka za kroatologiju. To je treći put od 2016. da su ga strukture zagrebačkog sveučilišta kao privremeno rješenje oktroirale na čelo ovog fakulteta.

Svoje treće privremeno dekanstvo Grčević može zahvaliti neodlučnosti rektora STJEPANA LAKUŠIĆA i Senata sveučilišta koji u zakonski propisanim rokovima nije odlučivao o potvrdi Vlatke Vukelić za redovnu dekanicu. Bitno je, ističu mediji Telegraf i srednja.hr, da Grčević ponovo dolazi na čelo FHS-a mimo volje svojih fakultetskih kolega. Na fakultetu su ove godine za privremenu funkciju dekana izabrali profesora STJEPANA ČOSIĆA, ali se Grčević, koji je na tim izborima izgubio, žalio rektoru Lakušiću tvrdeći da je izborni proces bio pun nepravilnosti. Rektor je žalbu poslao Odboru za statutarna pitanja, koji je tu žalbu uvažio i srušio izbore.

Kao nametnuti voditelj, a onda i pročelnik FHS-a, Grčević je više puta izazivao revolt većine studenata i dijela nastavnog personala, što je jednom završilo blokadom fakulteta i štrajkom koji je proglašen nezakonitim. Akademskoj i široj javnosti poznat je kao jedan od, istina naknadnih, potpisnika apela da pozdrav 'Za dom spremni' službeno bude uveden u Hrvatsku vojsku. Javio se inicijatoru apela, akademiku JOSIPU PEČARIĆU, i izrazio mu svoju podršku, uz molbu da ga se uvrsti u popis.

U zadnje vrijeme poznat je po kontroverznom nacrtu Zakona o hrvatskom jeziku koji je priredila radna skupina Matice hrvatske, kojoj je lično na čelu. Da ga jezik zanima pokazuje i njegov angažman u časopisu 'Jezik' i suradnja s urednicom SANDOM HAM, jezikoslovkom koja svugdje vidi 'velikosrpsku ugrozu hrvatskog jezika' i 'korienskim' se pravopisom, koji je bio na snazi u vrijeme NDH, obilato služi u svojim radovima i komunikaciji.

■ N. Jovanović

Dubrovački referendum o golfru na Srđu 2013. (Foto: Grgo Jelavić/PIXSELL)

FRAGMENTI GRADA

Beograd

NA raskršću Kralja Milutina i Njegoševih ostaci su rastopljenih svijeća na cesti koji podsjećaju na tvrdo skorenu lavu. Ni obilna kiša što se obrušila nad ovaj dio Evrope ove godine u maju nije to uspjela saprati. Na žičanoj ogradi oš Vladislav Ribnikar visi nepregledna masa sasusšenog cvijeća koje još uvijek nitko ne miče. Nekoliko stotina metara istočnije uzbrdo, na Vračaru, veliki mural RATKA MLADIĆA čiju je glavu prebrisalo otisnuto crveno srce. Usput, posvuda, plakati koji reklamiraju nastupe ruskih rock bendova i ruskih DJ-eva. Isključivo su na ruskom jeziku.

Dan kasnije će mi poznanik, lokalni novinar, pričati o klubovima i kafe barovima u Beogradu u kojima, samo ako nisi Rus/kinja, moraš unaprijed rezervirati mjesto. I o restoranima u kojima su meniji samo na ruskom jeziku, ništa srpski i/li engleski. Kao i o tzv. influenserima iz Moskve koji prave promo video uratke po Beogradu zgražajući se nad prljavim ulicama grada i ljudima koji ne govore i ne razumiju ruski. Prijateljica, koja godinama iznajmljuje isti stan na Zvezdari, kaže mi da joj je vlasnica stana povisila stanarinu već četvrti put u zadnjih godinu dana. Ima i kodirani cinični uvod u najavu poskupljenja, navodno joj kaže: 'M., šta ćemo s ovim ukrajinsko-ruskim ratom?'

Na Kalenić pijaci život u kontinuitetu preživljavanja. (Šabane, kako si?) pita prolaznik prodavača na štandu ofucane starudije, ostataka iz nekih drugih života. 'Šta tebe briga kako sam, pitam li ja tebe kako si', odgovara mu ovaj prijateljski, s jakom dozom prepoznatljive surove ironije. Tek koji meter dalje od njih čovjek pored mene – otprilike u kasnim pedesetim godinama života i sudeći prema vanjskom izgledu, rekao bih tipičan novovalovski izdanak – znatiželjno pregledava prašnjave gramofonske ploče razbacane na deki razvučenoj na pločniku. 'Koliko ti je ova?' pita prodavačicu. Nečka se da li da je kupi kada čuje odgovor da je cijena 100 dinara (0,90 eura).

Vjerojatno i malo potaknut tom scenom, na susjednom štandu pomno listam gusto složene knjige iz legendarne biblioteke 'Reč i misao' čije upečatljive crvene korice prepoznajemo već izdaleka. Sretan sam što pronalazim divno izdanje izbora LORKINIH pjesama. Knjiga je objavljena 1964. u odličnom prijevodu MIODRAGA GARDIĆA i s korisnim pogovorom TANASIJA MLADENOVIĆA. Ne dvoumim se, vadim 100 dinara i kupujem je. Na kiosku uzimam tek izašli novi broj tjednika Vreme. Cijena je u rangu tri i pol primjerka Lorkinih 'Pesama'. Spontano pitanje trafikantici: 'Kakvo je vreme, gospodo?' 'Ne pitajte me ništa. Ne sme čovek da misli. Ako misli, poludeće', odgovara mi. Konačno dolazim do kafane Kalenić. Naručujem kafu s hladnim mlekom, plus rakija kajsijaeva. Račun je visokih 660 dinara. Više od 5 i pol eura, iliti šest i pol antikvarijatnih primjeraka Lorkine knjige. Добро пожаловать в Белград.

■ Hajrudin Hromadžić

Dubrovački referendum o golfru na Srđu 2013. (Foto: Grgo Jelavić/PIXSELL)

СТИМУЛИШЕМО МЛАДЕ

Повратак младих породица треба да буде задатак свих нас

општинским нивоима. То је све придонело значајнијим помацама, поготово тамо где нас не живи много и где имамо тек ВСНМ или неко своје удружење.

Како коментирате недавне мањинске изборе и њихове резултате?

Могу да кажем да сам одазивом бирача релативно задовољан: на нивоу Жупаније излазност је била око 16,5 одсто, но она је у реалности већа услед неподударња званичног броја особа у бирачким списковима и са пописа становника. Кандидати СНВ-а добили су значајан број гласова, а конкурентну листу имали смо само у Општини Борово, где смо такође тријумфовали са својим кандидатима. Посебно смо срећни да смо успели оформити мањинско веће у Гуњини, мада смо ради поменутих резултата у пописивању становништва изгубили право да га формирамо у Нуштру, у ком је то тело постојало унатраг четири године, пре ових избора.

Како је у школству, колико ђака похађа наставу по моделу А? И што очекујете у наредној школској години, хоће ли се регистрација школа одвијати по плану?

Још увек се успешно носимо са свим изазовима у образовању, па са поносом кажемо да се највише наших ђака школује комплетно на свом материнском језику и писму, односно по моделу А; тако је у основним и средњим школама. Наравно, поменути лоши демографски трендови и укупно смањење броја породица са децом које остају овде негативно се рефлектују и на број полазника српских вртића и школа. Добра је вест да има примера повратка младих породица, па стимулисање повратка треба да буде задатак свих нас који смо у могућности да креирамо неке мере и одлуке.

Привлаче ли културне, друштвене активности српске заједнице и друге који живе у Жупанији?

Кад говоримо о културној аутономији заједнице на жупанијском подручју, могу да кажем да смо у том смислу јако добро организовани и веома активни. Можемо да се похвалимо са пуно квалитетних садржаја и програма, не само када је реч о културном аматеризму него и на вишем, професионалнијем нивоу. Сем тога, таква догађања услед своје квалитете обично су врло атрактивна свима, без обзира на националну припадност, а управо је то смер који треба да их унапређујемо, развијамо и надограђујемо.

■ Ненад Јовановић

Какав је актуални положај српске заједнице Вуковарско-сријемске жупаније?

Припадници наше заједнице деле судбину свих становника жупаније коју карактерише мањак значајнијих инвестиција и недостатак радних места. Но нама положај отежава и то шта се много теже проналазимо посао у државним и јавним установама или регионалној, локалној управи и самоуправи; статистички подаци Министарства управе говоре томе у прилог, па за последицу имамо још интензивније исељавање младих породица одавде. У неким општинама унутар Жупаније имамо већину, па онда и власт, а и регионална власт на свом нивоу проводи потицајне мере према обртницима и ОПГ-овима – на њих могу да се јаве сви који испуњавају услове, ради чега их је искористило много наших сународњака. Те су им мере помогле у одржавању и развоју пословања. Поред тога, општине Борово, Негославци, Маркушица и Трпиња, као и цела Жупанија, имају програм суфинансирања купње прве куће од стране младе породице, јер се и тако настоји ублажити демографски пад у срединама које су по последњем пописивању становништва најгоре прошле.

Заједничко веће општина ових дана обиљежава 25. годишњицу – каква је улога и важност тог тијела за припаднике заједнице у том дијелу Хрватске?

Зво је веома важна институција за заједницу са истока Хрватске. Кроз активности које покривају сегменте културе, образовања, медија, привреде, правне помоћи и пројектних активности то тело придонеси нашем јачању унутар Вуковарско-сријемске и Осјечко-барањске жупаније. Додатну снагу доноси нам могућност доделе капиталних донација прихватљивим пријавитељима из општине са већински српским становништвом те већа српске националне мањине на жупанијским, градским и

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Повећати еко-ренту

У САБОРСКОЈ расправи о ребалансу прорачуна, заступник СДСС-а Борис Милошевић подсетио је да је ово први ребаланс од уласка у еурозону, али и уназад неколико година. Похвалио је Владине мјере, али и упозорио на недостатке.

— Оно што недостаје у ребалансу, јест то да идемо јаче према смањењу енергетске овисности о увозу, убрзавајући наша улагања у обновљиве изворе енергије, особито у енергију сунца и вјетра у којима Хрватска има велики потенцијал. Морамо прописима и потицајима омогућити грађанима приступ јефтним изворима енергије. Добри примјери у свијету постоје, а ми те изворе имамо – вјетар, воду и сунце – казао је. Додао је да Хрватска по основу арбитраже мора исплаћивати одштету мол-у у износу од 229,4 милиона еура, али да треба повећавати улагања која ће Хрватској осигурати што јефтину енергију у будућности и то зелену енергију. Објаснио је то путем вјетроелектрана.

Вјетропарк Крш-Пајене не плаћа ни цента (Фото: Душко Јарамас/PIXSELL)

— Кад се отплати инвестиција градње, оне постају најјефтинији извор енергије. Нема трошкова горива за покретање, трошкови одржавања су изнимно мали, утјецај на околиш је занемарив, особито у успоредби с фосилним горивима. С друге стране, вјетропаркови плаћају малу накнаду. Вјетропарк Крш-Пајене, у тренутку градње највећи и најскупљи пројект обновљивих извора енергије у Хрватској, требао је донијети голему финансијску корист и јединицама локалне самоуправе, на чијем се подручју налази. Али граду Книну и општини Ервеник тај вјетропарк није платио ни цента, ни липе. У почетку се говорило да ће еко-рента износити три посто, а то се svelo на једну липу по kWx. Мислим да требамо, поучени овим негативним искуством и чињеницом да се остварују велики приходи, размотрити повећање еко-ренте, и то драматично, јер једна липа је премало, казао је Милошевић.

Како интегрirati Роме

НАЦИОНАЛНА политика за укључивање Рома у Хрватској била је тема сједнице саборског Одбора за људска права и права националних мањина. Расправљало се о

интеграцији Рома и потреби смањивања јаза између Рома и остатка популације у складу са Стратешким оквиром Еуропске уније за једнакост, укључивање и партиципацију Рома до 2030. године, Националном развојном стратегијом те Националним планом за укључивање Рома за раздобље 2021. до 2027. године.

— Тема сједнице је важна не само са становишта социјалне укључености већ у смислу свеобухватне укључености Рома и културне и образовне, поготово што подаци указују да су управо Роми заједница с генерално најнижим ступњем укључености у хрватско друштво. Интеграција Рома је у опћем друштвеном интересу и обвеза, не бисмо ју требали препустити на бригу искључиво ромским удругама или специјализираним установама, рекао је председник Одбора за људска права и права националних мањина МИЛОРАД ПУПОВАЦ. Заступник Вељко КАЈТАЗИ подсетио је да је Влада у јануару ове године усвојила правно необвезујућу Радну дефиницију антиромског расизма и дискриминације Међународног савеза за сјећање на холокауст.

— Средства намијењена побољшању живота Рома често се не користе јер у појединим јединицама локалне самоуправе не

постоје акцијски планови који су темељ за политику и додјелу финансијских средстава – рекао је Вељко Кајтази. Навео је подручја на којима се ромска заједница у Хрватској сусреће с проблемима – образовање, запошљавање, становање и здравство. Уред пучке правобранитељице ТЕНЕ ШИМОНОВИЋ АЈНВОЛТЕР, лани је провео истраживање о ставовима, разини свијести о дискриминацији и њезиним појавним облицима, по којем су грађани Хрватске као најдискриминиранију друштвену групу препознали Роме те је уочен тренд пораста стереотипа везаних уз Роме.

— Чак 55 посто испитаника сматра да Роми већином живе од социјалне помоћи и не желе радити док готово четвртина испитаника у својој твртки не би запослила припадника ромске мањине. Испитаници сматрају да Роми у услужним дјелатностима одбијају клијенте што је додатни разлог да их се не запошљава. Присутна је још увијек огромна сегрегација у школама која представља драматичан проблем и произлази из издвојености ромских насеља. Недовољан је и број ромске дјеце у дјечјим вртићима из разлога што је пресудан увјет, који се тражи при упису, запосленост оба родитеља, што је за ромску националну мањину риједак случај – навела је правобранитељица.

■ Н. Јовановић

Sve od sebe za minimalac

Nosila sam im i cijepala drva, donosila lijekove i plaćala račune, prtila snijeg, spremala, prala i kuhala, i još pritom uživala, kaže Snežana Dragić, jedna od gerontodomaćica u programu Zaželi! na području Vrginmosta

PRIJE šest mjeseci zagrebačko-vrginmoška udruga Suncokret – odgoj za ljubav i nenasilje inicirala je da se i u Vrginmostu provede projekt Zaželi!. U ovom, dobro poznatom projektu, kao gerontodomaćice zapošljavaju se osobe iz teže zapošljivih skupina, među kojima mahom ženske osobe starije životne dobi. O cijelom projektu Zaželi!, baš kao i o Suncokretu, redovito izvještavamo čitatelje, pa tako i ovom prilikom. Oživotvorenje humane i korisne ideje solidarnosti kroz pomoć u kući ljudima s Banije i Korduna starijima od 65 godina, uspješno je privedeno kraju.

Čim je projekt Zaželi! pokrenut i u Vrginmostu, za polaznice koje će u njemu sudjelovati kao gerontodomaćice, održana je radionica tijekom koje su obučavane kako će na najbolji mogući način, kroz rad i komunikaciju, pomagati korisnicima za koje su zadužene; takva je prilagodba poslu bila važna i dragocjena, jer je uglavnom riječ o ženama koje nikada nisu imale formalno zaposlenje ili koje su dulje vrijeme bile nezaposlene. Kraj projekta u Vrginmostu obilježen je prigodnom svečanošću u volonterskom kampu vrginmoškog Centra za razvoj zajednice.

— Okupili smo se ovdje da označimo uspješan završetak ove faze projekta Zaželi!, ali i da pokrenemo kampanju za njegovo buduće, trogodišnje 'izdanje'. Naime, namjera nam je u te tri godine njihovim sudionicama, koje su mahom pri kraju svoga radnog vijeka, omogućiti i olakšati odlazak u penziju, odnosno umirovljenje. Inače, u proteklih smo šest mjeseci kroz ovu fazu projekta zaposlili 31 ženu iz Sunje, Vojnića, Karlovca i Siska, a njihova je plaća za brigu o sveukupno dvije stotine vremešnijih Banijaca i Kordunaša iznosila oko 550 eura mjesečno. Isto tako, o vrijednosti projekta Zaželi! govori i to što je trećina gerontodomaćica uključenih u upravo završenu fazu izjavila da će i dalje, makar volonterski, nastaviti pomagati i obilaziti korisnike koje su ovako imale priliku upoznati – kazao nam je ŽELJKO VUKOBRATOVIĆ, predsjednik Suncokreta. I SANDRA KLIPA iz Vrela Utinje, sela između Vrginmosta i Vojnića, bila je proteklih mjeseci zaposlena u projektu preko Suncokreta.

— Dojmovi i iskustva koje sam stekla kroz Zaželi! su mi od neprocjenjive osobne važnosti. Stjecala sam ih kroz brigu o sedmero korisnika koje sam redovito obilazila, pružajući im nužnu pomoć u različitim oblicima, od pranja rublja i čišćenja kuće do nabavke lijekova i dostave drugih potrepština. Jednom starijem bračnom paru u osamdesetim godinama života, koji u svojim Manjerovićima nemaju niti vodovoda, čak sam i pitku vodu dovozila. Za svoj sam posao primala mjesečni 'minimalac', svega oko 550 eura, no još važnije od tog novca mi je što mi je uz njega uplaćivan radni staž i što sam nakon projekta ostala u sustavu zdravstvenog osiguranja. Sve u svemu, vrlo sam zadovoljna, jer je mala mogućnost da se sa svojih 55 godina igdje drugdje zaposlim

Sudionice programa Zaželi!

na dulje staze. Iz istog se razloga nadam da će se Zaželi! nastaviti i u ovom kraju – sumira Klipa svoje dojmove.

Sudionicama projekta na završnom se svečanom okupljanju pridružilo i tridesetak volontera Centra za razvoj zajednice iz Belgije, Francuske i Turske. Domaćini su za sve osigurali ručak, pa su tako svi imali priliku pogostiti se i uživati u prigodno nazvanom 'roštilju Bratstva i jedinstva'. Svoj komentar uspješnog završetka vrginmoške faze projekta dala nam je i njegova koordinatorica, ROMANA CRKVENAC GLAVINIĆ.

— U dva kruga zapošljavanja uspješni smo zaposlili tridesetak žena, što je za ovaj kraj prilično dobar rezultat. S terenskim radom gerontodomaćica izuzetno sam zadovoljna, jer je dvjestotinjak korisnika bilo odušev-

ljeno time kako su brinule o njima, pa će svima biti žao ako se Zaželi! ne nastavi u doglednoj budućnosti. Čim bude raspisan natječaj, prijavit ćemo se za novu fazu od čak tri godine: rezultati su nam izvrsni, pa vjerujem da ćemo do sredstava koja osiguravaju EU-fondovi uspjeti doći unatoč konkurenciji – rekla nam je Crkvenac Glavinić.

Karlovčanka SNEŽANA DRAGIĆ također gaji nadu da projekt Zaželi! na Baniji i Kordunu čeka lijepa, trogodišnja budućnost. U šest inicijalnih mjeseci radila je što voli i najbolje poznaje, za to primala plaću, stjecala staž i imala zdravstveno osiguranje, a naučila je i puno toga novoga.

— Radila sam sve ono što je za korisnike bilo prijeko potrebno, nosila im i cijepala drva, donosila lijekove i plaćala račune, prtila snijeg, spremala, prala i kuhala, i još pritom uživala. Sve mi gerontodomaćice, od prve do posljednje, priželjkujemo nastavak, jer će nam i time biti uvelike olakšan put prema mirovini, koja se neumitno i brzo bliži. Da se nisam ovako zaposlila, i dalje bih bez ikakve plaće pomagala svekru i svekrvi na selu, brinući o stoci i drugome s malo nade

da ću naći drugačije zaposlenje s boljim uvjetima – otvoreno kaže Snežana Dragić, nakon koje nam svoje dojmove iznosi njena kolegica, ANJA ERCEG iz Novske. Pored svih prednosti koje je i sama osjetila kao teško zapošljiva osoba, ističe i još jednu, za cijeli projekt itekako važnu.

— Zbližila sam se s tim bakama i djedovima, postali smo bliski toliko da o njima razmišljam i sada, kad je ova etapa projekta gotova. Zato ću ih i dalje obilaziti i pomagati im koliko god budem mogla. Time ću se i ja osjećati bolje, jer me proteklih šest mjeseci brige o drugima oplemenilo, čini mi se kao da sam postala boljim čovjekom. Moji korisnici jedva bi i s veseljem dočekali da se pojavim, a svakoga sam obilazila po osam puta mjesečno. Za tog bismo posjeta popili kavu i uz nju 'prodivanili', što nam je pružalo obostrano zadovoljstvo. Da nisam uključena u Zaželi!, najvjerojatnije bih iz krajnje potrebe radila nešto drugo, posao koji bi zasigurno bio manje sustavan i manje siguran od ovoga – protumačila nam je Erceg.

Cjelodnevno druženje sudionika projekta i volontera 'zapečaćeno' je na najbolji mogući način u vrginmoškoj kinodvorani, gdje je u večernjim satima za njih izvedena kazališna predstava 'Zločestoća', kojoj je autor teksta LUKA KUZMANOVIĆ: monologe pet likova izgovarao je, na hrvatskom ali i na engleskom, talentirani glumac IVAN MOKROVIĆ. ■

Neki korisnici su čak i bez pitke vode – Sandra Klipa

Nada se nastavku posla – Snežana Dragić

Zbližili smo se s tim bakama i djedovima – Ana Erceg

LAZO STARČEVIĆ

Djed mi je rekao da mrze samo slabići

Moj djed Đoko je kao čovjek sa samo dva razreda osnovne škole imao stalni motiv da bilježi događanja oko sebe. Nisam ga pitao što ga je na to navuklo. Onda je došla 1941. i ustaše koji su moju porodicu protjerali iz rodnog Pavlovca. Pored svega što nam se dešavalo, djed mi je rekao: 'Sinko, nikog ne smiješ mrziti, mrze slabići koji se ne mogu oduprijeti'

ИНФОРМАТОР

Учесници скупа у Даљу

Ситуација никад повољнија

Финансијска ситуација је стабилна јер је СДСС у владајућој коалицији, а имамо премијера који мањине види уз себе, рекао је на прослави 25. годишњице ЗВО-а председник Дејан Дракулић

У Даљу је 23. маја обиљежен Дан Заједничког већа општина, у знак сјећања на потписивање Споразума о оснивању ове институције који су 1997. године потписали ЈУРЕ РАДИЋ с хрватске, МИЛОШ ВОЈНОВИЋ са српске те ЖАК ПОЛ КЛАЈН у име прелазне управе УНТАЕС-а и међународне заједнице. Било је то вријеме мирне реинтеграције, а у октобру 1998. године хрватска влада донијела је одлуку о организацији, саставу, статусу, надлежности и финансирању чиме је завршен процес оснивања ЗВО-а којим је ова институција добила посебан статус унутар Хрватске.

— Споразум о оснивању ЗВО-а потписан је на основу Ердутског споразума и то је дан који ми овде славио. Институција је кроз ових 25 година пролазила кроз разне фазе, али још увек није решено питање регистрације. У самом старту ЗВО је регистровано као удружење које својим деловањем треба да одреди своје надлежности. Такве су тада биле прилике, а на нама је остало да дефинишемо статус и надлежности. Последњих година можемо бити изузетно задовољни јер је, у односу на неке раније године, финансијска ситуација стабилна првенствено јер СДСС у владајућој коалицији, а имамо премијера који мањине види уз себе. Оно што није добро је да наш статус зависи од става премијера или коалиционог потенцијала мањинских странака. Не постоји дефинисан статус и стално финансирање – рекао је председник ЗВО-а ДЕЈАН ДРАКУЛИЋ. Нагласио је бројне програме које ЗВО проводи последњих година, везане на образовање на српском језику и ћириличној писму, културу, издавачку дјелатност, медије и спорт.

— Сви који прате рад ЗВО-а, знају колико се само лани радило, почевши од завршетка Српског дома у Вуковару као

капиталног пројекта, а колико је само оних малих пројеката и програма који су направљени. Верујем да се никад није радило више, а дуго је требало да дођемо до тога. Када сагледамо ширу слику и наше друге организације, ситуација је слична. Верујем да никад није била повољнија, као и сарадња између свих наших организација. На нама је задатак да то јединство очувамо и унапредимо – рекао је заступник СДСС-а и потпредседник СНВ-а БОРИС МИЛОШЕВИЋ.

По ријечима потпредседнице Владе Ање ШИМПРАГЕ, у 26 година од оснивања ЗВО-а, заједнички се прошло кроз тешка времена у којима је главни циљ српских институција био дати глас Србима у Хрватској и указати на све оне проблеме са којима се сусрећу.

— Након тога радили смо на томе да се избјеглици врате, а да се права Срба уоквире у законе те да постанемо политички фактор. Данас је наша заједница стабилна и препозната иако још увијек постоје они који на нас не гледају благонаклоно и радо би нам та права смањивали. Важно је да су институције попут ЗВО-а за Србе у источној Славонији, Барањи и западном Срему увијек биле сигурна лука – рекла је и нагласила да је оснивање ЗВО-а дефинирано на основу међународног правног акта на чијем је темељу завршен рат и започет процес мирне реинтеграције.

— Онима који данас доводе у питање права произашла из Ердутског споразума, ову чињеницу треба упорно понављати јер ово није обично удружење грађана већ инструмент спровођења међународног споразума – указала је Шимпрага. На прослави Дана ЗВО-а говорио је и директор Уреда за људска права и права националних мањина АЛЕН ТАХИРИ, нагласивши важност владиних оперативних програма за националне мањине, на основу којих су за програме и деловање ЗВО-а осигурана финансијска средства. Сједници су присуствовали бројни гости, па се у име Управе за сарадњу са дијаспором и Србима у региону Министарства спољних послова Србије, присутнима обратио ЂОРЂЕ АЛЕКСИЋ. На сједници је био и председник главне Скупштине СДСС-а ВОЈИСЛАВ СТАНИМИРОВИЋ, као и представници друштвено-политичког живота Срба из Републике Хрватске.

Том приликом додијељена су и признања ЗВО-а. Повелу за допринос очувању идентитета добио је истакнути друштвени радник из Маркушице РАДЕНКО БОШКОВИЋ РАЈС, а Плакету за

изузетна остварења у одређеној области дугогодишњи просветни радник из Борова, а сада у пензији РАДОСЛАВ ДУРАЉИЈА, који је као директор, а потом и замјеник директора у вуковарској Гимназији, био активни учесник процеса мирне реинтеграције када је у питању право припадника српске заједнице на школовање на српском језику и ћирилици. Поводом прославе свог дана, ЗВО је свим грађанима поклонило концерт знамените београдске УУ групе у Бијелом Брду где се окупио велики број публике. До ове године ЗВО је свој дан прослављао искључиво у Вуковару, а након сједнице у Даљу најављено је да ће убудуће годишњице бити одржаване у другим мјестима која 'покрива' ЗВО.

■ Ненад Јовановић

Пољопривредници на Новосадском сајму

Педесетак произвођача из двије сусједне жупаније највише је заинтересирала механизација српске производње

ПОСЈЕТ Новосадском сајму био је изразито користан јер смо видјели да се развијају нови прикључци у механизацији и за мања gospodarства, а не само за велика. Посебно су занимљиви били нови прикључци које производе наследици бившег ИМТ-а, најпознатијег по производњи трактора – истакнуо је Слободан КНЕЖЕВИЋ, председник ВСНМ-а Велики Грђавец и пољопривредник. Кнежевић узгаја свиње и овце те обрађује земљу за њихову исхрану. Посједује властиту механизацију. Велика и скупа, нова механизација и технолошка помагала недостижни су малим пољопривредницима. Они најчешће купују половну опрему и то захваљујући нагјечажима, фондовима или приватним кредитима. Кнежевић је због премале зараде у пољопривреди ипак морао тражити темељно запослење. Сада ради у шумарству, а након посла ради на свом пољопривредном господарству.

— Људи се код нас све мање баве пољопривредом. Углавном су остали велики произвођачи и неколико нас малих који смо се успјели одржати. Све је мање људи на селу, отишли су трбухом за крухом... стандардна прича – упозорава Кнежевић. Педесетак пољопривредника с подручја Пожешко-славонске и Бјеловарско-билогорске жупаније, међу којима је био и наш суговорник, посјетило је Међународни пољопривредни сајам у Новом Саду. Посјет је организирао СНВ-ов Одјел за развој и инвестиције.

Путници за Нови Сад

— Они који су прошли наше едукације на којима су научили више о пољопривредним процесима, сада су имали прилику обићи и Новосадски сајам да се упознају с технолошким новинама у пољопривреди, да напредују и упознају се са бројним могућностима, али и да се повежу с другим пољопривредницима – истакнула је МИЛА ТАТОВИЋ РАМЉАК, водитељица Одјела. На Сајам су ишли и чланови локалних вијећа српске националне мањине.

— Могу рећи да је заинтересаност била велика. Људима је овај сајам близак и добили су увид у тренутно стање развоја опреме, технологије, сточарства и бројних других грана пољопривреде. На једном мјесту су видјели све оно што им је потребно у раду – поручио је НИКОЛА ИВАНОВИЋ, председник Вијећа српске националне мањине Пожешко-славонске жупаније. Ивановић је истакнуо да постоји још јако пуно простора за напредак и осувремењивање локалних ОПГ-ова. Иако су они обновили своју механизацију, првенствено захваљујући еуропским и државним потпорама, на Сајму су видјели приказ онога што у наредном периоду могу и сами развијати. — На нашим просторима људи се углавном баве нископрофитабилним гранама привреде и оваквим путовањима потичемо наше пољопривреднике да размишљају о осувремењивању производње. Сувремена опрема доприноси нижим трошковима одржавања и уштедом других ресурса – истакнуо је Ивановић. Додао је да је људима била занимљива опрема која се производи у Србији јер задовољава све прописане стандарде, а цијене су знатно повољније него у Хрватској. Овај пут био је прилика да се договор прекограничне сарадње.

За разлику од Слободана Кнежевића, колегу-пољопривредника Триву ШКОРИЋА из Имсовца највише су фасцинирали ирански трактори и кинески комбајни. Шкорић на свом господарству узгаја житарице и крумпир па су га занимали новитети из тих области. Истакнуо је да Новосадски сајам представља пуно више производа прилагођених малим произвођачима, али и генерално нуди пуно више могућности него Бјеловарски сајам у Гудовцу.

— Ми мали сељаци можемо само сањати о свој тој непрегледној механизацији која се нуди, али немамо ни потребе за тим јер имамо мање парцеле – поручује Шкорић. Истиче да му је посјет Новосадском сајму био изузетно користан и не сумња да ће поново тамо ићи. Овогодишњи, јубиларни 90. међународни пољопривредни сајам у Новом Саду трајао је од 20. до

26. маја. Наступило је више од 1.100 излагача из 26 земаља, а посјетило га је око 125.000 посјетитеља.

— Колико је новосадски сајам важан за наше ОПГ-ове говори чињеница да се на њему истовремено презентирају најновија техничка и технолошка достигнућа у пољопривреди, примјена знаности у пољопривреди, изложбе органске хране, али и производи и услуге из најудаљенијих крајева свијета – истакнула је Мила Татовић Рамљак. Истовремено се најактуелније теме из области пољопривреде обрађују кроз стручне скупове, округле столове, едукације и презентације с посебним освртом на унапређење знања и примјере добре праксе пољопривредника из цијелог свијета. Из снв-овог Одјела за инвестиције и развој поручили су да ће идуће године у посјет Сајму укључити и нове ОПГ-ове јер је циљ њиховог рада ширење мреже, пружање могућности пољопривредницима да напредују, усавршавају се и хватају корак са свјетским трендовима.

■ Маша Самарција

Књига о братству и јединству

Комунисти су једини бринули о равноправности међу народима, рекао је Хрвоје Класић на представљању књиге

Без идеја интернационализма, националне равноправности и братства међу народима, као ни без комунистичког водства, народи Југославије не би се сами успјели сами ослободити у Другом свјетском рату, речено је на представљању другог издања књиге 'Братство и јединство Срба и Хрвата темељ нове Југославије', уприличеном у петак, у Клубу Мама. У пуној дворани, уредник другог и допуњеног издања НИКОЛА БАЈТО нагласио је потребу разговора о генези, значају и судбини Титовог концепта братства и јединства, као и о могућностима његове реафирмације у данашњем регионалном и европском политичком контексту. Говорио је о историјату настанка књиге

Класић, Бајто и Радановић

коју је 1945. штампало Пропагандно одељење Друге армије НОВЈ под командом Коче Поповића. Била је намијењена борцима те армије, прије свега мобилизираним војницима из Србије, с циљем упућивања на братство и јединство те заједничку борбу Срба и Хрвата у Хрватској.

— О концепту братства и јединства нема довољно литературе. Друштво Јосип Броз Тито је прије 15 година објавило зборник радова на ту тему. Ова књига практички је била недоступна, што је један од разлога њеног реиздања како би била уврштена у библиотеке и била на располагању јавности – рекао је Бајто.

Његов колега из Архива Срба у Хрватској МИЛАН РАДАНОВИЋ говорио је о доприносу књизи БОГДАНА ОРЕШЧАНИНА, партизанског првоборца, команданта Четвртог корпуса нов-а и генерала који је након рата остварио значајну војну и дипломатску каријеру.

— Из његовог села Перне подно Петрове горе, у Другом свјетском рату страдала су 572 мјештана, од тога 400 у два усташка масакра у јесен 1941. и на прољеће 1942. године., 90 их је умрло од тифуса, а 70 у партизанским јединицама. Страдање не само сумјештана, него и чланова његове породице нису га учинили српским националистом. Може се рећи да нитко од партизанских руководиоца није био српски националист – рекао је Радановић. Подсјетио је да је Орешчанин писао о заједничкој борби Срба и Хрвата од почетка устанка. У јединице су долазили борци из хрватских крајева, а од 1943. устанак је проширен на хрватска подручја, што је дало могућност српским крајевима да предахну након великих разарања и страдања.

По ријечима хисторичара ХРВОЈА КЛАСИЋА с Филозофског факултета у Загребу, задњих деценија проводи се национализација интернационалног партизанског покрета који је био југославенски, а не само антифашистички, како га се 90-их почело називати. Супротставио се намјерама да се вијенци полагају само 'својим' погинулим партизанима, као што је случај на Сутјесци, или да се минимизира улога Хрвата у партизанима, што многи у Србији чине из незнања.

— Комунисти су једини бринули о равноправности, братству и јединству међу народима. Мogle су то чинити и друге странке, цркве или интелектуалци, али нису иако је међу њима био велик број предидејених за антифашистичку борбу – рекао је Класић. Хрватски руководиоци су након ослобођења 1945. знали да се братство и јединство не гради само по себи па су оформили бригаде младих Загрепчана и послали их у Војишницу на Кордуну, Влаховић на Банији и Дивосело у Лици да с домаћим српским становништвом граде уништене куће, подсјетио је Класић и додао да су партизанском и послјератном руководиоцу ВЕЋЕСЛАВУ ХОЉЕВЦУ, иако је 70-их био означен као хрватски националист, на сахрану дошли бројни ратни другови с Баније и Кордуна.

Књигу су издали снв – Архив Срба у Хрватској и издавачка куће Јесенски и Турк. Уз оригинални садржај – осам текстова од којих је уводни текст непо-

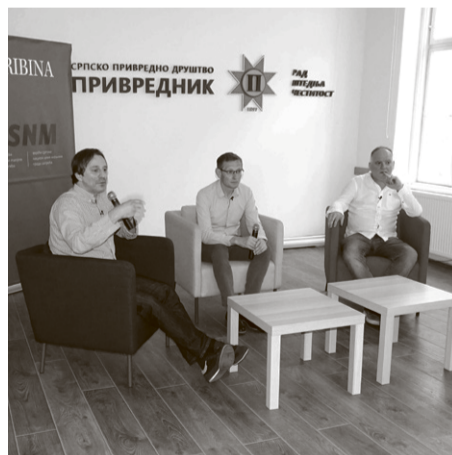
тписан, два је написао Моша Пијаде, по један Орешчанин те БОРИС ЗИХЕРЛ, те су три текста преузета из тадашње Борбе. У књизи су такођер Бајтин попутни текст о настанку другог издања те кратке биографије аутора.

■ Н. Јовановић

Замео их заборав

Православни трговци прво су се насељавали на Каптолу, речено је на Привредничковој трибини

О великом доприносу Срба Загребу премало се зна, јер све мање читамо чиме пада ниво опће културе, речено је на трибини 'Допринеси Срба Загребу: замео их заборав', 23. маја одржана у просторијама Привредника у Загребу. ДРАГАН ДАМЈАНОВИЋ, професор с Одсека за повијест умјетности Филозофског факултета у Загребу, подсјетио је да се прве православне трговачке породице трајно насељавају у Загребу од 1770. а да од 1785. постоји православна капелица. Трговци су били Срби и Грци који су се из немирних подручја Турског царства стратешки насељавали по Хабсбуршкој монархији, рекао је Дамјановић и споменуо да је први забиљежени трговац био Никола Јанковић. — Парадоксално, православни трговци су се насељавали на Каптолу, јер је тамо било лакше пословати него на 'слободном краљевском граду' Градецу (Гричу) с обзиром да су се многи тамошњи трговци бојали конкуренције, а као изговор наводили су да су дошљаци 'иновјерци'.

Судионици трибине

Добили су своју црквену опћину иако нису задовољавали увјет од минимално сто породица, али су у томе значајну улогу имали војници и официри из Војне Крајине који су службено долазили у Загреб где је био штаб за Хрватску и Славонију – рекао је Дамјановић. Објаснио је зашто данас нема задужбинарства као некада кад су богати људи, имајући развијену свијест да нешто треба направити за заједницу, остављали новце и зграде СПЦ-у и српским организацијама.

— У то вријеме друштво није помагало угрожене скупине, није постојало со-

цијално осигурање, па ни пензије. Задужбинари су у највећем броју случајева били без дјецe, па су иметак остављали СПЦ-у, а кад су се у Привреднику посвађали с црквом, онда српским организацијама и удружењима – рекао је Дамјановић. Говорио је о модернистичким објектима које су по Загребу дале градити СПЦ и српске организације, као што су зграда на Прерадовићевом тргу 5, у Преображенској улици 2 или у Илици 9.

— Кључне године за српску заједницу у Хрватској су 1941. и 1991. рекао је предсједник Привредника НИКОЛА ЛУНИЋ, истичући да је у Загребу прије Другог свјетског рата било 30 српских организација, основаних за вријеме Аустро-Угарске. Привредник је основан 1897. и до 1941. стипендирао је 40.000 младих људи. СКД Просвјета, основана у партизанима 1944., требала је надомјестити рад институција, али је након 1971. била забрањена. Привредник и Просвјета обновили су рад током рата 1993. година, али им имовина до данас није враћена, рекао је. Подсјетио је на страдања имућних у ндх.

— Породица индустријалца ЛАЗАРА БАЧИЋА завршила је у Јасеновцу где је имао циглану коју су усташе претворили у логор смрти, док су чланови породице СВЕТОЗАРА МИЛИНОВА, првог власника данашњег хотела Дубровник, завршили у логорима Јадовно и Паг. Српску банку, која се налазила на почетку Петрињске улице, ндх је докапитализирала и постала већински власник, да би 1945. била национализирана па је њу смјештен Радио Загреб. Ту је зграду 1994. тадашњи директор хтв-а Антун Врдољак продао Хрватској поштанској банци за 20 милиона марака – рекао је Лунић.

Осврнуо се на велик пад броја Срба којих је у Загребу 1991. године живјело више од 45 хиљада, а према попису из 2021. у Загребу их живи свега 12.034. Ипак, Срби у Загребу окупљали су се и за вријеме рата. Привредник им стипендијама, којих је ове године више од 120, помаже у школовању, али 'тим ученицима треба објаснити тко смо, што смо и да нисмо у Загреб дошли 1945.', нагласио је Лунић. У оквиру трибине приказан је документарни филм о доприносу Срба Загребу.

■ Н. Ј.

Пиши како говориш

Навршило се 240 година од рођења и 190 година од смрти језикословца Саве Мркаља

Ова година значајна је за српски језик, писмо, књижевност и филологију, јер обиљежава се својеврстан међу јубилеј: 240 година од рођења и 190 година од смрти САВЕ МРКАЉА (1783. – 1833.). До још озбиљније, 'округле' годишњице доћи ће 2033., када

ИНФОРМАТОР

Портрет Саве Мркаља

ће услиједити 250. годишњица рођења и 200. годишњица његове смрти. До тада, није наодмет присјетити се Мркаљевог значаја.

Чувени језикословац је рођен у Сјеничаку на Кордуну, тридесетак километара од Карловца, 1783. године, а преминуо је у Бечу 1833. Мркаљев књижевни опус је значајан, а његово најважније дјело је 'Сало дебелог јера либо азбукопротрес' у којем се залагао за реформу српског језика и правописа, је донијело прекретницу у стварању модерног српског језика. У овом главном дјелу, објављеном у Будиму 1810., залаже се и наводи: 'Пиши као што говориш'. И сам је Вук Стефановић Караџић 1814. у својој 'Писменици' прихватио Мркаљево ортографско рјешење ријечима да 'не може друге азбуке употријевити него Мркаљеву, јербо за српски језик лакша и чистија не може бити од ове' и тиме исказао своју одређеност за Мркаљево рјешење.

О значају лингвистичке реформе Саве Мркаља и њеном утицају на каснији развој српског језика, др. Момчило Сувогић, научни савјетник Института за политичке студије, каже да је и послје два вијека занемарен значај дјела овог најпросвједнијег Србина с почетка 19. вијека те истиче потребу да његово дјело буде враћено у школске програме. Мркаљ се залагао за примјену фонетског писма базираног на народном језику и правилу 'пиши како говориш'. Тадашњу старославенску и црквенославенску азбуку, која је имала 46 слова, а према неким изворима и више од 50, свео је на 29, од којих је већина у данашњој српској азбуци. Прије пет година, 2018., као Године Саве Мркаља одржане су изложбе у Чикагу и Торонту, као и изложбе у Требињу, Виндзору (Канада), Трстенику, Војнићу и Сјеничаку.

Вук Караџић, ваља још једном подсетити, изријеком наводи Мркаља као реформатора српске ћирилице чију је реформу прихватио: '...имајући за намјерење успјех Србског Књижевства не могу друге Азбуке употребити него Меркаилеву, јербо за Србски језик лакша и чистија не може бити од ове.'

Срби избјегли из Хрватске, који сада живе у Бусијама код Батајнице, српском Министарству просвјете и науке, дали су да се будућа основна школа у Бусијама назове по Сави Мркаљу. Када школа буде изграђена такав приједлог треба упутити Комисији за избор имена дјечјих вртића и основних школа на подручју града Београда.

Једина школа са Савиним именом била је она у његовом родном Сјеничаку, али ње више нема па би било логично да бар једна установа у Србији понесе Мркаљево име.

Кордунаши и Сјеничарци који сада живе широм свијета, добили су дозволу горњокарловачког владике ГЕРАСИМА да спомен плоча Сави Мркаљу буде постављена на недавно обновљену цркву Свете Петке у Сјеничаку, али и на манастир у Банату у којем је Мркаљ боравио као монах. Након објаве његовог капиталног дјела, предложеној реформи српског језика жестоко се успротивила православна црква па се Мркаљ замонашио мислећи да ће тиме престати притисци на њега због предложене реформе. Нажалост, није било тако. Прву писменост овај српски великан стекао је у свом родном селу у оквиру парохијске цркве Свете Петке, која је 2015. године детаљно обновљена и обиљежила је три вијека постојања. Мркаљ се такођер школовао у Плашком и у Загребу.

■ М. Цимеша

Крижевчани у Прибоју

Одржан је састанак крижевачких и прибојских носитеља власти у циљу заједничке сурадње

УСПЈЕШНО повезивање Града Крижеваца са више опћина и установа на цијелом подручју бивше Југославије наставило се и ове године. Заслуга је то МАРИЈА РАЈНА и његових сарадника који су недавно посјетили Општину Прибој у сусједној Републици Србији гдје је одржан радни састанак. На састанку крижевачких и прибојских представника власти, спортских организација и ватрогасне службе, разговора је било о спорту, европским пројектима, зеленим политикама и другим темама. Предсједник Општине Прибој ЛАЗАР РВОВИЋ је истакнуо да су његова повезница са Крижевцима, познанства створена на манифестацији Спортске игре младих.

Састанак у Прибоју

— На састанку с градоначелником Крижеваца размијенили смо искуства и имамо пуно елемената за сурадњу. Прибој још није дио Европске уније, али користимо европска средства преко пројеката прекограничне сурадње. Иако су Прибој и Крижевци географски удаљени, имамо пуно елемената за пројектну сурадњу — рекао је Рвовић и додао да ће дјеца из Прибоја посјетити Крижевце. Марио Рајн захвалио се на гостопримству и обећао сурадњу.

— Вјерујем да ћемо сурадљивати и путем зелених политика које можемо интегрисати кроз наше пројектне сурадње. Наше двије заједнице дијеле изазове господарски и повијесно. Вратит ћемо гостопримство у Крижевцима и године које долазе бит ће у сурадњи кроз спорт, а можемо понудити и наше одмаралиште на Пагу, али видјет ћемо се и под Калником, у Крижевцима. Сваки пут креће првим кораком, а ми смо направили чврсте кораке и темеље — казао је Рајн.

На радном састанку о ватрогаству, командир ЈВП Крижевци Марио Мартинчевић је представио активности крижевачких ватрогасаца. Радни састанак је настављен у прибојској господарској слободној зони, а након тога у Златибору са руководством тамошњег Комуналног јавног предузећа с којим је Комунално предузеће Крижевци има сарадњу кроз европске пројекте.

■ З. Витановић

Прослављено Николајево

У Војаковачком Осијеку приређена је етно-изложба предмета материјалне културне баштине

ХРАМОВНА слава Светог Николаја, 22. свибња прослављена је у Војаковачком Осијеку код Крижеваца. Традиционални славски збор започео је црквеном литиргијом, а наставио се традиционалним крамом, изложбом ручних радова и старина те дружењем свих узваника у мјесном друштвеном дому, у организацији Вијећа српске националне мањине Града Крижеваца (ВСНМ).

У вјерском дијелу прославе, православи вјерници одржали су обичај освештања славског колача и жита, избора црквеног кума те трокраког опхода око цркве. Након тога, имали су прилику посјетити крам тј. неколико штандова на којима су се нудили лицитарски и други производи који су највише обрадовали дјецу. У друштвеном дому приређена је мала етно-изложба старих предмета који представљају материјалну културну баштину крајишких Срба у овом дијелу поткалничког Пригорја. Највеће интересовање од свих експоната изазвала је тара, ткачка машина стара више од 100 година. Такођер су нарочиту пажњу привукли

Окупљање у Војаковачком Осијеку

ћилими, неколико примјерака народне ношње, коловрати те старе фотографије и књиге са списима с почетка 20. вијека 19. вијека.

— Велику захвалност упућујем првенствено мјештанима Војаковачког Осијека на вриједном труду око припреме ове лијепе изложбе — рекла је Горанка Предсједница ВСНМ-а Горанка Манојловић.

Најмањи сегмент изложбе био је посвећен књигама и списима, но то нимало не умањује значај изложених експоната. Изложена је била Библија, Нови завјет који је 1901. године штампан на ћирици и више примјерака земљишних докумената из доба Краљевине Југославије. Ова изложба не била могућа без приватних збирки осјечких породица Шука, Вучић, Цетушић, Раданац и Витановић. Ту ваља посебно споменути збирку Подручне школе Војаковачки Осијек за коју је најзаслужнији учитељ ТИХОМИР ПЛЕШЕ. Осим славског збора, два дана раније, у суботу одржана је и сеоска забава која је била изузетно посјећена и за коју заслугу имају млађи мјештани Војаковачког Осијека.

■ З. В.

Спасовдан у Бучју

У селу и околини данас живи око 50 становника, али је на славу дошло три пута више људи

У СЕЛУ Бучје, испред крста постављеног у спомен на цркву Вазнесења Господњег коју су 1942. срушили усташе, окупио се 25. маја велик број људи како би обиљежили Спасовдан, славу тог села. Вјерски обред на мјесту гдје је некад била црква служили су парох пакрачки, протоје-

Вјерски обред

реј ставрофор ЂОРЂЕ ТЕОДОРОВИЋ и његов пензионирани колега ЛУКА БОСАНАЦ. — У селу и околини данас живи око 50 људи, али је на славу села дошло три пута више људи, што мјештана, што они поријеклом из пакрачког и нешто мање пожешког краја — рекао нам је Пожешко-славонски дојупан НИКОЛА ИВАНОВИЋ, истичући да је у плану да на том мјесту буде изграђена капела. Након литургије и освештања славског колача услиједило

Бесмислена прекрајања

Годину дана прије парламентарних избора, који се требају одржати у првој половини 2024. године, Хрватска ће добити нове изборне јединице, што је њихова прва модификација након неколико десетљећа. Премијер Андреј Пленковић и министар правосуђа и управе Иван Маленица представили су тако приједлог Закона о изборним јединицама из којег је видљиво да су математички поштивали једнако изборно право при прекрајању досадашњег модела. Резултат је то одлуке Уставног суда којом су постојеће изборне јединице проглашене протууставнима чиме се створила хитна потреба за доношењем новог закона. У фебруару ове године Уставни суд је донио одлуку по којој постојећи закон није у складу с чланком 45. Устава, а своју одлуку утемељио је на томе да постојећи закон значајно одступа од начела једнаког бирачког права будући да у тренутним увјетима глас сваког бирача нема једнаку тежину. Иако је читаво десетљеће затварао очи пред очитим кршењем Устава, Уставни суд је на крају ипак смогао храбрости и донио одлуку којом је Хрватском сабору наложио доношење новог закона. Таква одлука потакнута је и резултатима новог пописа становништва који је указао на драстичан пад броја становника у појединим регијама због чега је разлика у броју бирача постала још израженија.

Одмах по објави одлуке, медији и стручна јавност кренули су у расправу о могућим моделима нових изборних јединица и опасностима које из њих произлазе, као и могућем геримандерингу, техници кројења изборних јединица темељеној на политичким преференцијама бирачког тијела, како би се постигла политичка побједа. Позивало се на заједничко писање закона и компромис између опорбе и власти, с циљем осигурања једнакости и уклањања свих сумњи у пристраност приликом писања закона. Наравно, сви такви приједлози су одбијени, закон је скројен, а с њиме и нове изборне јединице. Као што се могло и очекивати, нове изборне јединице, које би требале одговарати уставним критеријима, препуне су апсурда, што је видљиво и њиховом површном визуалном инспекцијом.

Владајућа странка је проблему рјешавања неједнаког броја бирача у изборним јединицама пришла месарски, настојећи што мање задрати у постојећи сустав, па су тако настале нове изборне јединице које не поштују постојеће административне границе управно-територијалних јединица. Влада је на располагању имала читав низ могућности, од смањења броја изборних јединица до измјене броја заступника који се бирају у свакој изборној јединици овисно о броју бирача, но одлучила се на најмању могућу измјену која ће јој бити довољна за задовољавање захтјева уставности. Град Загреб, који је некада био подијељен између четири изборне јединице, сад је, додуше, подијељен између три, али је и даље раскомадан. Занимљив је податак да би према новоме приједлогу трамвајска линија 12, која прометује од Дубраве до Трешњевке, могла пролазити кроз чак три изборне јединице што је ријеткост у свјетским размјерима када се ради о изборима на националној разини. Још један од таквих апсурда су и насеља Ислам Грчки и Ислам Латински. Први је остао у деветој изборној јединици, а други се преселио у седму. Тако ће становници Ислама Латинског, иако свега 2,5 километара удаљени од својих сусједа у Исламу Грчком, гласати заједно с грађанима Сиска и Кутине од којих су удаљени и 250 километара. Наведених апсурда има још, па тако Солин који увелике гравитира Сплиту у будућности у политичком смислу дијели судбину са Задром и Шибеником, опћина Липовљани с Илоком с којим нема апсолутно никакве везе, а Нови Винодолски с Истром којој је припојен без икакве логике и смисла.

И закон о изборним јединицама је као и већина важних закона склепан и прилагођен потребама точно одређених интересних група, и у том смислу нема изненађења. На једнаки начин креирани су и сами изборни закони, али и закони о локалној и подручној самоуправи који данас представљају главне алате за освајање власти на националној разини. Оно што додатно појачава лош дојам овог законског приједлога је и нетранспарентан начин његовог доношења. Од почетка читавог процеса спекулирало се да ће на кројењу нових изборних јединица радити Владимир Шекс и његов син Карло Реслер који у дијелу јавности и код опорбе не изазивају

који су се нагомилали у друштву. У обе интерпретације једнако важну улогу. Као лакмус папир непогрешиво дели то исто друштво на оне који сматрају да није довољно присутан, да би његово присуство са свим тим 'вредностима' значило решавање проблема, и на оне који узроке многих проблема виде у његовој наметљивој и нежељеној присутности. Персоналификација Западна ескалатор је након две незапамћене трагедије у којима је страдало 18 људи, углавном деце. Сада већ бивши министар просвете, који је поднео оставку на ово место након пуцњаве у Основној школи 'Владислав Рибникар' у Београду, изјавио је на конференцији поводом тог догађаја да је реч

У колону од малих ногу (фото: Дејан Ракица/PIXSELL)

одушевљење. Министарство које је израдило и предложило овакав приједлог одбија именовати ауторе приједлога нових законских одредби скупно их именујући као стручњаке министарства.

У коначници, сви који су од закона очекивали да буде половичан и мотивиран уским страначким интересима били су у праву. Такођер, и они који су вјеровали да јавна расправа неће имати учинка на коначни изглед закона такођер су били у праву. Хрватска ће на сљедеће изборе изаћи управо по предложеном моделу изборних јединица и то се неће промијенити. Но, грађани и даље имају прилику, без обзира јесу ли пресељени у нове изборне јединице или су остали у старима, показати слажу ли се с политиком која се проводи над њима. У посљедњих неколико изборних циклуса готово педесет посто бирача није изашло на изборе показујући тиме да их не занима тко и како управља. Њима ће бити и овога пута апсолутно свеједно у којој су изборној јединици.

■ Душан Цветановић

Две колоне

Западне вредности' круже и као тамни облаци се надвијају над Србијом. И деле је на два оштро раздвојена и супротстављена торања. Једни их зазивају, као до доле им се надају и радују, други их се грозе и с гнушањем их проклињу. А на шта уопште мислимо када говоримо о западним вредностима? На цивилизацијска достигнућа, слободе, напредак, поштовање различитости и људских права? Или на лицемерје, материјализам, екстремни индивидуализам и насиље у рукавицама званим демократија? Или мислимо на себе, на своје најдубље страхове и несигурности, а фамозне западне вредности су само сублимација наших незадовољстава појавама којима смо сами дозволили да се намноже (или нисмо дозволили у довољној мери)?

Трули или напредни Запад последњих дана добио је важну улогу у суочавању са проблемима

о највећој трагедији која је задесила Србију и њен образовни систем. 'Србија је такође, нажалост, део оног света у којем се овакве ствари све чешће догађају. Евидентан је канцероген, погубан утицај интернета, видео игрица, такозваних западних вредности и свима нама је јасно да је потребан крупан преокрет, поштравање мера, али и системско изналажење решења како ова трагедија не би, не дај Боже, прерасла у друштвено прихватљив начин понашања какав је, нажалост, случај у неким западним друштвима', рекао је.

У инстинктивном таласу опсесивног тражења кривца и објашњења, и то једноставног и једнозначног, бивши министар се нашао на мети оштрих критика и незадовољства и закотрљао је нови талас подела и заузимања страна. Подела на 'нас' и 'њих' показала се јако ефикасном у избегавању одговорности. Идентификовати се са истомисљеницима и препознати неистомисљенике, па се оградити, забарикадирати, поништити сваку могућност додира и контаминације – све то захтева напор који ствара илузију да смо нешто предузели, заузели став, одредили се и усмерили. Резултат су две паралелне колоне које немају додирних тачака. Две колоне које у мноштву изговора себи налазе утеху да су мислећа бића која притом предузимају и неку акцију ступајући у колону сабораца, а заправо себи добровољно навлаче аоме и стварају подељеност на наше и њихове, међу којима нема истинског дијалога ни покушаја разумевања или макар прихватања оног другог као легитимног.

Кажу стручњаци, а и искуство, да зрела одрасла особа, стабилна особа, може да превазиђе и донекле победи трауме из детињства. Да их освети и надиђе и настави да води здрав живот. Она незрела ће их вечито користити као изговор и допуштати им да је одређују. 'Западне вредности' су евидентно траума која многе јако боли и ограничава (било да им је у 'одрастању' недостајао тај фактор или их је његово насилно присуство оштетило), али до које мере и до када ће то тако бити, зависи од зрелости и снаге једног бића (па и колективног) да у томе учествује.

■ Оливера Радовић

#199
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

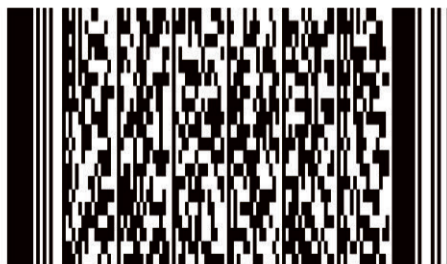
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite
OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom
aplikacijom bilo koje banke i
donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte
se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Народ (не)подијељен језиком

Иако највећи дио Срба говори екавицом, књига вјере и Цркве – Књига свих књига – и то њена службена верзија, одобрена од самог повјеренства Светог архијерејског синода у ијекавској је варијанти Вука Караџића и Ђуре Даничића

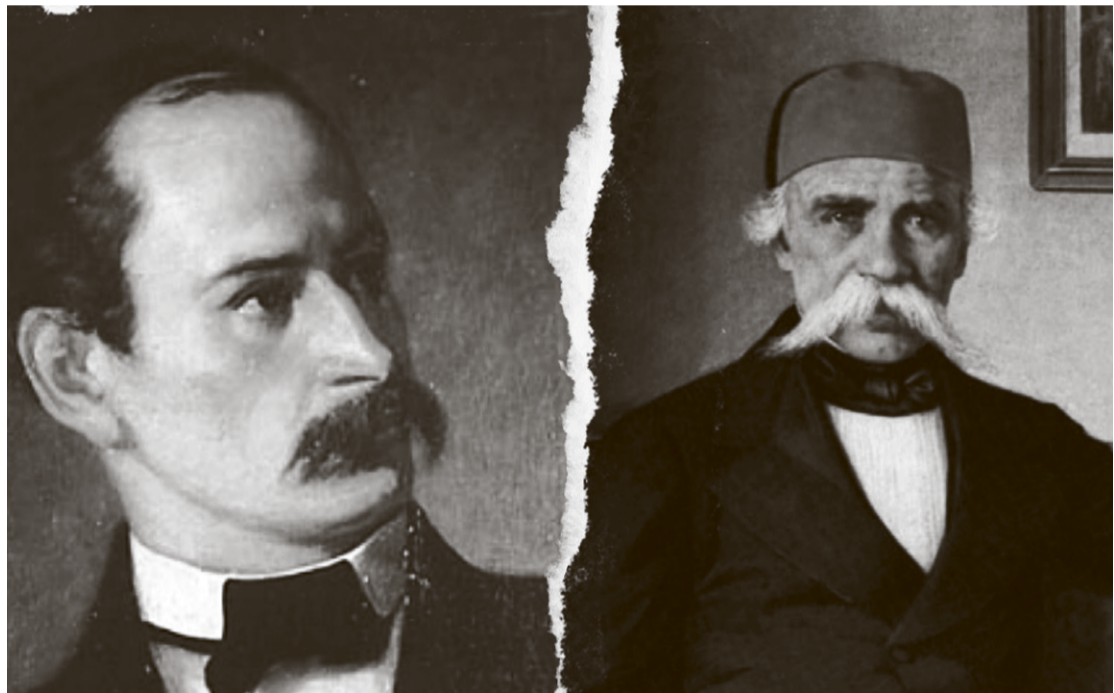
Преча(нска)
посла

пише Ђорђе
Матић

Кад је епископ далматински никодим (косоновић) дао о Васкрсу дуг интервју П-порталу, двије су ми ствари, међу иним, биле упадљиве, обје формалне. Владика, иако Задрањин по рођењу, а и готово свему другоме, прави човек тога краја, своје одговоре даје 'источном' варијантом, или простије речено екавицом. То је већ дуго пракса и нека врста неписаног договора кад је у питању језик којим се оглашава Српска православна црква (спц), а као код свих ствари гдје нема службене одлуке и ово се проводи различитом динамиком и не увијек досљедно, овисно заправо о вољи говорника. Тако, кад владика цитира Свето писмо, након првог, чувеног цитата Посланице Коринћанима гдје свети павле каже: 'Где ти је аде победа?', одговор наставља пак са '(...) узалуд је вјера ваша: још сте у гријесима својим.' Ијекавски, дакле, управо онако како гласи пријевод Библије, вуков и даничићев.

Оваква разлика упућује на једну голему контингенцију језика који употребљава Црква, али, што нас овдје занима, и однос Србије саме ка језику. Наиме, иако највећи дио Срба говори екавицом, књига вјере и Цркве – Књига свих књига – и то њена службена верзија, одобрена од самог повјеренства Светог архијерејског синода, у ијекавској је варијанти. Код Пречана – никакав проблем, дочим код народа у матици ствара несразмјер, почесто на разини сасвим несвјесној, нетематизирани, а присутну трајну нелагоду, осјећај разлике, чак и сметње. Двије се ту ствари сударају: с једне стране конгенијални пријеводи Вука и Даничића, о чијој љепоти, поглавито стилској, о томе како тај чудесни језик *ијева*, у дијеловима супериорно над неким од највећих свјетских језика, писало се прилично, па опет недовољно у нашој знаности и шире култури, међу чиме се посебно истичала маестрална интерпретација Даничићевог пријевода Старог завјета коју је још за Југославије начинио непречаљени хрватски стилистичар, покојни професор круно прањић. Пријевод је то ненадмашан уза све термилошке мањкавости тих првих пријевода објављених 1847. и 1867., које ће група преводилаца, теолога и филолога спц током прошлих десетљећа углавном ријешити у ревидираој верзији која је данас службена и од најбољих егзегетичара једина призната као ваљана. Иначе, о историји пријевода Библије на српски послје Вука и Даничића, о самим преводитељима, о фасцинантним именима покретача и чланова одбора за ревизију, могао би се написати истински умбертоковски роман гдје се разне клерикално-институционалне и друштвене, као и локално културне и (српске) регионалне борбе моћи и *ијре ђр(и)есѿол(ј)а*, а све кроз језичке преференције, смјењују у разним режимима кроз читав двадесети вијек – до данас.

Отуда, осјећај 'првенства по бројности' и сама чињеница средишта нације, центар који представља српска држава, око које и ка којој се рав-

Ђуро Даничић и Вук Стефановић Караџић (фото: Wikipedia)

на сав народ ван матице (мада је и ово заправо упитан термин). Још 1913. скерлић пише како је екавско нарјечеје 'простије, једноставније', што је наравно истина јер, прије него се и уђе у питање различитости лексика, правописни проблеми попут оног најскликијег – рефлекска јаџа, несталне измјене и замјене *ије > је*, те краћења слогова, чиме се мучи и већина писмених и у западним варијантама, све то не постоји у екавици. Екавско нарјечеје, како нетактично неугодно рече Скерлић, јест 'експанзивно', па к томе 'има силу ствари уза се', 'само собом побеђује и потискује јужно наречеје'. Ако нама одавде, из 'јужног наречеја' (по Бечком договору) ово засмета одмах, како је братски народ тек могао реагирати? Но, у овој подјели и сукобу први принцип остаје и мора бити најважнији, бар овдје и за нас – принцип љепоте, онако како је остварен код Вука и Даничића. Самим тим он постаје онда и принцип етички – и то на много разина и појавности.

Ту не може без личног удјела. У годинама властите дуге емиграције, и тешког налажења наших књига, памтим како сам с узбуђењем чекао да ми нетко напокон донесе Вуков и Даничићев пријевод Библије. Стигло ми је издање Гласа цркве, у малом формату (105x148, тзв. А6) – 'Свето писмо старог и новог *завѿша* (!)' – екавизирано, дакле, на моје разочарење.

Годинама сам се питао због чега је то учињено, таква, у ствари, фалсификација – што је тешка ријеч, но како је у издању експлицитно означено да је то Стари и Нови завјет у *ијреводу* (!) Вука Караџића, односно Ђуре Даничића, онда се не може другачије означити, нажалост, него кривотворином неке врсти. Од пријатеља и колега у Србији добивао сам нејасне, често смушене

одговоре, увидјевши у многој прилици да о том питању и разлици нису ни мислили. Тек недавно, упитао сам на правој адреси, доброг познаника, иначе свештено лице – човека, притом, из ових наших западних крајева, ијекавца по рођењу. Оно што сам наслућивао годинама, по старом начелу Окамове бритве, најчешће је (а често најтеже по пјеснике) точно, како се и потврдило кад је мој познаник пресекао, с немало сарказма, и дао разлог грубе интервенције на оригиналном тексту: '... да Шумадинци не би уморили мозак од превише ијекавице'.

Растужило је, а боме и разљутило то откриће о одавно познатом и истом старом немару, насилном једначењу и оној скерлићевској 'експанзивности' националног, црквеног, географског и језичког центра, несвикнутости на различитости и одбијању прихваћања варијанти властитог језика. И најгоре, спуштању и редукцији апсолутно највишег језичког стандарда и врха нашег свеукупног стилског и књижевног постигнућа, а у име приближавања дијелу вјерника и народа, кроз популистичко 'олакшавање' читања – и покушај мицања оне нелагоде с почетка. Од љутње до иронијског рефлекса, само је један корак. Пала ми је одмах на ум она бриљантна стара инверзија џорџа бернарда шод, о Американцима и Енглецима, само мало парафразирана у случају Срба: 'један народ – подијељен заједничким језиком'.

Шалу на страну (!): питање разлике у превођењу није тек ситничарење. Од таквога суштинског неприхваћања, заобилажења правила и негирања језичко-идентитарних почињу истом циклично и неизбројиви други проблеми. А њих углавном на крају опет плаћамо увијек ми, с ове стране. ■

ИЛИЈА ВУЈАЧИЋ За Црну Гору је важно да се власт дијели

Професор
Хуманистич-
ких студија у
Подгорици
говори о
политичким
приликама у
Црној Гори

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Ово ће отворити простор за разборито размишљање и зрели разговор о заједници, друштву и држави, за разлику од навијачког заговарања два супротстављена националистичка наратива, што је до сада одређивало црногорску јавну сферу

С професором Хуманистичких студија Универзитета у Подгорици и некадашњим деканом Факултета политичких наука у Београду, Илијом Вујачићем, разговарамо о политичким приликама у Црној Гори, некада и данас, о Јакову Милатовићу, новом предсједнику Црне Горе и о скорим парламентарним изборима у овој земљи.

Црногорско друштво прошло је многе промјене у посљедња три десетљећа, попут других јужнословенских друштава у регији. Ако бисте га у основним цртама жељели скицирати, како би на тој скици оно изгледало данас?

Црногорско друштво је већ тридесет година разједињено и дубоко подијељено друштво. Уставни и политички поредак су дестабилизирани, са недјелотворним и обесмишљеним институцијама у дуготрајној ванинституционалној владавини. Црногорско друштво је пуно парадокса, од којих је највећи да је држава уставно постављена као грађанска држава, али је високо етницизирана политичка заједница са неконсолидованим политичким поретком.

У чему у Црној Гори лежи напетост између појма грађанске државе и етничке заједнице?

Црногорско друштво је мултикултурна заједница у којој за три деценије није демократски одговорено на основна питања: ко смо и зашто смо заједно? Политичка заједница је остала без релевантне теорије политичке модернизације и без одговарајућег саморазумијевања и суочавања са напетостима која постоји између друштвеног принципа мултикултурности и политичког принципа грађанства, са њиховим супротстављеним политичким импликацијама. У том суочавању са овом напетостима црногорски грађани ће морати

да схвате да црногорска мултикултуралност и грађанство захтијевају да се политичка заједница обликује као заједница грађана/држављана која апстрахује свако партикуларно обиљежје грађанина (етничко, вјерско, лингвистичко, завичајно), без негирања или потискивања ових колективних идентитета. Једино на тај начин Црна Гора може изаћи из балканске алтернативе: национализам или мултикултурализам.

Флуидни идентитет

Колико је идеал грађанске државе у Црној Гори заиста могућ?

Да се разумијемо, ни друштва са стољећима дугом демократском традицијом нису успјела

Црногорско друштво је пуно парадокса, од којих је највећи да је држава уставно постављена као грађанска држава, али је високо етницизирана политичка заједница са неконсолидованим политичким поретком

наћи потпуно задовољавајући политички одговор на чињеницу културног плурализма и права на различитост, а да се не доведе у питање друга основна вриједност – јединство политичке заједнице. Несумњиво је да то ствара особено поље неизвјесности чак и код грађана модерних уставних демократија, навикнутих на широк морални и политички консензус, његован у нормативном оквиру либералне демократије и њене универзалистичке грађанске политичко-правне архитектонике ваљано уређеног поретка. Та неизвјесност мултипликује се у демократски неразвијеном друштву као што је црногорско, без базичног демократског консензуса. То је тим теже за друштво које је тек први пут у својој историји доживјело демократску смјену власти.

Политички, што да се ради, када је Црна Гора у питању?

Крајњи је тренутак да се заједнички и консензуално истражи у којим условима, којом динамиком и којим стратегијама ненаметнуте друштвене интеграције би црногорско друштво могло да задовољи принципе конституционализма, владавине права, демократије и поштовања различитости и да се досљедно организује и учврсти као држава свих својих грађана, кроз демократски дијалог и заједничку одлуку свих својих културних и националних идентитета. Увјерен сам да је Црна Гора способна да свој културни плурализам уређује на уставним темељима грађанске државе – у циљу остваривања јединства, без довођења у питање идентитетских различитости. Мислим да је она у стању да са трајним рјешењима установи демократски политички поредак, на основу демократског промишљања и свјесне одлуке свих њених грађана и националних заједница о успостављању и консолидовању либералне, конституционалне, ограничене, тржишне демократије.

Искусство Југославије оставило је различите трагове у државама насталих послје ње. Како је то искуство бивше државе дјеловало у црногорском друштву?

Постоји једно заједничко искуство за државе настале на развалинама СФРЈ: своју изградњу нације и државе заснивале су на антијугословенству и тако легитимисале своје оснивачке митове и настојале да скину са леђа бреме југословенског искуства, не признајући да их је искуство конфедерализовања и јачања републичких 'државности' од 1974. увелико припремило за процесе осамостаљивања. Црна Гора се у том смислу разликује од других, иако се неријетко заборавља или бар недовољно истиче, да је управо СФРЈ била родно мјесто реafirмације црногорске нације, а дјелимично и њене државности. Друго што посебно разликује Црну Гору од других постјугословенских држава је то што је она досљедно чувала и искрено развијала антифашистичко наслеђе Југославије.

Постоји већ дуги низ година у свијести јавности у регији мисао о подјели на 'двје Црне Горе': на прву федералистичку, касније суверенистичку Црну Гору и на другу, блиску српском културном и политичком корпусу. Укратко: каква је динамика односа ове двје струје у новије вријеме?

Црногорско друштво је подијељено по разним шавовима (економско-социјалним, политичким, етничким) центрираним углавном око њеног историјског 'идентитетског усуда', познатог као 'флуидни идентитет' Црногораца. Не улазећи у дубоке историјске, спољнополитичке и културолошке разлоге ове чињенице, то је најтемељнија одлика њеног актуелног политичког идентитета и главни изазов њеном функционисању као стабилне демократске политичке заједнице, изражавајући се политички у подјели на 'двје Црне Горе'. Упркос 'драматици' политичке динамике у посљедње три године, започети процеси демократизације ће на дужи рок водити ка томе да ће ова динамика 'двје Црне Горе' све мање одређивати политичке токове у Црној Гори, на шта указује и опадање подршке грађана ексклузивистичким разумијевањима идентитета Црне Горе, у правцу давања подршке инклузивном концепту јединствене Црне Горе.

Посљедња два изборна циклуса, 2020. и 2023. године, била су за проматраче набијена нарочито драматичним догађајима. Како су изгледале дубинске енергије које су дјеловале на повишени интензитет ових двају избора?

Процес демократизације није нешто што почиње и завршава се изборима. Напротив, тек тада предстоји дуг пут модернизације и културне и политичке трансформације друштва, чега нису свјесни ни нестрпљиви подржаваоци 'нове власти', ни разочарани представници 'старе'. Прво се мора нагласити да је велики успјех свих у Црној Гори што је прва смјена власти након тридесет година остварена мирним путем на демократским изборима. И то је несумњив успјех свих оних који су учествовали у тим процесима, и оних који су смијењени и оних који су дошли на власт.

Економија у првом плану

Како ће након ових двају избора изгледати тај дуги процес демократизације?

Тај процес изгледа тако да побједници настоје да убрзају процесе преноса власти, а побијеђени да их успоре. И у тим процесима је поново позвана у помоћ стара опробана формула етнизације, тако да су стара и нова власт идентификоване са одређеним националним предзнацима. Уз то је ишао и елемент кохабитације, тадашњег председника државе Ђукановића и црногорског парламента, који је додатно усложњавао про-

Илија Вујачић (фото: YouTube printscreen)

цесе пријеноса власти. Па ипак, упркос неким, не бих рекао драматичним, него тренуцима са повишеном политичком тензијом, ипак је очуван грађански мир. Видимо да из избора у изборе опада мобилизацијска моћ етнизације и да се гласачи све више окрећу ванетничким питањима економског стандарда, европезације и демократизације. За очекивати је да предстојећи парламентарни избори овог јуна мјесеца доведу до још већег дезетнизационог јавног простора.

Недавни избор младог политичара Јакова Милатовића за председника Црне Горе створио је готово изненада дојам о помирењу различитих струја и о консензусу грађана према већој кохерентности политичког живота у Црној Гори. Како то објашњава?

Прво, ради се о личности која је, послје локалних избора 2022. године и побједне његове странке 'Европа сад' у Подгорици, на дјелу показала ту своју намјеру да дјелује кохезивно, нудећи учешће у власти свим реформским политичким снагама. Ради се о политичару са другачијим, модерним, политичким сензибилитетом у односу на 'старе вукове', који су заслужили да оду у политичку пензију. Коначно, његова популарност због економског програма промовисаног прије двије године је можда и најснажнији разлог његовог успјеха. Не треба искључити ни чињеницу да су побједу у другом кругу председничких избора донијели гласачи који су гласали против Ђукановића, а не за Милатовића.

Увјерен сам да је Црна Гора способна да свој културни плурализам уређује на уставним темељима грађанске државе – у циљу остваривања јединства, без довођења у питање идентитетских различитости

Што предвиђате у председничком мандату Јакова Милатовића?

Не треба да журимо са предвиђањима. Његова спремност за дјеловање као политичком мирењу супротстављених друштвених и политичких снага, надилажењу политичких јазова и иницирању општег друштвеног консензуса је очигледна, али су његове надлежности ограничене и он неће имати могућност да дјелује на начин на који је дјеловао претходни председник. Све ће ипак зависити од нове конституције снага послје избора у јуну. Ако, као што се очекује, стожер власти буде 'Европа сад' и Милатовић буде имао довољно утицаја у сопственом покрету, што, опет, није загарантовано, а састав парламента буде креиран са јасном прореформском већином, а влада са чврстом европском оријентацијом, и његове иницијативе ће имати одјека. Уколико се, међутим, не стекну сва ова три услова, његови апели и дјеловања на помирењу и тражењу широког консензуса биће недјелотворни. Дакле, све зависи од политичких прегруписавања на парламентарним изборима и послје њих.

Како би то ново прегруписање политичких снага у Црној Гори, након парламентарних избора у јуну, могло изгледати?

Локални избори у Подгорици су показали да је покрет 'Европа сад' несумњиво у успону као нова политичка снага, за коју се очекује да ће бити стожер будуће власти. Демократске перспективе Црне Горе зависиће од спремности побједника парламентарних избора да дијеле власт (што је сам Милатовић већ демонстрирао послје локалних избора у Подгорици), али и немогућности ове нове политичке опције да задомирира политичким простором и перпетуира систем са доминантном партијом, која монополише сву власт. Добро би било да се тај покрет и након ових избора постави како се Милатовић поставио послје подгоричких и да отвори простор за друге учеснике у власти. Не би било добро да на крилима еуфорије након тих избора забораве да је њихов кандидат на председничком мјесту захваљујући подршци многих политичких актера. Вјерујем да су сви политички актери у Црној Гори схватили послје 30 година да је за Црну Гору, али и за све њих појединачно, важно да се власт дијели и да се праве компромиси, чега до сада није било. Ово ће отворити простор за разборито размишљање и зрели разговор о заједници, друштву и држави, за разлику од навијачког заговарања два супротстављена националистичка наратива, што је до сада одређивало црногорску јавну сферу. ■

Душан Ковачевић – пола вијека сценске магије

Велики писац наше ћуди и менталитета

пише Мухарем Баздуљ

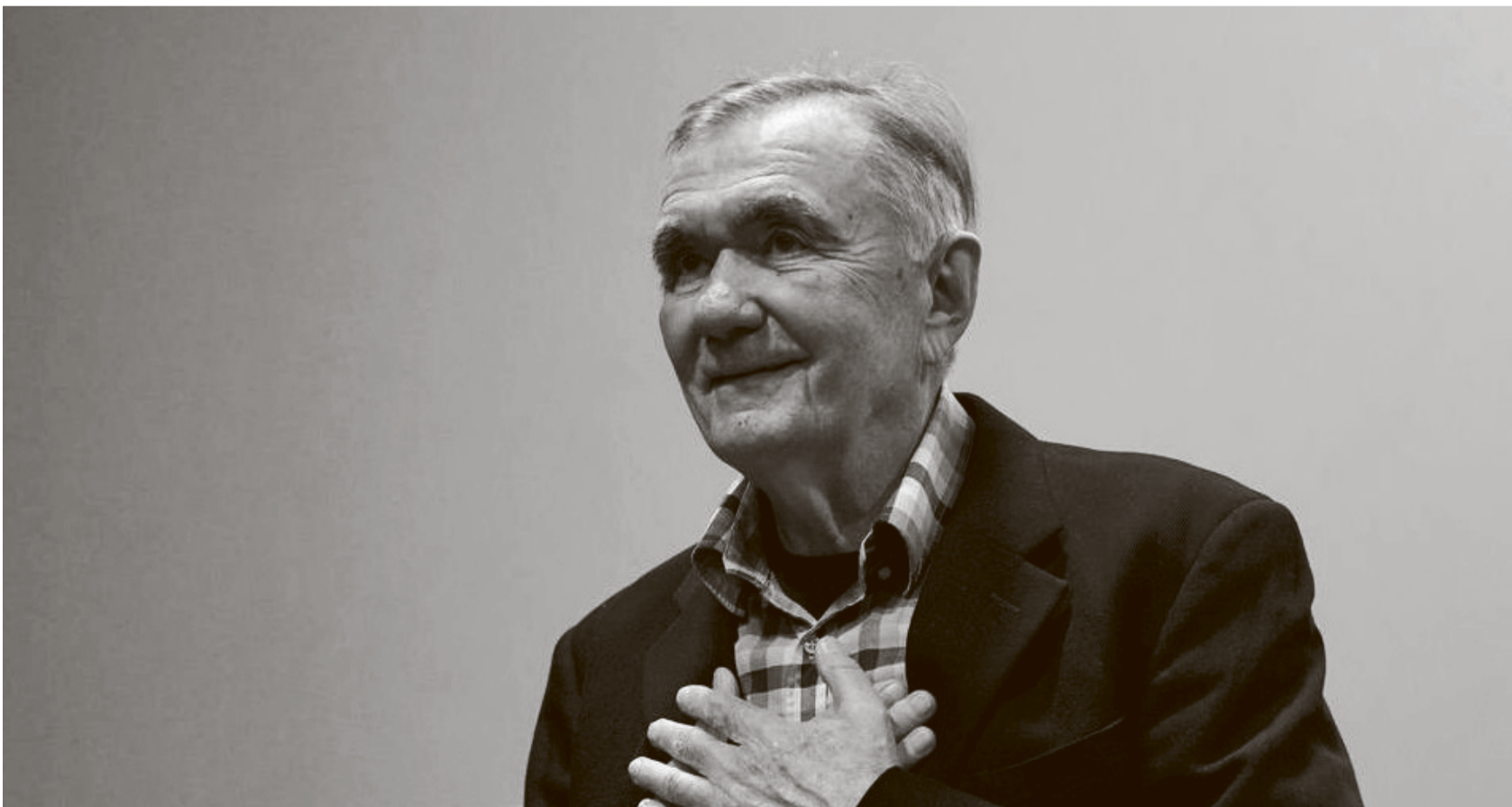
Ове године се навршило педесет година откад је у Атељеу 212 почела да се игра представа 'Маратонци трче почасни круг' по тексту Душана Ковачевића, младића који ће тек касније те исте године дипломирати драматургију на Факултету драмских уметности. Отад се, ево, развија осебујан опус једног од два-три највећа српска и јужнословенска драмска писца

ПЕТНАЕСТОГ маја ове године у београдском Народном позоришту одиграна је премијера представе 'Урнебесна трагедија' у режији ЈАГОША МАРКОВИЋА. Ријеч је заправо била о београдској и српској премијери, пошто се ради о копродукцији Народог позоришта Србије и бањалучког Народог позоришта Републике Српске. Бањалучка и бх. премијера, дакле, одржана је раније, а ова друга је каснила неколико дана због жалости која је проглашена у Србији, а поводом два незапамћена масакра: на Врачару, у школи 'Владислав Рибникар', те у околини Младеновца. Хронолошки први међу њима, онај где су и злочинац и већина жртава дјеца, нарочито је шокирао јавност. Како то, међутим, са правом умјетношћу бива, преко тридесет година стар Ковачевићев текст, о, између осталог, породичним

односима у друштву означеном насиљем, који је, у Марковићевој поставци, још и додатно фокусиран на начин на који се таква атмосфера одржава на дјецу, стекао је и неку чудну, тужну актуелност.

ДУШАН КОВАЧЕВИЋ велики је писац наше ћуди и менталитета. А дио тог менталитета је, рекло би се, и да се много ажурније обиљежавају јубиларне годишњице у вези с мртвим, неголи са живим ствараоцима. Тако се, ето, десило и да прилично нечујно прође велика годишњица из фебруара ове године, педесета годишњица премијере једне од најкултнијих представа из сфре, представе 'Маратонци трче почасни круг' коју је у београдском 'Атељеу 212' поставио љубомир муци драшкић. Премијера је одиграна 26. фебруара 1973. и играна је са великим успјехом више од дванаест година, све до 19. јуна 1985. Занимљиво

је да је посљедње извођење било тачно – двије стотине и дванаесто по реду. Сасвим у складу са називом позоришта у којем је играно. Иначе, звучи скоро невјероватно да је овај генијални текст Ковачевић написао још као студент на Факултету драмских уметности (ФДУ), те да је исте те 1973, али послије премијере 'Маратонаца' у 'Атељеу 212' тек – дипломирао. Ковачевић је, иначе, рођен у Шапцу, гимназију је завршио у Новом Саду, док је дипломирао у Београду, описавши у првих четврт вијека живота географски круг од Мачве преко Бачке до централне Србије. Након што је дипломирао, запослио се као драматург на Радио-телевизији Београд. Значајније је, међутим, да је исте те 1973, у години кад је дипломирао и кад је напунио двадесет и пет, написао 'Радована иии', комедију која ће захваљујући фантастичном

Душан Ковачевић
(фото: Дејан Ракита/
PIXSELL)

тексту и непоновљивој глуми зорана радмиловића постати осамдесетих година у Југославији вхс видео хит, па су реплике из ове представе изговарали и они који је нису никада видјели 'на даскама', него једино на снимку.

Да је послје своје двадесет и пете Ковачевић одустао од писања и да се као неки нововремене рембо одлучио за каријеру увозника нафтних деривата или нешто слично томе, опет би са своје двије дотада написане драме остао дубоко урежан у историју овдашњег позоришта. Он, међутим, између своје двадесет пете и тридесет пете, пише, између осталог, 'Ко то тамо пева', 'Сабирни центар', 'Балканског шпијуна' те, у односу на свој дотадашњи опус, понешто нетипичан текст 'Свети Георгије убива аждаху'. Из ових наслова је одмах јасно да је осим за позоришну, Ковачевић незаобилазан и за филмску историју Србије и Југославије. Људи окупљени око Ковачевићевих текстова, од слободана шијана и филипа давида, преко горана марковића и божицара николића до, напосљетку, емира кустурице и срђана драгојевића, илустрација су повластеног положаја Ковачевићевог у нашој култури. Кад је ријеч о филмској верзији 'Балканског шпијуна' из 1984, ваља рећи да ту режију, скупа са поменути Николићем, потписује сам Душан Ковачевић, те да је то био његов улаз у још једну умјетничку дисциплину у којој ће оставити видљив траг, пошто је потписао и режију још два дугометражна играна филма: 'Професионалца' односно 'Није лоше бити човек'. Ипак, 'Балкански шпијун' остаје до дана данашњег један од највољенијих 'домаћих' филмова, збир савршених глумачких бравура (данило бата стојковић, мира бањац, звонко лепетић, бора тодоровић, соња савић у главним ролама, плус велимир бата животиновић, милан штрљић, предраг лакковић, бранка петрић, милан михаиловић и ини у епизодама), са репликама којима су многи заборавили извор и цитирају их свакодневно ('Окречите Београд', 'Ђура ће ти опростити што те тукао', 'Све је супротно од онога што изгледа да јесте' итд.).

Из почетка Ковачевић је био сконцентрисан на савременост и, понешто теофрастовски, на 'карактере'. Касније се све више интересује за историју. Ту су најприје већ поменути 'Ко то тамо пева' и 'Свети Георгије убива аждаху'. Данас, са временске дистанце, међутим, видимо да су и његови комади о савремености, често заправо комади о 'живој (актуелној) историји'. Теме на које се Ковачевић фокусирао у својим комадима, од непотистичке геријатрије преко властољубивости патолошких карактера до параноје као политичке чињенице, све имају и своју друштвено-историјску тежину. Како се историја све више уплитала у југословенску свакодневницу, почетком посљедње деценије двадесетог стољећа, Ковачевић пише још два карактеристична комада: најприје 'Професионалца', а затим и већ помињану 'Урнебесну трагедију'. Тај комад из 1991. године адаптиран је за филм 1995, а у режији Горана Марковића. У међувремену је често игран у цијелом низу позоришта, а сада га је, ево, поставио и Горанов презимењак Јагош. За вријеме ратова у Хрватској и Босни, није било нових Ковачевићевих драма, а прву постдејтонску годину (1996) обиљежава још једно сјајно његово остварење: 'Лари Томпсон, трагедија једне младости'. А годину дана раније, по Ковачевићевом сценарију Емир Кустурица је снимео филм 'Подземље' који ће тријумфовати на Филмском фестивалу у Кану и постати један од филмова који је обиљежио крај двадесетог вијека у глобалној седмој умјетности.

Како то бива, негде од своје педесете године, Ковачевић полако од субверзивног аутора, постаје све више класик инкорпорирани у институције. Члан је Крунског савета, а од 1998. године постаје директор Звездара театра, који под његовим руководством развија врло интересантан и специфичан репертоар. У октобру 2000. године постао је дописни члан Српске академије наука и уметности, док редовни члан исте институције постаје девет година касније. Његова политичка тежина расте с падом слободана милошевића и доласком дос-а на власт. На трагу српске дипло-

Живући класик, Душан Ковачевић (фото: Дејан Ракица/PIXSELL)

матске традиције, и он бива један од писаца који су се 'уписали' у амбасадоре. Ковачевић је, наиме, 2005. изабран за амбасадора (тадашње) Државне заједнице Србија и Црна Гора у Португалији. Ипак, двије године раније, Ковачевић се послје 'Балканског шпијуна' вратио филмској режији и то преко филма 'Професионалац' у којем су бриљирали бранислав лећић и Бора Тодоровић и у којем је момчило бајагић бајага отпјевао пјесму 'Пада влада' која је постала страшно популарна на свим протестним окупљањима у будућности. Ипак, његов директни излет у политику није предуго трајао. Четврт вијека након што је написана драма 'Свети Георгије убива аждаху', Срђан Драгојевић ради врло амбициозну екранизацију овог текста, а сценарио исписује сам Душан Ковачевић. На прелазу из прве у другу деценију двадесет и првог вијека, у само двије године, Ковачевић пише још двије запажене драме: 'Генерална проба самоубиства' и 'Живот у тесним ципелама'. Такође, све чешће добива најразличитије могуће награде за дотадашњи опус и цјелокупно дјело. Примјера ради, такве су награде 'Радоје Домановић' и 'Зоран Радмиловић'. И даље, међутим, стижу и награде за нова појединачна дјела као што је награда 'Кочићева књига' за 'Генералну пробу самоубиства' (2009).

Посљедњих година Душан Ковачевић је једна од ријетких неупитних јавних фигура на српској сцени. Док се све гласније води оно што је љиљана смаловић прозвала 'хладним грађанским ратом', Душан Ковачевић је један од ријетких људи који почесто зна да похвали неки потез власти, а да га опозиција неће прозвати 'ботом' и 'сендвичарем', односно 'проданом душом'. Такође,

С премијере представе 'Маратонци трче почасни круг' у загребачком Керемпуху 2015. (фото: Томислав Милетић/PIXSELL)

Теме на које се Ковачевић фокусирао у својим комадима, од непотистичке геријатрије преко властољубивости патолошких карактера до параноје као политичке чињенице, све имају и своју друштвено-историјску тежину

Ковачевић се не либи да одређене поступке власти критикује, а да из медија блиских властима не стижу етикете о 'лажној олош елити'. Дочекао је да у сваком смислу постане 'живући класик'. Удружење књижевника Србије ове године му је додјелило награду за животно дјело, добио је такође награду 'Дрво живота' фестивала Кустендорф (примајући ову награду, Ковачевић је рекао: 'Кустендорф је један од последњих одбрана филма, а да није постао индустрија. Праве се филмови који су ручни рад, што је у уметности најдрагоценије. Када уметност пређе у индустрију, у нешто што је блокбастер који зарађује огромне паре, онда се не прича о квалитету, већ о шопинг молу. Овај фестивал брани традицију и историју доброг филма, и част је бити на њему. Захваљујем се професору и мом драгом пријатељу.'), као и Сретењски орден првог степена који му је уручио председник Републике Србије Александар Вучић. У симболичком смислу можда је ипак најилустративнија чињеница је да је један трг у Сокобањи понио име Душана Ковачевића. По умјетницима се евентуално улице и институције прозивају након њихове смрти, а Ковачевић је, ево, добио 'свој' трг још за живота.

Кад год да интервју, Ковачевићеве поруке се пажљиво слушају. Његов филм 'Није лоше бити човек' изазвао је велики интерес прије двије године. Различити позоришни режисери кад пожеле да постигну у најмању руку пристојан јавни одјек, бирају да поставе неки комад Душана Ковачевића. Пола вијека након што је писао о маторим Топаловићима и Душан Ковачевић је дошао до тачке кад је ближи осамдесетој него седамдесетој. Од свих 'својих' Топаловића, међутим, он је духом још увијек најближи младом Мирку. ■

Из представе 'Балкански шпијун' у извођењу Народног позоришта у Београду (фото: Грго Јелавић/PIXSELL)

Забрањено сјећање

За разлику од Сексона, којем се праштала и патетика, свако Карајлићево сјећање на некадашње Сарајево дочекивано је на нож. Конфликт духова усидрених у сарајевској котлини, судар религија, традиција и историја на најправилнији могући начин искориштен је у умјетности. Данас такво Сарајево више не постоји

Случај
'Забрањено
пушење'
или о
сукобу
Нелета
и Сеје

пише
Жарко
Марковић

Већ три деценије подијељена босанскохерцеговачка јавност пронашла је недавно нови полигон за подебљавање те подјеле. За то је искориштен сукоб Нелета Карајлића и Сеје Сексона око заоставштине рок групе која их је осамдесетих лансирала у музичке висине бивше државе. Двојица бивших Сарајлија, данас један са адресом у Загребу, а други у Београду, на друштвеним мрежама добили су хорде навијача чије препуцавање надилази музичке оквире.

Полемика Нелета и Сеје о ауторским правима на извођење пјесама 'Забрањено пушење' свакако је изашла из музичких оквира, па су коментари да је један 'шибицар' и 'ублехаш', а други 'четник' и 'тешки националиста' очекиван слијед догађаја. Тај хаос на мрежама изнедрио је и приједлоге да онај 'ко држи до себе' никада не би требало да прочита Нелетов 'Фајронт у Сарајеву', књигу о родном граду коју је објавио прије нешто мање од 10 година. Она друга страна, пак, предлаже да загребачком огранку 'Пушења' буде забрањено да свира у Републици Српској, гдје су у протеклим годинама одржали на десетине концерата и гдје је публика пјевала 'Пишоњу и жугу' и 'Недјељу кад је отишао Хасе' истим жаром као кад би концерте имао Неле са пратећим бендом. Но, на мрежама рижетко кад исплива нешто паметно, па су ове ригидне будалаштине дио фоклора на који су многи већ огулали.

Неле је почетком рата отишао из Сарајева у Београд да би спасио живу главу, а Сејо у Загреб јер је тамо имао боље услове за живот и рад. И док се Карајлић готово деценију са емиром кустирицом развучио широм планете свирајући неку другачију музику од оне скројене с почетка осамдесетих у Сарајеву, Сексон је баштинио и име и ноте бенда жалећи за родним градом, често клизећи у класичну патетику. Проблем је настао када је жал и носталгију одлучио да на неки начин уновчи и Неле. 'Фајронт' је штампан у пет-шест издања, промовисан широм бивше државе и двије деценије након завршетка рата Неле и Сарајево поново су били тема. За разлику од Сексона којем се праштала и патетика, свако Карајлићево потенцирање сјећања на некадашње Сарајево дочекивано је на нож. Нелету је на својеврстан начин забрањивано да подсјећа одакле је. Његове изјаве изазивале су шок и невјерицу у садашњем Сарајеву и оно са њим није хтјело да има ништа.

'Разумијем ламент над градом који је много пропатио у 1.000 дана опсаде, те страхоте које је тај свијет доле доживио. Све је то ужас којег сам ја предосјећао и против кога сам се борио док је борба имала смисла. Вјерујем да се Сејо сјећа на шта сам ја упозоравао двије године прије рата. Ко ме сам ја снимао Надреалисте? Ко ме сам се об-

Ненад Јанковић,
познатији као др.
Неле Карајлић
(фото: Дејан Ракита/
PIXSELL)

раћао, ако не њему и тим људима који доле живе', написао је Неле на Фејсбуку прије неколико дана.

Био је то одговор на Сексонове наводе да се најдубљи и најбитнији разлози зашто не жели да његове пјесме свира Неле, налазе 'на жалост и на његову срамоту, на бројним сарајевским гробљима, гдје леже кости 11.000 Сарајлија које су, уз четири године изгладњавања и терора, поубијали управо ликови које је др. Неле годинама величао у својим пјесмама и интервјуима'. Искрено, надао сам се да ће ова и оваква реторика према мојим суграђанима и нашој земљи временом посустати, али на жалост сви ми и данас свједочимо перверзној потреби др. Нелета да исмијава и вријеђа свој град и своје бивше суграђане и њихове жртве, износећи при том ноторне лажи о масовном изгону Срба или покушајима да га се ликвидира', навео је Сејо Сексон. Изјаве и једног и другог одражавају склоност ка преувеличавању властитих заслуга и улога. Нити су 'надреалисти' могли да спријече рат нити је 'Забрањено пушење' чисто Сејин производ па да има право да оном другом нешто брани.

'Проблем Нелета и Сеје јесте што су на крилима славе помислили да су битни за друштво, а ништа од онога што су жељели или пропагирани, није се остварило. Напротив, све Нелетове слутње из Топ листе надреалиста постале су реалност и данас живимо у подијељеном друштву, на које он јесте упозоравао, али је и сам постао дио тих подјела', каже нам бањалучки пјесник и новинар милан ракул. С друге стране остаје можда и важније питање – има ли ико, па макар то био аутор више од половине пјесама 'Пушења', што Сексон заиста

јесте, право да, забрањујући Нелету да их изводи, брани му и право на сјећање на родни град.

У бившој држави Сарајево је било исходиште цијеле плејаде врхунских умјетника. За настанак 'Дугмета', 'Индекса', 'Болера', 'Плавог оркестра', 'Црвене јабуке' и на крају крајева 'Забрањено пушења' био је 'заслужан' дух тог града који се огледао у – сталном конфликту. Конфликту духова усидрених у сарајевској котлини, судару различитих религија, традиција и историја који је на најправилнији могући начин искориштен у умјетности. Данас такво Сарајево више не постоји, а остала је само нешто другачија врста конфликта. Сејо и Неле најбољи су доказ за то. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVI / Загреб | петак, 02/06/2023

ПРИВРЕДНИК #199

ИЗДАВАЧ
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК
Дарко Матошевић
ДИЗАЈН
Парабуреау /
Игор Станишљевић
& Дамир Бралић

УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарџија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
Т/Ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

је дружење, а догађај је је увеличан наступом прјевачке групе пододбора 'Просвјете' Пакрац-Липик. Бучје које се налази између Пакраца и Пожеге, некада је било административни центар источног дијела Пакраца са школом, задругом, трговинама, подузећима и домом здравља. Сада, као и осталих десетак села у околини, нема више никаквих објеката јавне намјене па су оваква дружења врло значајна за село.

■ Н. Ј.

Признање споменику

Споменик жртвама усташког злочина у Доњој Суваји представљен је на изложби Удружења хрватских архитеката

Годишња изложба остварења хрватских архитектура и архитеката у 2022. години одржана је од 25. до 28. свибња 2023. године у простору Француског павиљона Студентског центра у Загребу. На изложби Удружења хрватских архитеката своје мјесто нашли су споменик жртвама усташког злочина у селу Доња Суваја, као и спомен подручје Дотршчина, које је такођер везано уз рад ВСНМ-а Града Загреба и СНВ-а. Камени споменик у Доњој Суваји код Срба подигнут је прије три године. У њега је уклесано 290 имена убијених цивила, већином жена и дјеце, које су усташе побили 1. јула 1941. године. Споменик је подигнут у оквиру програма културе сјећања Одјела за културу СНВ-а, средствима Уреда за људска права и права националних мањина Владе РХ. Аутор споменика је ДАВИД КАБАЛИН, а пројект изградње споменика, у сарадњи с мјештанима Доње Суваје, предводио је уреднички тим СНВ-а – МИЛАН РАДАНОВИЋ, МАРИЈА ЦРНОГОРАЦ и АНЕТА ВЛАДИМИРОВ.

■ Г. Б.

Чекали Велимира

Назив драме 'Чекајући Велимира' асоцира на Годоа Самјуела Бекета

УДРУЖЕЊЕ Ђорђе Оцић недавно је организовало четврту по реду 'Драму у авлији'. Овога пута у Дому Оцић у Даљу одиграна је духовита вишеслојна дуодрама 'Чекајући Велимира'. Назив драме асоцира на 'Чекајући Годоа' Самјуела Бекета, а рађена је према мотивима драме 'Чекајући Марчела', Стефана Ричија и Ђани Фортеа, коју су глумци ДАНИЕЛ КОВАЧЕВИЋ и МИХАИЛО ЛАПТОШЕВИЋ прилагодили нашој култури и локалитету. Преобразили су они познату драму у

ишчекивање Велимира, што је уједно и својеврстан омаж ВЕЛИМИРУ БАТИ ЖИВОЈИНОВИЋУ, легенди домаћег филма. Глумац Михаило Лаптошевић открио нам је да је, заједно с Даниелом, и коредитељ, па отуд потиче и комбиновано редитељево име – Михаило Ковачевић. Ова глумачко-редитељска склоност уметничком поигравању била је добродошла и те кишне вечери, када је драму требало представити публици у Даљу.

Даниел Ковачевић изјавио је да не може да замисли бољи амбијент за ову представу те нагласио да концепт 'Драме у авлији' сматра значајним, препоручивши да се на

Даниел Ковачевић и
Михаило Лаптошевић

њега обрати више пажње. Председница Удружења ДЕЈАНА ОЦИЋ истакла је квалитет драме и њеног извођења, наводећи да је трагање ликовна за животним улогама помало подсећа на Бернову 'Коју игру играш'. Задовољна је одзивом публике, нарочито по тој кишној вечери, када је киша била замена за позоришну завесу – подигла се пред сам почетак и опет спустила одмах по завршетку представе. То је био још један програм који је Удружење организовало у сарадњи са Српским народним вијећем из Загреба, а логистичку подршку пружили су Продукција зво, Радио Борово, Месара Бојирковић и Општина Борово.

■ К. Бошњак

Мурал у част Теслином професору

УКАРЛОВЦУ је откривен велики мурал у част МАТИНУ СЕКУЛИЋУ (1833. – 1905.), професору физике у карловачкој Гимназији, који је својим умијећем предавања заголицио знатижељу и тако трасирао изумитељски пут свог ученика – младог НИКОЛЕ ТЕСЛЕ. Мурал се налази у близини Гимназије коју је Тесла похађао и гдје је матурирао, преко пута зграде на којој се налази и мурал у част научнику. Настао је на иницијативу карловачког Удружења Никола Тесла, а поводом 150 година Теслине матуре. Аутор и овог дјела је познати сликар уличне умјетности из

(Фото: Марин Бакић)

Дуге Ресе ЛЕОНАРД ЛЕСИЋ. Председник Удружења Никола Тесла МИРКО БУТКОВИЋ захвалио се свима који су на било који начин помогли у реализацији ове замисли.

■ М. Ц.

Гледам – цртам – сликам

Радове су изложиле три ученице Основне школе Дарда

УОРГАНИЗАЦИЈИ Ликовне радионице 'Петар Добровић', која дјелује у склопу Пододбора Дарда СКД-а 'Просвјета', одржана је средином маја изложба ликовних радова под називом 'Гледам – цртам – сликам', на којој су своје радове изложиле три ученице другог, трећег и седмог разреда Основне школе Дарда те једна полазница предшколског одгоја. Четири дјевојчице – чланице Ликовне радионице: Ника Бекић, Леонора, Лорена и Леона Јевђенић својом интерпретацијом и својим изрицајем дочарале су на свој начин оно што су гледале током стварања. Њихови ликовни радови највећим су дијелом настали на Ликовној радионици и рађени су углавном према проматрању као визуалном потицају за ликовно истраживање и стварање. У њиховим радовима заступљене су бројне ликовне технике: оловка, туш, акварел, темпера, акрил те графичка техника (монотипија) и картонски тисак.

Стиховима ГРИГОРА ВИТЕЗА 'Маслачак', 'Најљепша боја' и 'Сликари' публику су у изложбу увеле дјевојчице Лорена и Леонора те Љепосава Грубор. Пјесмом им се придружила Хранислава Месарић, а на крају је професор Перо Матић нешто више говорио о ликовности и самој изложби, коју је припремила дипломирана сликарица и водитељица Ликовне радионице РАДА МАРКОВИЋ.

Један од радова Нике Бекић с Ликовне радионице посебно се истакао на ликовном најчечају Хрватског школског музеја, који га је уврстио међу 172 рада која ће бити послана на 22. Бијеналну међународну изложбу дјечјег ликовног стваралаштва Канагава у Јапану. Та изложба одржат ће се ове године у мјесецу августу.

■ Јован Недић

Stogodnjak (688)

2. 6. – 9. 6. 1923: то што се догађа у Загребу превршило је сваку мјеру. Гули без престанка и колико год можеш! Тако започиње прича о новој пошасту, а ријеч је 'о дивљем, бездушном и скандалозном лихваренју које се више не даде трпети. Трговци, обртници и продаваči управо се натјечу у дизанју цијена.' Аутор разлаже да 'радници и чиновници више нису кадри да си купе једну кошуљу, рубенину, а каму ли одијело или једне ципеле, док се неки богати трговци објесно натјечу по загребачким каванама тко ће испразнити више boca skupocenog šampanjca... Цијене, дабоме, не би биле тако уžasно високе да се у граду уžasно не – лихвари! Да је тому тако најбољи су доказ цијене у Словенији. Далеко су ниже него код нас...' Slovenski listovi donose pisma Slovenaca koji su nekoliko dana boravili u Zagrebu i koji tvrde da je u hrvatskoj metropoli – nemoguće preživjeti! У исто вријеме загребачки listovi objavljuju dopise svojih čitalaca iz Ljubljane koji pišu da su tamo cijene upola manje nego u Zagrebu. 'Ali, to je zato što u Slovenaca ima više sposobnosti i energije da u svojoj zemlji uvedu red i onemoguće bezdušne lihvarare... Ovih dana sam razgovarao s jednim obrtnikom, postolarom iz Slovenije. Kaže mi da sve što proizvede prodaje u Zagrebu i to po dvostruko višoj cijeni. Imam i priču jednog mladića koji nije bio kadar da kupi metar sukna da bi si sašio odijelo. Otišao je krojaču da mu okrene staro odijelo. I znate koliko mu je naplatio? Dvostruko više nego što bi platio metar sukna! Pljačkanju vas i konobari u kavanama i restoranima. Ostatak sitnog novca nikad ne vraćaju, bez pitanja ga zadržavaju za sebe. Skandal i sramota!'

* klasična krađa s nevjerovatnim završetkom odigrala se u okolini Broda. Neki seljak prodao je na sajmu dobre konje i poprilično se potkožio. Na povratku kući svratio je u gostionicu i malo se jače predao čaši. Tako pijan došao je kući, spremio novac u ormar, legao u krevet i zaspaо. Novine pišu: 'Kad su mu ukućani došli s posla probudiše ga, a on onako raskostrušan htio je zasukat i dotjerati brkove. Objeručke će za brkove, ali avaj – nema lijevog brka. Što sada? Pogleda u ormar, a tamo nema ni novca. Dok je on pijan spavaо došao lopov i ukraо novce. Da mu se posve naruga odrezao mu je i lijevi brk. Siromah okradeni sad ne zna bili više žalio za brkom ili za novcem...'

* u Zagrebu opet operira varalica poznat pod nadimkom Vrečar. Novine podsjećaju na njegove ranije žrtve, među kojima je bila i Mileva Čelap, udova uglednog zagrebačkog profesora. Na vratima joj je tada pokušao neki uglađeni muškarac rekavši: 'Malo prije sam na kolodvoru sreo vašeg sina Đorđa. Kupio je od mene vreću brašna i šećera. Sada vam to moram dostaviti, pa mi trebaju dvije vreće i 47 kruna kojima moram platiti skladištara na kolodvoru.' Gospođa Čelap mu je dala dvije vreće i novac, a kad se sin Đorđe vratio kući, majka mu se odmah pohvalila kako je 'onom čovjeku dala i vreće i novac.' A sin se iznenadio: 'Kakve vreće i kakav novac?' Gospođi Milevi odmah je bilo jasno da je prevarena. Na policiji su joj tada rekli da je već dvadeseta po redu koja je nasjela.

■ Đorđe Ličina

STATIS KUVELAKIS

Svijet zaslužuje naš angažman

Jedan moj prijatelj kazao je da su pesimisti uvijek u pravu, ali da samo optimisti mijenjaju svijet. Borba je za mene jedina opcija. Ne možemo si priuštiti luksuz da ostanemo zaglavljani u pesimizmu. Situacija je vrlo teška, puna rizika i opasnosti. No ne smijemo zaboraviti da otpor postoji i da smo uvijek usred bitke, jer tražimo najbolji mogući način da se umiješamo

NAŠ sugovornik, STATIS KUVELAKIS, sudjelovao je na ovogodišnjem Forumu Subversive Festivala u Zagrebu, gdje je na panelu o utopijskim potencijalima politike održao predavanje naslovljeno 'Vrijeme povijesti, vrijeme politike, vrijeme strategija'. On je nezavisni istraživač koji živi u Parizu, a predavao je filozofiju politike u Velikoj Britaniji. Autor je više knjiga i dugogodišnji aktivist radikalne ljevice u Francuskoj i Grčkoj. Tema našeg razgovora bila je historizacija kritičke teorije, a Kuvelakis se u razgovoru osvrnuo i na političku situaciju u Grčkoj nakon posljednjih izbora.

Kritička teorija bila je od početka odgovor na uspon fašizma 1930-ih, ali i odgovor na poraz njemačkog radničkog pokreta. Kako je Max Horkheimer to formulirao u svom programatskom tekstu 'Klasična i kritička teorija'?

Ono što nazivamo kritičkom teorijom nastalo je iz situacije koju ste upravo opisali, ali ne smijemo zaboraviti da je to bio onodobni evropski fenomen. I drugo, iz nespособnosti njemačkog radničkog pokreta, najjačeg takvog zapadnog pokreta u to vrijeme, da se suprotstavi nacizmu. Kritička teorija pokušala je promisliti zašto se to događa. Ne smijemo podcijeniti šok koji je uspon nacizma izazvao na ljevici, posebno među marksističkim intelektualcima. Malo je ljudi vjerovalo da se tako nešto može dogoditi u naprednom i razvijenom evropskom društvu, ponosnom na svoju kulturu i demokratske tradicije. Njemačka je imala najdemokratskiji ustav u tadašnjoj Evropi, naj snažniji sindikalni pokret, naj snažnije partije socijalističke i komunističke ljevice. Njemačka je također zemlja jednog GOETHEA i klasične filozofije, kao i MARXA i ENGELSA. To je jedan aspekt. Postojala je opća percepcija rasta nacizma kao regresije u predmodernu prošlost, odnosno nečega što je potpuno strano kapitalističkom, liberalnom društvu. Mislim da je to i danas slučaj. Uspon stranaka krajnje desnice ili onih jasno povezanih s fašizmom smatra se anomalijom, nečim što je potpuno strano društvu u kojem živimo. Ono što je kritička teorija pokušala napraviti, a HORKHEIMER posebno, bilo je pokazati kako je taj fenomen svojstven buržoaskom društvu, osobito kapitalizmu. Pokušali su istražiti te uvjete na mnogo razina. Na razini nečega što možemo zvati socijalnom psihologijom masa, uvjeta evolucije kapitalizma kao ekonomskog sistema i, naravno, institucionalnih i političkih uvjeta uspona fašizma. Kritička teorija naglašavala je negativni i destruktivni potencijal koji je inherentan modernim buržoaskim društvima. Shvatili su pritom da je marksizam baza za taj istraživački program, no trebalo ga je razviti, obogatiti i proširiti drugim stvarima, npr. psihoanalizom. Pokušali su kombinirati marksističke alate s psihoanalitičkim da bi razumjeli psihološke mehanizme u društvu, odnosno što je to što masa vodi prema fašističkom pokretu. Istraživanje kulture i kulturnih faktora također je bilo važno. To je istraživački program koji je grupa ljudi pokušala razviti u 1930-ima, posebno nakon 1933. godine. Kolektivnu prirodu tog pothvata treba naglasiti, jer se radilo o grupi znanstvenika koji su bili akademski obrazovani, koji su radili u Institutu za društvena istraživanja, nezavisnoj organizaciji koja je bila privatno financirana. Pokušali su stvoriti istraživački program na razini kolektiva. Nisu bili povezani ni s političkim strankama ni s organiziranom silom. Nakon pobjede nacizma brzo su morali u egzil.

Oni su nastojali, a to je duboko povezano s onim što kritički marksizam mora činiti, izgraditi kolektivni program i djelovati kao grupa, a ne baviti se standardnim akademskim radom na buržoaskom univerzitetu. Individualne školarine, individualna postignuća i individualna ega. Najbolji izraz toga kolektivnog duha bio je 'Časopis za društvena istraživanja'. U njemu su objavljeni najznačajniji tekstovi Horkheimera i drugih članova grupe, ne kao individualne knjige i monografije, iako su i knjige objavljivane kao kolektivni rad Instituta.

Zapadnocična perspektiva

Knjiga Perryja Andersona 'Razmatranja o zapadnom marksizmu' bila je svojedobno utjecajna, a u njoj razvija tezu o raskolu teorije i prakse, akademizaciji, refilozofizaciji onoga što naziva zapadnim marksizmom. Što mislite o takvom tipu kritike?

Mislim da ANDERSON dobro zahvaća transformaciju marksizma u kontekstu poraza revolucionarne perspektive u zapadnoj Evropi nakon Prvog svjetskog rata. Posebno nakon poraza njemačke i mađarske revolucije. Nekoliko godina kasnije dogodio se staljinizam kao fenomen. Iako su istaknuti marksisti obično bili članovi komunističkih partija i drugih organizacija socijalističke ljevice, oni se nisu odmah povezali s politikom kao što je to bio slučaj s marksistima prije Prvog svjetskog rata. No odmaknuli smo se od perioda, Anderson ga naziva klasičnim marksizmom, u kojem su vode partija i organizacija ujedno bili i najvažniji teoretičari. Teorija i praksa bile su vrlo blisko povezane. To je vrijeme KARLA KAUTSKOG, ROSE LUXEMBURG itd. Nakon Prvog svjetskog rata vidimo ljude koji su ili marginalni u svojim partijama i organizacijama ili su gurnuti na marginu, slučaj GYÖRGYJA LUKÁCSA je recimo u tom smislu značajan, ili su bili vođe, ali su radili u izolaciji, kao ANTONIO GRAMSCI. Mnogi od njih bili su kasnije na sveučilištu ili na njegovim marginama. Anderson zapadni marksizam smatra posljedicom tog poraza. On uvida da su ti ljudi stvarali vrlo važna djela i nije nesklon njihovom radu, ali naglašava problematičnost rascjepa između teorije i prakse. Po njemu se marksizam razvija na filozofskom i kulturnom planu, a ne na planu političke ekonomije i političke teorije. Zato marksizam kao visoka teorija više nije materijalna snaga koja se izravno miješa u mijenjanje svijeta. Postao je vrsta aktivnosti u sferi koja je odvojena od ostatka prakse. Mislim da u njegovoj poziciji ima korektnih elemenata, ali i da ima onih koje treba kritizirati. Za početak, Gramscijevo nasljeđe ostalo je živo i razvijeno u talijanskoj Komunističkoj partiji. Osim toga, bilo je veza između rada dijela tih ljudi i strujanja na marksističkoj ljevici, odnosno činjenice da su imali određen ulogu u politici. Mislim jednako tako da njegovu podjelu na zapadni i istočni marksizam treba relativizirati. Anderson primjerice smatra Lukácsa jednim od osnivača zapadnog marksizma, ali Lukács nije zapadni teoretičar. Istočna Evropa s pravom prisvaja Lukácsa. On je proveo dio života u Sovjetskom Savezu, a dio u socijalističkoj Mađarskoj. Tamo je stvorio tzv. budimpeštansku školu. To odrješito razlikovanje Istoka i Zapada u Andersonovoj je periodizaciji problematično, njegova je perspektiva vrlo evrocentrična. Marksizam se u 20. stoljeću razvijao kao svjetski fenomen, a Anderson vrlo malo govori o marksizmu u Južnoj Americi, u Kini, Aziji, svim tim

Bio sam uključen u stvaranje lijeve alternative Sirizi. Probali smo stvoriti radikalnu lijevu alternativu, regrupirani oko Varufakisa i stranke MeRA25, koja je dio DiEM-a u Grčkoj, i drugih organizacija radikalne ljevice. No nismo uspjeli ući u parlament

zemljama u kojima se razvijao u direktnoj vezi s revolucijama, ustancima i društvenim borbama. Potrebna nam je šira perspektiva od one zapadnocične Andersonove.

Zapadnocičnost je problem cijele kritičke teorije. Izraz 'epohalna izostanost revolucije' nešto je što ne odgovara stanju, naročito nakon Drugog svjetskog rata, kada imamo brojne socijalističke revolucije u trećem svijetu?

Potpuno se slažem. Jedinstvo te grupe razoreno je nakon Drugog svjetskog rata, pojavljuju se različiti pravci. MARCUSE, koji je važan član grupe, ostaje u SAD-u i kao teoretičar se otvara radikalnim i socijalističkim orijentacijama. On je bio povezan sa studentskim i radikalnim pokretima u 1960-ima i podržavao je borbu u trećem svijetu. Čak je pokušao teorijski razraditi jedinstvo radikalnih pokreta u kapitalističkim metropolama i pokreta u trećem svijetu, kako se tada govorilo. No grupa koja se vratila u Zapadnu Njemačku, u kojoj su bili Horkheimer i Adorno, djelovala je u vrlo konzervativnom i neprijateljskom okruženju, u zemlji u kojoj više nije bilo marksizma. Njihova se politika promijenila. Horkheimer je postao pobornik zapadnog liberalnog društva. Adorno nije, ali je odustao od političkog angažmana i političke aktivnosti. Frankfurtska baza kritičke teorije postala je zapadnocična i zapravo nesklona revolucionarnom razvoju na globalnom jugu ili trećem svijetu. To je apsolutno točno. Specifičan problem odnosa Njemačke prema Izraelu i Palestini posebno je negativan u tom smislu. Oni su bili židovski njemački intelektualci, koji su preživjeli prethodni povijesni trenutak i zagovornici Izraela. Nisu razumjeli probleme oslobodilačkog pokreta Palestine. Ili privlačnost radikalnog pokreta 1960-ih prema palestinskom pokretu i vijetnamskoj revoluciji. Ljudi oko Horkheimera i Adorna bili su vrlo zapadnocični.

Njihov odlazak u Ameriku i povratak u Zapadnu Njemačku reflektirali su se primjerice u Adorna i kao problem jezika. Njemačkog kao istaknutog jezika filozofije. Je li Amerika promijenila njihov diskurs?

Ti su ljudi pokušali očuvati njemačku kulturu u uvjetima egzila. To je bio slučaj s

cijelom njemačkom emigracijom u doba nacizma i Drugog svjetskog rata. Nastavili su pisati na njemačkom, iako je 'Časopis za društvena istraživanja' morao izlaziti na engleskom da bi bio prihvaćen u akademskim krugovima u SAD-u i imao neki utjecaj. Oni su nastavili pisati na njemačkom i ostali mu vjerni jer nisu htjeli da nacizam monopolizira taj jezik i kulturu. S druge strane, smatrali su da je jezik kao takav oštećen u uvjetima kasnog kapitalizma, kako su govorili. Adorno je nakon iskustva s nacizmom, ali i nakon iskustva američkog kapitalističkog društva, u kojem je sve bilo i jest komodificirano, reducirano na robu, u kojem jezik postaje sredstvo za instrumentalne društvene ciljeve, bio osobito skeptičan prema mogućnosti jezične komunikacije. Njegova estetička ideja bila je da trebamo nekako odustati od komunikacije, da trebamo istraživati ono što se jezikom ne može izraziti, barem ne u jeziku svakodnevnog komunikacije.

Kada govorite o domestikaciji kritičke teorije, tu se ne radi samo o tome da je svaka nova generacija bila manje kritična, nego zapažamo turbulencije. Je li Habermas bio preradikalniji za kasnog Horkheimera?

Politički govoreći, to je točno. No smatram da Habermas nikada nije objasnio formalnu deradikalizaciju teorije jer je gradio svoj projekt uzimajući elemente izvornog projekta kritičke teorije i prilagođavao ih uvjetima njemačke poslijeratne situacije. Cijeli je Habermasov projekt baziran na onome što on smatra demokratskim i emancipatornim potencijalom poslijeratnih zapadnih društava. Kao primjerice problem političkog liberalizma, koji je postojao u javnom mnijenju u prosvjetiteljstvu. Habermas je napustio pitanje o negativnom i destruktivnom potencijalu inherentnom buržoaskom društvu, koje je ključno u izvornom projektu kritičke teorije. Nasuprot tome, on vjeruje da trebamo istražiti mogućnosti koje su otvorene liberalnom demokracijom, koja se prvi put uspjela stabilizirati kao politički režim u poratnoj Njemačkoj, zajedno s društvom blagostanja. Jednostavnije rečeno, to je reformistički program, program koji napredak vidi kao konstantno usporedivanje principa i vrijednosti na kojima društvo počiva s konkretnom realnošću tog društva, između potencijala koje ima i onoga što se pokazuje u određenom trenutku. Za Habermasa je važno civilno društvo, a ne klasna borba i radnički pokret, nego pokreti u javnoj sferi, koji omogućavaju javnu raspravu. Radi se o komunikativnoj akciji, koja ovisi o potencijalu jezika. Tu se otvara prostor za tzv. deliberativnu demokraciju, kao demokratizaciju vrijednosnih sfera društvene aktivnosti, a da se pritom ne dira u kapitalističku ekonomiju i to kako ona djeluje. Habermas smatra da se to ne može mijenjati.

Igra u kojoj pobjeđuje desnica

Po čemu je danas kritička teorija vrijedna? Što je u njoj živo, a što mrtvo?

Kritička teorija na tragu Habermasa i AXELA HONNETHA, njegovog sljedbenika u Institutu za društvena istraživanja, nije relevantna za situaciju u kojoj se danas nalazimo. Način na koji se kapitalizam transformirao u neoliberalizam pokazuje da ideja postupne demokratizacije, bilo putem komunikativnog djelovanja á la Axel Honneth, nije dovoljna. Vidimo da kapitali-

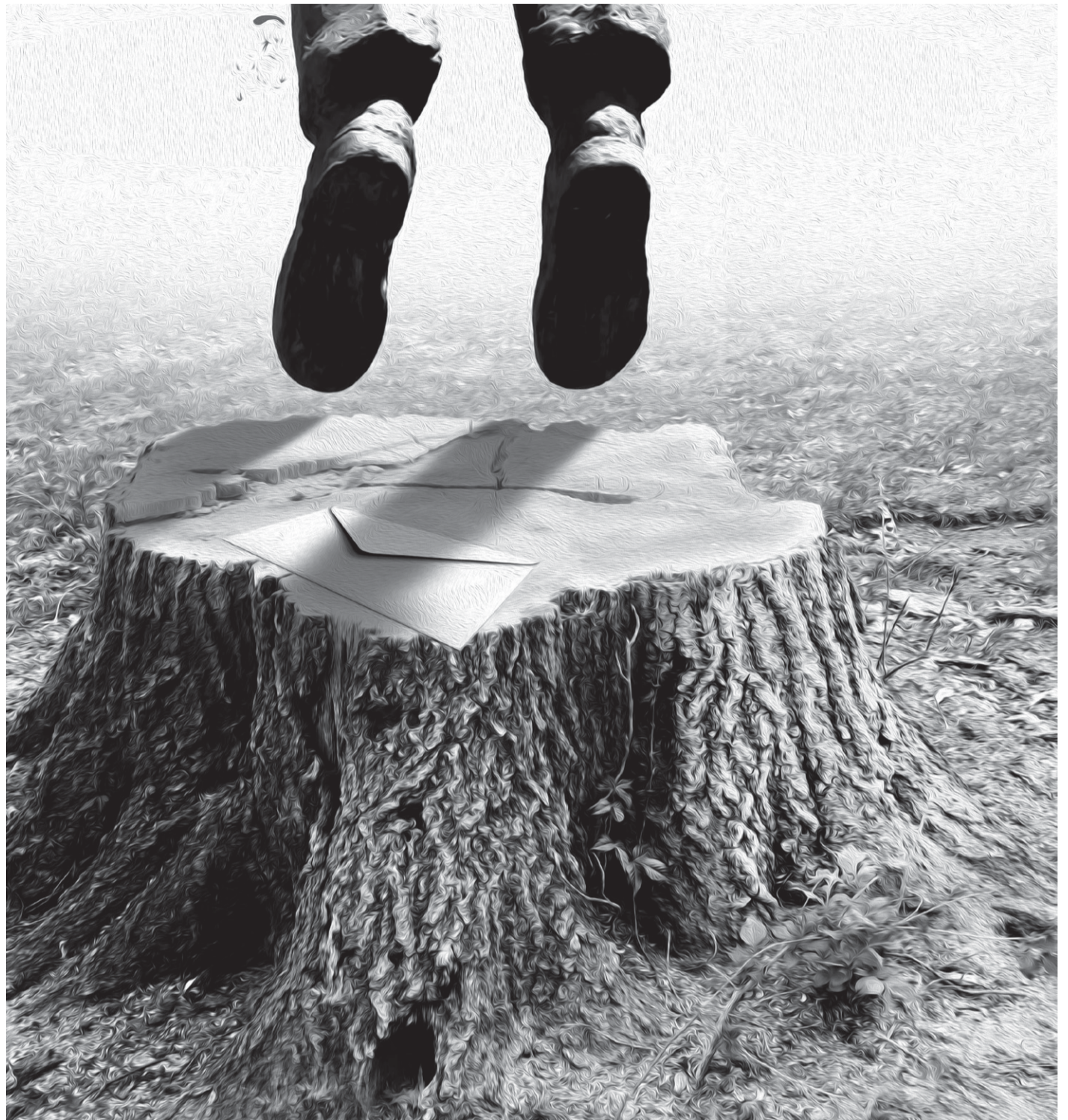
zam uništava i ograničene prostore demokracije i društvenih prava koje smo imali u prijašnjem periodu kapitalizma. Ono što vidimo danas je regresivni potencijal, potencijal za destrukciju i negativitet unutar kapitalizma i naših društava. Na međunarodnom se planu to ogleda u antagonizmu između kapitalističkih sila, u ratovima, eksploziji nejednakosti na globalnoj razini. To je vrlo nasilan svijet. Tračak nade nazire se u tome što neki mlađi članovi okupljeni oko Instituta za društvena istraživanja teže povratku na izvorne postavke kritičke teorije.

Aktivni ste u grčkom političkom životu. Što se dogodilo na posljednjim izborima?

U Grčkoj je na djelu proces koji se događa kada ljevica izda svoja obećanja, odnosno implementira politiku svojih rivala, a rezultat je, naravno, katastrofa. Podij je otvoren za rivale koji nastupaju kao spasitelji. Kada je ljevica bila na vlasti, primijenila je politiku da nema alternative onome što čine. U toj igri desnica uvijek pobjeđuje. Točno to se dogodilo na posljednjim izborima. Na nesreću, a i to je pravilo koje se događa ljevici kada njezina glavna struja ne uspije, cijenu ne plaća samo ta stranka nego čitava ljevica. To je usporedivo s kolapsom Sovjetskog Saveza. To je bio neuspjeh cijele revolucionarne ljevice, pa i onih struja koje su bile kritične prema Sovjetskom Savezu. Sve je to nakon kolapsa postalo nekako nevažno. U Grčkoj, nažalost, nema alternative lijevo od Sirize. Zabilježen je mali rast u glasovima Komunističke partije, oni su s 5,5 došli na 7 i nešto posto. Ali Komunistička partija je sektaška snaga jer nije imala istaknutu ulogu u događajima posljednjih desetljeća. Ona je zaglavljena u nostalgiji za sovjetskom prošlošću i sovjetskim modelom. Bio sam uključen u stvaranje lijeve alternative Sirizi. No nismo uspjeli. Probali smo stvoriti radikalnu lijevu alternativu, regrupirani oko JANISA VARUFAKISA i stranke MERA25, koja je dio DiEM-a u Grčkoj, i drugih organizacija radikalne ljevice. Nismo uspjeli ući u parlament, osvojili smo samo 2,5 posto glasova. To je neuspjeh. Novi, prijevremeni izbori održat će se za mjesec dana. Pred nama ima još bitaka, ali nisam optimističan s obzirom na ishod.

Govorite o katastrofama pred kojima se nalazimo. Adorno je rekao da optimizam i pesimizam nisu dobri za teoriju.

Adorno i ta tradicija stajali su na pesimističkim pozicijama, smatrali su da ne postoji sila koja bi promijenila stvari. Ne samo da nema revolucionarnog subjekta, nego ni energije koja bi u bitnome promijenila situaciju. Dijagnoza je dakle pesimistična za ljude poput Horkheimera i Adorna. Habermas je vidio pozitivni potencijal, ali ga je nalazio u političkom liberalizmu. Jedan moj prijatelj kazao je da su pesimisti uvijek u pravu, ali da samo optimisti mijenjaju svijet. Borba je za mene jedina opcija. Bitka se nastavlja. Ne možemo si priuštiti luksuz da ostanemo zaglavljani u pesimizmu. Moramo se suočiti sa stvarima kakve jesu, a ne tješiti se lijepim pričama o tome što se događa, širiti iluzije. Situacija je vrlo teška, puna rizika i opasnosti. No nikako ne smijemo zaboraviti da se bitka nastavlja, da otpor postoji i da smo uvijek usred bitke, jer tražimo najbolji mogući način da se umiješamo. Ne možemo se pretvarati da smo uzvišeni mislioci i aktivisti i da svijet ne zaslužuje naš angažman. ■

Posijeci pa reci

Prema podacima UN-ove Organizacije za hranu i poljoprivredu, između 1990. i 2020. više od 420 milijuna hektara šume pretvoreno je u poljoprivredno zemljište, a čak dvije trećine te površine iskorišteno je za monokulturni uzgoj soje i palminog ulja. Nova evropska direktiva prvi je pokušaj da se deforestacija ograniči regulativom koja neće biti isključivo dobrovoljna

EVROPSKI parlament usvojio je u travnju rezoluciju pod nazivom Regulatorna proizvodna slobodnih od deforestacije (*Regulation on deforestation-free products*) kojom bi se trebalo osigurati da se na tržištu Evropske unije onemogućiti uvoz proizvoda povezanih s deforestacijom, ekološki izrazito štetnom praksom ilegalne eksploatacije šuma.

Prema novom evropskom zakonu, sve kompanije koje u EU-u žele prodavati proizvode povezane s uzgojem stoke, kave, kakaa, palminog ulja i njegovih derivata, soje, drva, gume, drvenog ugljena i papira morat će ubuduće imati dokaz da njihovi proizvodi ni na koji način nisu povezani s deforestacijom i 'degradacijom šuma', što u širem tumačenju podrazumijeva i pretvaranje prirodnih šuma u plantaže.

Evropska komisija trebala bi u roku od 18 mjeseci nakon stupanja rezolucije na snagu donijeti klasifikaciju država u odnosu na rizik povezan s tim procesima te u skladu s tri stupnja rizika propisati konkretne procedure za inspekciju proizvoda koji dolaze iz tih zemalja. Kompanije će relevantnim institucijama morati ustupiti sve potrebne podatke, primjerice koordinate geolokacija, a te će institucije vršiti provjere uz pomoć satelitskog monitoringa i DNK analize kako bi ustanovile podrijetlo proizvoda. Predviđena kazna za proizvođače koji se odbiju podvrgnuti tim procedurama iznositi će maksimalno četiri posto ukupnog godišnjeg prometa koji je kompanija ostvarila na tržištu EU-a.

Prema podacima UN-ove Organizacije za hranu i poljoprivredu, između 1990. i 2020. godine više od 420 milijuna hektara šuma – što je površina veća od EU-a – pretvoreno je u poljoprivredno zemljište, a čak dvije trećine te površine iskorišteno je za monokulturni uzgoj soje i palminog ulja. Prema kriteriju konzumacije Evropska je unija odgovorna za otprilike deset posto spomenute deforestacije.

Inicijator tog zakona, luksemburški euro-parlamentarac iz konzervativnog bloka EPP-a CHRISTOPE HANSEN, rekao je tim povodom da je donošenje ovog zakona 'korak naprijed u borbi protiv klimatskih promjena', s obzirom na to da su izmjene korištenja tla, prije svega deforestacija, odgovorne za desetak posto globalnih emisija stakleničkih plinova.

Novi zakon izglasan je nedugo nakon što je Evropska komisija iznijela prijedlog Direktive o zelenim tvrdnjama (*Green Claims Directive*) kojim bi trebalo doskočiti *greenwashingu*, rasprostranjenoj praksi koja kompanijama omogućava da bez dokaza ili na obmanjujući način svoje proizvode reklamiraju i prodaju kao ekološki održive.

Radna skupina Komisije provela je prije toga istraživanje u kojemu je ispitana vjerodostojnost takozvanih zelenih certifikata, kakvi se sve više mogu vidjeti na raznoraznim proizvodima u trgovinama. Studija je pokazala da je preko 50 posto takvih certifikata 'nejasno, zavaravajuće ili neutemeljeno', a 40 posto njih 'nepotkrijepljeno'. Direktiva o zelenim tvrdnjama predviđa standardizaciju kriterija za preko 200 takvih dobrovoljnih certifikata koji su sada, tvrdi se u prijedlogu Komisije, 'podvrgnuti vrlo različitim stupnjevima robusnosti, nadzora i transparentnosti'. Prema izvještaju Komisije, nejasnoće, odnosno dvosmislena tumačenja naročito su uočena kod certifikata prema kojima je neki proizvod 'carbon-neutral' (ugljično neutralan), 'net-zero' (nulta neto emisija ugljičnog dioksida) ili '100% CO₂ compensated' (100-postotna kompenzacija emisija CO₂), pa će svi oni ubuduće biti neovisno verificirani.

Oba ta prijedloga prošla su kroz procedure EU-a nedugo nakon što je Međunarodni konzorcij istraživačkih novinara (ICIJ) objavio veliko istraživanje o deforestaciji na glo-

Istraga ICIJ-a i 39 medijskih partnera pokazala je da revizorske kuće i tvrtke za dodjeljivanje certifikata 'alarmantno učestalo' kao zelene certificiraju proizvode koji su povezani s deforestacijom i ilegalnom eksploatacijom šuma

balnoj razini, koje je otkrilo rasprostranjene zloupotrebe tih 'zelenih certifikata' kako bi se time prikrili proizvodni procesi kojima se uništava okoliš i krše ljudska prava.

U središtu te sistemске obmane nalaze se specijalizirane revizorske kuće koje te certifikate verificiraju. Pritom je praksa dobivanja certifikata dobrovoljna, što znači da ne postoji regulatorna koja bi kompanije bile prisiljene dokazati da njihovi proizvodi nisu nastali štetnom eksploatacijom šuma.

Tijekom posljednja dva desetljeća multinacionalne kompanije, dobavljači i investicijski fondovi masovno su se počeli uključivati u dobrovoljne sheme certificiranja kako bi time demonstrirali da njihovo poslovanje ne šteti okolišu. Certifikati o održivosti koje dodjeljuju različita privatna tijela nisu zakonska obaveza, ali su unatoč tome postali sveprisutni kod kompanija koje se bave proizvodnjom povezanom s eksploatacijom šuma.

Najpoznatije firme koje dodjeljuju te certifikate su Vijeće za nadzor šuma (FSC) iz Njemačke i Program za poticanje certifikacije šuma (PEFC) iz Švicarske, neprofitne organizacije u čijim odborima sjede predstavnici industrije i tako utječu na njihove politike.

Te su se organizacije počele osnivati početkom devedesetih, nakon što je postalo jasno da se na globalnoj razini neće postići konsenzus o stvaranju međunarodnog pravnog okvira za regulaciju zaštite šuma. Otad se pojavio niz sličnih agencija diljem svijeta, no najutjecajniji su i dalje FSC i PEFC. Samo te dvije organizacije pečat održivosti udarile su na tisuće proizvoda proizvedenih na 320 milijuna hektara šumskih područja diljem svijeta. S navalom brendova voljnih dobiti njihov certifikat te su kompanije sustavno

snižavale kriterije, pa im je reputacija danas značajno ukaljana netransparentnošću i korupcijskim skandalima.

U pitanju je ogroman broj proizvoda – od stolova i stolica i papira za printanje, preko pelena i dasaka za surfanje pa do namještaja u luksuznim jahtama i lijesova – na kojima se sve učestalije mogu vidjeti raznorazne oznake kojima se navodno dokazuje njihova održivost iako se u proizvodnji sustavno krše zakoni o zaštiti okoliša.

Uništavanje šuma doprinosi porastu globalnog zatopljenja, povećavaju se vjerojatnost prirodnih katastrofa, nesigurnost hrane i nastanak zaraznih bolesti te gubitak bioraznolikosti. Osim toga, neke tropske šume, koje inače spadaju u najvažnije spremnike ugljičnog dioksida, zbog uništavanja danas su pretvorene u svoju suprotnost – izvor ugljičnog dioksida. Takav je primjerice jugoistočni dio Amazonske prašume, za koji su znanstvenici 2021. godine ustanovili da ispušta više ugljičnog dioksida nego što ga pohranjuje. U Brazilu je, inače, čak 90 posto sve sječe ilegalno, a samo minoran broj kompanija koje tamo operiraju ima čak i takve dobrovoljne certifikate. U pravilu se koriste naoružanim paramilicijama koje se sukobljavaju s vlastima i čuvarima šuma iz starosjedilačkih zajednica, koji nerijetko budu ubijeni.

Istraga ICIJ-a i 39 medijskih partnera pokazala je da revizorske kuće i tvrtke za dodjeljivanje certifikata 'alarmantno učestalo' kao zelene certificiraju proizvode koji su povezani s deforestacijom i ilegalnom eksploatacijom šuma, čime proizvođačima pomažu promovirati svoje proizvode kao ekološki održive iako ta proizvodnja nije usklađena sa standardima za zaštitu okoliša, zakonima o radu i ljudskim pravima. 'Da bi jedno srušeno stablo ponovno naraslo potrebno je više vremena nego što traje ljudski život', rekao je ICIJ-u francuski tužilac uključen u istragu jedne španjolske drvne kompanije. Ta je kompanija posjekla sto godina stare hrastove u privatnim šumama u južnoj Francuskoj iako je imala certifikat o održivosti.

JEDNA brazilska kompanija koja siječe drva u Amazoniji hvalila se da ima najbolje moguće ekološke certifikate iako je od 1998. godine do danas 37 puta kažnjena zbog skladištenja i transportiranja drva bez odgovarajuće dokumentacije. Jedna japanska firma koja posluje u Čileu kupovala je pak sirovinu od dobavljača koji su falsificirali dokumentaciju o porijeklu drva. Skupini kanadskih drvnh kompanija lokalna revizorska kuća dodijelila je certifikat prema kojemu te kompanije imaju 'planove za održivo upravljanje šumama', iako su sječju vršile na zaštićenim starosjedilačkim područjima. Iste prakse ustanovljene su i za drvne kompanije u

Jedna brazilska kompanija koja siječe drva u Amazoniji hvalila se da ima najbolje moguće ekološke certifikate iako je od 1998. godine do danas 37 puta kažnjena zbog skladištenja i transportiranja drva bez odgovarajuće dokumentacije

Finskoj. Drugim riječima, deforestacija je na masovnoj razini prisutna u svim državama bogatima šumom bez obzira na njihov stupanj urednosti i vladavine prava. Dobrovoljno apliciranje za navodno zelene certifikate od kompanija, koje niču kao gljive poslije kiše, stoga je sistemski *greenwashing* kojim se potrošače svjesno dovodi u zabludu da kupuju ekološki održive proizvode.

ICIJ je u svom istraživanju pregledao inspeksijske nalaze, podatke o kršenju regulatorne o zaštiti okoliša i sudske spise koji se tiču kompanija u više od 50 zemalja svijeta. Analiza je identificirala 48 revizorskih tvrtki koje su blagoslovile operacije kompanija optuženih za kršenje pravila o sječi u zaštićenim rezervatima i na starosjedilačkim područjima te više od 340 certificiranih kompanija s tužbama za različite prijestupe. Oko 50 tih kompanija imale su važeći certifikat o održivosti u isto vrijeme kada su imale presudu neke relevantne državne agencije.

'Sistem certificiranja na koji se oslanjamo uopće ne funkcionira', rekao je francuskom javnom radiju GRÉGOIRE JACOB, konzultant u drvnoj industriji, koji smatra da su standardi certificiranja općenito neadekvatni, a procedure neefikasne.

Same revizorske kompanije, koje tvore industriju tešku desetak milijardi dolara godišnje, rijetko se kažnjava kada pozitivno ocijene lažne certifikate, pri čemu je ta industrija generalno slabije regulirana nego tradicionalne financijske revizorske kuće. Kompletna industrija inspekcije i certificiranja, navodi ICIJ, teška je pak 200 milijardi dolara godišnje, a u revizorskoj industriji dominiraju evropski giganti poput britanskih KPMG-a i PwC-ja te švicarske multinacionalne kompanije SGS Société Générale de Surveillance SA.

Nakon što se na klimatskom samitu u Glasgowu 2021. godine stotinjak članica UN-a dogovorilo da će do 2030. zaustaviti, a zatim i nadoknaditi gubitke šumskih resursa, takve privatne agencije shvatile su to kao priliku za dodatnu zaradu. No kako je pokazala istraga ICIJ-a, dosadašnji sustav certificiranja služi tek kao paravan za devastaciju prirode i bogaćenje cijelog niza multinacionalnih korporacija koje se koriste sirovinama povezanim sa sječom šume. Nova evropska direktiva predstavlja pak prvi pokušaj da se deforestacija ograniči regulativom koja neće biti isključivo dobrovoljna. ■

Pripadnici brazilske 'eko policije' istražuju ilegalnu sječju u Amazoniji (Foto: Wikimedia Commons)

Na 'talijanskom Balkanu'

Osim nadimka Balcani d'Italia, Kalabrija ima i direktnih poveznica s Balkanom. Najznačajnija je zajednica Arbereša, Albanaca koji ovdje žive stoljećima. Uz Rumunje, Albanci su danas najveća nacionalna manjina u Italiji

NAJUŽNIJA pokrajina talijanskog kopna, Kalabrija, stoljećima je provincija. U vrijeme Napuljskog Kraljevstva, koje se nekad nazivalo i Sicilijanskim, a kasnije i Kraljevstvom Dviju Sicilija, prostor na prstima apeninske čizme bio je ekonomski zapostavljen u odnosu na Napulj i Palermo. Zbog toga i danas dominira tumačenje da je od svih južnjačkih regija Kalabrija najspremnije dočekala GARIBALDIJEVO ujedinjenje Italije prije otprilike 150 godina.

Kalabrezi su se nadali da će dobiti bolji položaj unutar moderne nacije, ali to se nije dogodilo. Cijeli talijanski jug danas je zapostavljena provincija, a Kalabrija provincija provincije, po ekonomskim kriterijima i službeno najsiromašnija regija zemlje.

Stanovništvo se smanjuje i sada ga je nešto manje od oko milijun i devetsto tisuća. Dobar prilog razumijevanju lokalne demografije je pjesma 'Lamezia Milano' u kojoj je kalabrijski kantautor BRUNORI SAS opjevao aerodrom Lameziju pored svog rodnog grada Cosenze s kojeg se s jednosmjernim kartama u džepu odlazi živjeti i raditi u bogatije regije na sjeveru. Zbog svega toga i zbog svojih naročito planinskih krajolika Kalabrija ima zanimljiv nadimak – Balcani d'Italia, talijanski Balkan. Čim dođete, vidjet ćete da nije promašen. Guste šume i brda u unutrašnjosti, krš u dijelovima bližim moru, mjesta s malim brojem ljudi

Proslava arbereškog praznika Vallje

i velikim brojem napuštenih kuća podsjećaju na Bosnu, Hercegovinu ili Zagoru.

Kalabrija ima i direktnih poveznica s Balkanom. Najznačajnija je zajednica Arbereša, Albanaca koji ovdje žive stoljećima. Uz Rumunje, Albanci su najveća nacionalna manjina u Italiji. Danas ih u cijeloj zemlji ima oko pola milijuna.

Migracije preko jadranske bare traju i danas, a prvi doseljenici bili su SKENDERBEGOVI vojnici koje je Napuljsko Kraljevstvo u 15. stoljeću koristilo kao plaćenike u gušenju pobuna i

bitkama protiv suparničkih dinastija. ĐURAĐ KASTRIOT SKENDERBEG u Italiji je poznat kao GIORGIO CASTRIOTA SCANDERBEG. Bio je albanski vojskovođa, knez i feudalac. U folkloru više naroda, ali najviše kod Albanaca, danas simbolizira romantičnog borca za slobodu zbog dugogodišnje borbe protiv Osmanskog Carstva.

Njegova biografija je pravi primjer balkanske raznolikosti. Rodio se u obitelji osmanskih vazala, za vrijeme školovanja u Turskoj prešao je na islam, kasnije se odmetnuo, vratio pravoslavlju i uz pomoć lažnog sultanovog pisma sa svojim vojnicima zauzeo tvrđavu u gradu Kroji u Albaniji. Odande je vodio borbe protiv Osmanlija i Mlečana, imao je dobe odnose s Vatikanom i povremeno vodio pohode za račun napuljskog kralja u kojima je sudjelovao i osobno, ploveći iz Dubrovnika. Zauzvrat, njegovi vojnici dobivali su zemlju diljem Kraljevstva, na Siciliji, u Kalabriji, Pugliji i Basilicati. Pod sve većim osmanskim pritiskom iz Albanije je pristizalo sve više ljudi, koji su se u to vrijeme nazivali Arberešima, prema starom nazivu za Albaniju ili Arbaniju koji se koristio prije nego što se ustalio naziv Shqipëria.

Smještene u ruralnim područjima provincije, arbereške zajednice očuvale su se idućih 600 godina. Danas ih na jugu Italije ima 50,

od čega su 33 u Kalabriji. Arbereši su sačuvali svoj jezik kojim međusobno komuniciraju i sva njihova sela imaju dvojezične nazive, kao što su Marcedusa-Marçêdhuza, Casalvecchio-Kazallveqi, Castroregio-Kastêrnexhi ili San Benedetto-Shên Benedhiti. Naravno, dobrim dijelom su se asimilirali, odavno su talijanski državljani i priznata nacionalno-jezična manjina. S padom Bizanta od pravoslavaca su postali grkokatolici ili, kako sami kažu, grko-bizantinci, što znači da se njihovi vjerski obredi nisu značajnije promijenili. Svi Arbereši govore talijanski jer ga moraju koristiti svuda izvan svojih malih zajednica, ali kada ga govore, nemaju naglasak sicilijanskog, kalabrijskog ili napuljskog dijalekta, već svog vlastitog jezika koji je najlakše opisati kao starinski albanski, kakav se govorio prije turcizama.

Tragovi Arbereša vide se po cijeloj Kalabriji. U gradovima i selima talijanskog juga na ulicama su česti prikazi svakodnevnog života iz prošlosti oslikani na vanjskim stranama fasada ili vrata, gdje ćete često primijetiti crnog dvoglavog orla na crvenoj pozadini. Picerije i kafići zovu se po Skenderbegu, a ima i više spomenika srednjovjekovnom balkanskom junaku. Narodno sjećanje na njega najviše živi svake godine dva dana nakon Uskrsa, kada se slavi arbereški praznik Vallje, što na arbereškom znači 'smijeh' ili 'ples'. Slavi se u spomen na trodnevnu feštu koju je prema predaji Skenderbeg organizirao u Kroji nakon pobjede protiv vojske sultana MEHMEDA OSVAJAČA dva dana nakon Uskrsa 1467. godine.

Ako želite vidjeti najočuvanije ostatke arbereške kulture, na dan Valljea najbolja destinacija je Civita ili Ciftu, selo na 400 metara nadmorske visine na padinama Polina, planine na sjeveru Kalabrije koja odvaja unutrašnjost od Tirenskog mora. Ovo selo nalazi se na rubu kanjona, u krševitom području. Nakon silaska s autoputa Reggio Calabria – Salerno putuje se uskim brdskim cestama nakon kojih je prvi znak dolaska na određite kamena skulptura orla, zatim krst s tipičnim pravoslavnim ornamentima i na kraju kuće. Pored seoske gostionice naslikan je Skenderbeg na konju, a unutrašnji zidovi ukrašeni su na 'balkanski' način, guzlama i ikonama.

Selo od 800 stanovnika na Vallje postaje centar cijele regije. Za Uskrs svojim kućama dolaze Arbereši koji su se, kao i drugi Kalabrezi, raselili od Milana do Münchena, albanska i kosovarska dijaspora iz cijele Europe i poneki zainteresirani turisti, uglavnom talijanski. Strogo gledano, Arbereši je naziv samo za taj mali dio Italo-Albanca, potomaka doseljenih Skenderbegovih podanika, ali u skladu s tipičnom južnjačkom otvorenosću i gostoprimstvom domaćini iz Ciftua će titulom 'Arbëresh' nazvati svakog sunarodnjaka, pa čak i one goste koji to nisu.

Centralni dio svečanosti je parada narodnih nošnji, u kojima će Zadrani prepoznati krojeve slične Arbanasima, bubnjeva i trubi kroz centar sela, a gosti s Kosova donose dašak modernosti svojim plesom koji prati muzika s prijenosnih zvučnika. Povorka se okuplja na središnjem trgu, gdje sve do noći pod morem albanskih zastava traju ples i pjesma dobro uvježbanih članova folklornih društava i najvoljnijih pridruženih amatera. Uz tu balkansku scenografiju nudi se tipična talijansko-kalabrijska gastro-ponuda, pasta s veprovim mesom, suhomesnati proizvodi i kačkavalj, ovdje poznat kao *caciocavallo*. Tu je, naravno, i sladoled, kao nezaobilazna stavka u kulinarskoj ponudi Italije, ali i Albanije.

Arbereške melodije koje odzvanjaju u 'dinaroidnom' krajoliku svjedoče o nevjerojatnom bogatstvu kulture i povijesti ove regije. Brunori Sas je u 'Lamezia Milano' naziva 'provincijom koja je stala u osamdesetima' i Kalabrija to zaista jest. Uz sve bolne nedostatke – Mediteran kakav je nekad bio. ■

Arbereši su sačuvali svoj jezik i običaje

Moskva dronovima ne vjeruje

Napadi na Moskvu imaju neskrivene poruke – ni pripadnici ruskog režima ni građani glavnog grada nisu sigurni. Nisu sigurni stanovnici Ukrajine, neće biti ni stanovnici Rusije, a ruski režim ne može jamčiti potpunu zaštitu ruskog stanovništva i teritorija

RATNO zrakoplovstvo nacističke njemačke bombardiralo je 24. kolovoza 1940. godine, u vrijeme Bitke za Britaniju, London. Vjerojatno slučajno. Sljedećega dana britansko ratno zrakoplovstvo bombardiralo je Berlin po naredbi premijera WINSTONA CHURCHILLA. Ciljevi su bili aerodrom Tempelhof i industrijsko središte Siemensstadt. Na glavni grad Njemačke i njegovu okolicu bombe je bacio 81 avion. Šteta nije bila velika. No, psihološki efekt na nacistički režim bio je velik. Samouvjereni zapovjednik Luftwaffea HERMANN GÖRING do tada je tvrdio da nijedan njemački grad neće biti bombardiran. Od tog su datuma i stanovnici Berlina posta(ja)li svjesni da i oni mogu biti meta zračnog bombardiranja i da njihova zaštita u ratu nije apsolutna. Dapače, samo tri dana kasnije RAF je ponovno bombardirao Berlin, šteta je i tada bila mala, a psihološki efekt znatan. Psihološki efekt bio je znatan i po britansko stanovništvo; ono je postalo svjesno da u ratu oni nisu samo oni napadnuti, napadnuti mogu biti i neprijateljski civili. Njemačka je nakon toga promijenila način vođenja zračnog rata protiv Velike Britanije. Pokrenuti su veliki, osvetnički napadi na gradove. U bombardiranju Londona, Coventryja, Liverpoola i drugih gradova stradale su tisuće civila. Ta njemačka promjena načina ratovanja dala je britanskom ratnom zrakoplovstvu nužan predah. Do tada su primarni ciljevi njemačkog zrakoplovstva bili vojni aerodromi i radarske instalacije. Upitno je bi li takve napade RAF uspio izdržati da su nastavljeni.

U utorak 30. svibnja formalno nepoznati netko izveo je napad dronovima na glavni grad Ruske Federacije Moskvu. Pogođeni su rezidencijalni dijelovi grada, ozlijeđeno je dvoje ljudi (ni jednom ne treba bolnički tretman), a materijalna šteta je mala. Psihološki efekt po stanovništvo teško je dokučiti zbog strogo nadziranih ruskih medija. Sudeći prema izjavama stanovnika pogođene četvrti straha nema. Ruski mediji pretpostavljaju da je napad osveta za napad dronovima na sjedište ukrajinske obavještajne službe izvršen nekoliko dana prije napada na Moskvu. Ukrajina nije potvrdila da je ona izvršila napad, kao što

nije potvrdila da je izvršila bilo koji napad dronovima, ili na drugi način, na teritoriji Ruske Federacije od početka napada Rusije u veljači prošle godine. Rusko ministarstvo obrane objavilo je da je napad izvršen s osam dronova, pet ih je srušila protuzračna obrana, tri su onesposobljena elektroničkim zaštitnim mjerama. Ruska platforma Telegram, sa sjedištem u Dubajju, je putem svog kanala Baza objavila da je napad izvršen s 25 dronova, većinu je srušila protuzračna obrana, tri su pogodila stambene zgrade, ali detonatori nisu aktivirani. Tu informaciju prenijela je i Meduza, ruski antiputinovski portal sa sjedištem u Latviji.

Predsjednik Rusije VLADIMIR PUTIN nekoliko sati nakon napada najavio je osvetničke udare po ciljevima u Ukrajini. Napad dronovima za njega je 'jasan znak terorističke aktivnosti' kojem je cilj 'potaknuti odgovor Rusije'. Stanovništvo Ukrajine bi trebalo znati 'u što ih sadašnje vodstvo njihove zemlje gura', poručio je ruski predsjednik. Gradonačelnik Moskve SERGEJ SOBJANJIN je, i on putem Telegrama, izjavio da je nekoliko zgrada malo oštećeno, a guverner moskovske regije ANDREJ VOROBYOV kazao je da su građani više okruga mogli čuti ek-

splozije prouzročene djelovanjem protuzračne obrane.

Mnogo žučnije reagirale su formalno manje važne, ne nužno i manje utjecajne osobe. Televizijski voditelj VLADIMIR SOLOVJOV kojega se smatra glavnim proputinovskim i proratnim propagandistom poručio je da stanovnici ruskih gradova trebaju shvatiti da se bore protiv NATO-a i založio za 'demonstriranje' Kijeva, Odese, Dnjipra, Lavova i Ivano-Frankivka. Oglasio se i 'Putinov kuhar', zapovjednik zloglasne plaćeničke skupine Wagner JEVGENIJ PRIGOŽIN. Ponovno se, a što mu je česta navada u posljednje vrijeme, obrušio na ministarstvo obrane i vojni vrh. 'Smrdljiva stvorenja, što radite? Vi ste stoka. Izvucite guzice iz svojih ureda. Postavljeni ste da branite zemlju... Vi ste ministarstvo obrane! Zašto, dovruga, dopuštate tim dronovima da dolete do Moskve?' i zaključio 'Upozorio sam na ovo mnogo puta, ali nitko nije htio slušati'. I dok službena Moskva učinak napada minimizira, ona manje službena i sve glasnjija i u njima pronalazi priliku za politički obračun s nomenklaturom.

Zgrada u Moskvi pogođena dronom (Foto: Maxim Shemetov/Reuters)

Napad od utoraka nije prvi, početkom svibnja dronom je napadnut Kremlj, bez ikakvih većih posljedica. Napad je izvršen u vrijeme kada ruski napadi dronovima na gradove postaju sve češći i intenzivniji. U dva dana, ponedjeljak i utorak, Kijev je četiri puta napadnut dronovima, a u tim napadima bilo je i mrtvih i ranjenih.

Obje strane koriste dronove od početka rata. Isprva ih je Ukrajina primarno koristila za napade na ruske invazijske snage, posebno oklopno-mehanizirane formacije. No, napadi na Moskvu imaju neskrivene poruke – ni pripadnici ruskog režima ni građani glavnog grada nisu i ne mogu biti sigurni. Ukrajinska obavještajna služba ionako se hvali da uvijek zna gdje su Putin i Prigožin (iako u vrijeme napada na Kremlj Putin nije bio u njemu). Jasna je to poruka i stanovnicima: kad već nisu sigurni stanovnici Ukrajine, neće biti niti stanovnici Rusije, a ruski režim ne može jamčiti potpunu zaštitu ruskog stanovništva i teritorija što pokazuju i učestali ukrajinski napadi na Belgorod.

Napad na Moskvu od utoraka znak je zaozrelosti u rusko-ukrajinskom ratu. Napadnuta je rezidencijalna četvrt bogataša koja se smatra moskovskom istoznačnicom Beverly Hillsa blizu koje je i Putinova dača. Tim napadom ukrajinske vlasti demonstrirale su odlučnost u tome da rat dovedu pred, a ako je ikako moguće i preko, kućnog praga Rusa. Ukrajina tvrdi da u napade nije umiješana. Dapače, piše se i o tome da je iza tih napada Kremlj koji bi lažnim napadima sebi odriješio ruke i intenzivirao rat. No, i američki obavještajci zaključili su da je napad vjerojatno djelo Ukrajine. Moskva je napadnuta dan nakon što je prvi čovjek ukrajinske vojne obavještajne službe general KIRILO BUDANOV najavio da će uslijediti brz odgovor na ruska bombardiranja ukrajinskih gradova. Napad ima smisla i u kontekstu aktualnih sabotaza koje ukrajinski gerilci, navodno ruske proukrajinske diverzantske skupine, izvode po Ukrajini. Akcija u belgorodskoj regiji samo je najpoznatija; bilježe se sabotaze na željeznici i elektroenergetskoj mreži. Sve to podsjeća na britanske saboterske operacije iz Drugog svjetskog rata koje je inicirao Churchill nadajući se da će njima zapaliti Europu i dići ju protiv nacističke tiranije. Uprkos zanemarivoj šteti napad je otkrio i slabost ruske protuzračne obrane. Iako je većina dronova srušena, činjenica da su doletjeli do Moskve jasno potvrđuje tu slabost. Sve to se događa u vrijeme navodne pripreme velike ukrajinske ofenzive, javno izrečenih tvrdnji da u ovom trenutku ne postoji ni minimum preduvjeta za mirovne pregovore i dogovora o ukrajinskoj nabavi nove tranše zapadnog oružja i opreme. Radi se o američkim borbenim zrakoplovima F-16 koje bi vojske koje njima raspolažu (belgijska, danska, portugalska, a u konačnici najviše američka) donirali Ukrajini. Washington se tome opirao, ali je na kraju, kao i u prethodnim slučajevima nabave modernog američkog oružja, popustio. I iz toga se može zaključiti da smirivanje rata ne treba očekivati.

Napad dronovima na Moskvu rizičan je potez Kijeva. Ti napadi mogu izazvati defetizam kod ruskih građana, ali mogu rezultirati i nemilosrdnim protuudarom za što Rusija sigurno ima snage. Intenziviranje ruskih napada dronovima bilo bi za Ukrajinu, ali i njene zapadne saveznike veoma skupo. Jedan iranski dron Shahed kojega koristi ruska vojska košta 20 tisuća dolara, jedan američki projektil Patriot kojim (istina, ne samo njime) ukrajinska vojska ruši te dronove košta četiri milijuna dolara. Zalihe američke vojske nisu beskrajne, a valja imati na umu i da u Pentagonu kalkuliraju i sa svojim vlastitim potrebama, posebno u slučaju rata s Kinom zbog Tajvana. ■

SØREN MAU Jedino rješenje je okončati s kapitalizmom

Nasilje i ideologija kao oblici moći direktno se obraćaju tijelima koja su im podvrgnuta, dok se ekonomska moć ljudima koji su joj podvrgnuti obraća neizravno, oblikujući njihovu okolinu. Uvidom u te vrste moći jasno je da rješenje nije u stvaranju 'boljeg' ili 'bolje reguliranog' kapitalizma

SØREN MAU komunistički je filozof i istraživač. Urednik je časopisa *Historical Materialism* i član odbora Danskog društva za marksističke studije. Autor je knjige 'Nijema prinuda: Marksistička teorija ekonomske moći kapitala'. S Mauom smo razgovarali uoči predavanja koje je održao na 16. Subversive Festivalu u Zagrebu.

Zanimljivo je pratiti koji se Marxovi pojmovi razrađuju u sekundarnoj literaturi, a što iz njegovih djela nije dalje ili dublje teoretizirano. U tu drugu kategoriju spada nijema prinuda ili ekonomska moć, predmet vašeg istraživanja. Što vas je zaintrigiralo za temu ekonomske moći? Knjigu sam započeo kao doktorski rad. Prva mi je ideja bila čitati sve od MARXA i pronaći sva mjesta gdje govori o moći, vidjeti mogu li napraviti marksističku tipologiju različitih oblika moći. To je bio prevelik projekt, pa sam se usredotočio na ono što mi je bilo najzanimljivije, a to je ono što Marx naziva nijemom prinudom ili ekonomskom moći. Činilo mi se da to nije dovoljno istraženo. Još jedan razlog koji me uvukao u tu temu bilo je razmišljanje o širem povijesnom kontekstu u kojem se nalazimo, ekonomskim krizama i političkim kretanjima posljednjih 15 godina. To su bila izuzetno važna iskustva za moju generaciju, bilo je puno protestnih pokreta u tom periodu, ali mnogi od njih nisu uspjeli postići ono što su htjeli. Sve sam više razmišljao o tome zašto je tako teško demontirati kapitalizam, zašto se sustav nastavlja reproducirati, na kakvu se moć oslanja.

Kao tri različita oblika moći bitna za funkcioniranje kapitalizma razlikujete nasilje, ideologiju i ekonomsku moć. Po čemu se ideologija i nasilje razlikuju od ekonomske moći?

Jedna od stvari koja je karakteristična za nasilje, kao i za ideologiju, jest da se oba ta oblika moći direktno obraćaju tijelima koja su im podvrgnuta. Nasilje to čini tako što odmah prisiljava tijela na određene stvari,

na fizički način ili prijetnjom nasiljem, a ideologija to čini tako što oblikuje razmišljanja, razumijevanja sebe i društvene okoline, na svjestan ili nesvjestan način. Kod ekonomske moći je posebno to što se ljudima koji su joj podvrgnuti obraća neizravno, oblikujući njihovu okolinu, što onda i njih prisiljava da djeluju na određeni način. Zato mislim da je ekonomska moć poseban oblik moći koji se ne može svesti na nasilje ili ideologiju. Ovim projektom ne želim reći da nasilje i ideologija nisu važni ili da je ekonomska moć važnija, samo da uz nasilje i ideologiju postoji i ekonomska moć.

Ukidanje opresije

Brojne su povijesne i geografske varijacije kapitalizma, a oblici moći o kojima govorite u njima su imali drugačije uloge i intenzitete. U knjizi se ne bavite varijacijama, nego temeljnom strukturom sustava?

Pokušavam razviti opću teoriju, reći nešto o mehanizmima koji djeluju u svim kapitalističkim sustavima. Važno je naglasiti granice takve analize, radi se o analitičkoj apstrakciji. Kapitalizam nikada ne postoji u

tom apstraktnom obliku, postoji u svojim brojnim konkretnim varijacijama. Međutim, u svim tim varijacijama oslanja se na mehanizme moći. Nisu uvijek svi jednako važni, u nekim dijelovima svijeta ili fazama povijesti jedni su zastupljeniji od drugih. Razmišljanje o tim mehanizmima ipak nam svima može biti korisno u razumijevanju naše političke situacije. Između ostalog, uvidom u te vrste moći kao sastavni dio strukture kapitalizma postaje jasno da je jedino rješenje okončati s kapitalizmom, a ne stvarati 'bolji' ili 'bolje reguliran' kapitalizam.

Pišete i o nedostacima mainstream poimanja moći. Što smatrate naročitim istraživačkim propustima kada je riječ o moći?

U velikom dijelu istraživanja moći postoji tendencija da se pretpostavi da je moć nešto što mogu koristiti samo agenti, društveni agenti, kojima se često implicitno ili eksplicitno smatraju ljudski pojedinci ili ljudski pojedinci koji djeluju u grupi, organizaciji, stranci itd. Time se podcjenjuje ili propušta poanta da može imati smisla govoriti o moći kao o nečemu što može biti ne samo odnos između društvenih agenata, nego i onoga

što možemo nazvati pojavnim svojstvima tih društvenih odnosa. Uzmimo kapital – ne mislim da je kapital agent koji ima volju i svijest, ali o njemu razmišljam kao o društvenoj logici, načinu korištenja stvari, i ima smisla govoriti o tome kao o nečemu što ima moć. U *mainstream* literaturi o moći postoji i tendencija prihvaćanja uobičajene podjele u društvenim znanostima, u kojoj imate ekonomiju koja se bavi ekonomijom, a zatim političku teoriju koja se bavi državom, pa se pitanja o moći obično vide kao nešto što ima veze s državom, a ekonomija kao nešto drugo.

U knjizi spominjete Marxov antiekonimizam, razmatranja o tome da ne postoji ekonomija sama po sebi i za sebe. Konstatirate kako su mnogi kritičari pogrešno shvatili taj dio Marxova pisanja. Možete li to elaborirati?

Ono što je korisno kod Marxa jest upravo njegova perspektiva kapitalizma u kojoj odbija prihvatiti razliku između političke teorije i ekonomije, inzistira na razumijevanju ekonomije kao skupa društvenih odnosa na isti način kao što je to i političko. Vrlo je česta kritika Marxa i marksizma koja kaže da marksistička misao sve što se događa u društvu svodi na ekonomske faktore. Implicitna tvrdnja u toj vrsti kritike je da marksizam prihvaća poznatu ideju ekonomije kao zasebne sfere društva kojom upravljaju određeni ekonomski zakoni ili racionalnosti. Mnogi su kritičari, osobito u posljednjih pedesetak godina, reagirali protiv onoga što se ponekad naziva marksističkim ekonomizmom, inzistirali na tome da trebamo uzeti u obzir i druge faktore kada analiziramo društveno. Djelomično su u pravu ako govore o velikom dijelu tradicionalnog marksizma, ali mislim da takva kritika definitivno ne vrijedi za Marxa. Jedan od problema s tim oblikom kritike jest što ne pravi razliku između Marxa i marksizma.

Jedan od mehanizama ekonomske moći kojim se bavite u knjizi je natjecanje, kon-

kurencija u kapitalizmu. Ističete kako se takav mehanizam moći ne može reducirati na pitanja klase. Zašto?

Natjecanje s drugima je temeljna značajka kapitalizma jer je kapitalizam tržišna ekonomija. Naš se svakodnevni život reproducira kroz tržišne odnose. Tržišta su postojala i prije kapitalizma, ali imaju jedinstvenu povijesnu ulogu u sustavu koji ima tendenciju sve pretvoriti u robu i sve odnose pretvarati u tržišne odnose. Postoji odnos između prodavača – kapitalista, ali nisu samo kapitalisti ti koji prodaju stvari na tržištu, većina nas prodaje svoju radnu snagu i natječemo se s drugima koji to čine. To trebamo shvatiti kao oblik moći jer natjecanje generira određene standarde prema kojima moramo živjeti, razinu plaća, razinu produktivnosti itd. *Mainstream* ekonomisti rekli bi da je to samo mehanizam koji prenosi informacije, ja kažem da prenosi naredbe. Tjera cijelo društvo da se ponaša u skladu s logikom kapitala, a moć kapitala ne može se svesti samo na moć kapitalističke klase. Podvrgnuti su mu svi, bez obzira na klasni položaj, što je važno reći da bi se izbjegla moralistička kritika kapitalizma. Problem kapitalizma nije u pohlepi i pohlepnim pojedincima, a rješenje nije moralno obrazovanje. Problem je strukturni. Kapitalizam nije samo sustav ekonomske maksimizacije u kojem vrijednost cirkulira u korist bogatih, a na račun siromašnih. Naravno, iako smo svi podvrgnuti natjecanju, ono različito utječe na ljude ovisno o njihovom položaju u kapitalističkom sustavu.

Bavite se i Marxovim pisanjem o prirodi. Razlikujete li pritom ranog i kasnijeg Marxa?

U najranijim Marxovim djelima postoji romantična humanistička kritika kapitalizma, koja se temelji na konceptu ljudske prirode

kao normativne osnove za odbacivanje kapitalizma. Ideja je da je kapitalizam loš jer je u suprotnosti s ljudskom prirodom i zato bismo ga trebali demontirati i zamijeniti društvom koje je u skladu s ljudskom prirodom, a koje Marx u nekom trenutku naziva komunizmom. To nije baš suvisla i uvjerljiva kritika kapitalizma, i od nje se brzo odmiče. U kasnijim djelima nalazimo kritiku kapitalizma koja se ne bavi dokazivanjem kako kapitalizam proturječi ljudskoj prirodi, nego dokazivanjem da je kapitalizam sustav dominacije, ugnjetavanja, da je suprotan slobodi. To nas upućuje na otvoreniju ideju o tome kako bi postkapitalističko društvo moglo izgledati, ne govorimo dakle da je čovjek ovakav ili onakav i da se moramo pobrinuti da buduće društvo bude organizirano u skladu s tim. Fokus je na ukidanju opresije, a ne nekom idealu ljudskog bića kojem se možemo vratiti ili prema kojem možemo ići.

Politička mobilizacija

Primjećujete i da se marksistička teorija gotovo uopće ne bavi tijelom?

To je ono na čemu trenutačno radim, pokušavam razviti marksističku teoriju tijela. U marksizmu postoji tendencija ignoriranja tijela, ali postoje i važne spoznaje o tijelu u Marxovim spisima i želim to dalje istraživati. Važan je njegov pojam tjelesne organizacije, pokušaj da objasni kako ili što je jedinstveno u ljudskim odnosima s ostatkom prirode. Zaključak mu je da je ljudsko biće biološki poprilično neodređeno, u smislu da je ono što je karakteristično za ljudsko biće to da nije prilagođeno specifičnom prirodnom okruženju, dijelom i zbog toga što su ljudi tijekom evolucije postali ovisni o alatima.

Alate možemo shvatiti kao neku vrstu organa koji se mogu odvojiti od tijela, koji se mogu uzimati i oduzimati, rasporediti na različite načine, što su korijeni jedinstvene fleksibilnosti ljudskog bića u prirodi, ljudske povijesnosti i politike. To je ono što omogućuje postojanje tako različitih društvenih organizacija reprodukcije ljudske vrste. To čini i ekonomsku moć mogućom. Zbog takve su jedinstvene fleksibilnosti ljudska bića tako ranjiva na određene oblike dominacije.

Pišete o važnom doprinosu marksističkog feminizma spoznajama o društvenoj reprodukciji, ali ste oprezni u iznošenju bilo kakvih tvrdnji o rodu isključivo iz kapitalističke perspektive. Zašto?

Marksističke feministkinje uvjerljivo su pokazale da se kapitalizam uvijek oslanjao na opresiju žena, da reproducira opresiju žena i druge oblike rodno uvjetovane opresije. Međutim, neke su marksističke feministkinje pokušale iz definicije kapitalizma izvesti nužnost rodno uvjetovane opresije. Mislim da to ima nesretne posljedice na način na koji

Feminističke borbe protiv rodno uvjetovane opresije ne bi trebale ovisiti o tome možemo li ili ne pokazati logičan odnos isključivo prema kapitalizmu

razmišljamo o rodu. Zagovornike tog stajališta to dovodi ili do koncepta roda koji je čisto biološki, što se protivi važnim uvidima iz kvir teorije koje bismo trebali pripojiti marksizmu, ili do koncepta roda koji je toliko povijesno specifičan da više ne možemo govoriti o rodu kao nečemu što je postojalo prije kapitalizma. Većina takvih kritika koristi se za odbacivanje tradicionalnog maskulinističkog ideala antikapitalističke borbe koji je težio davanju prioriteta industrijskim borbama u kojima dominiraju muškarci kao stvarnom ili jedinom važnom obliku klasne borbe. Slažem se da to treba kritizirati, ali ne mislim da je potrebno iznositi tvrdnje o logičnoj nužnosti rodno uvjetovane opresije u kapitalizmu. Na najosnovnijoj razini, feminističke borbe protiv rodno uvjetovane opresije ne bi trebale ovisiti o tome možemo li ili ne pokazati logičan odnos isključivo prema kapitalizmu. Važno je boriti se protiv svih oblika ugnjetavanja zato što su to oblici ugnjetavanja, bez obzira na to kako su međusobno logički povezani.

Uхватili ste se teoretiziranja o ekonomskoj moći – apstraktnoj, univerzalnoj, impersonalnoj. Nečemu što utječe na sve, a najteže se adresira. Kako se takva teorija prevodi u političko organiziranje?

Moje naglašavanje impersonalne prirode ekonomske moći ne znači da mislim da se ne trebamo usredotočiti na osobe u svojem okruženju u političkom mobiliziranju. Ponekad može biti jako efikasno imati jasnog neprijatelja. Važna je potreba za tom vrstom klasne mržnje i želimo je njegovati u političkim borbama. Svako djelovanje kojim se drma sustav je dobrodošlo. Teorije i koncepti koji su nam potrebni da bismo objasnili i analizirali kako kapitalizam funkcionira nisu nužno isti kao oni koji nam trebaju kada se politički organiziramo. ■

INTERNACIONALA

Smrtna kazna za ljubav

Uganda je donijela zakon koji 'serijskim prekršiteljima' zabrane istospolnih odnosa propisuje smrtnu kaznu. Šezdeset i četiri države kriminaliziraju homoseksualnost, a polovina njih je u Africi

PREDSJEDNIK Ugande YOWERI MUSEVENI potpisao je krajem maja jedan od najoštrijih zakona kontra LGBTQ+ zajednice na svijetu, koji, među ostalim, za 'tešku homoseksualnost' propisuje smrtnu kaznu. Homoseksualni odnosi su u Ugandi i do sada bili ilegalni, ali novi zakon ide bitno dalje. Predsjednica ugandskog parlamenta ANITA ANET AMONG na društvenim mrežama potvrdila da je Museveni amenuovao donošenje zakona koji je već usvojen u parlamentu. Za prijedlog zakona 21. marta je glasalo 387 od 389 zastupnika i zastupnica.

'Zalagali smo se za ono što većina stanovništva želi. Naša kultura i vrijednosti ubrzano erodiraju zbog poroka homoseksualizma koji uzima danak našoj djeci. Sve vas skromno pozivam da se pridružite borbi za zaštitu vrijednosti', napisala je Ali Among na svom računu na Twitteru. Skromno pozivanje na zaštitu vrijednosti izgleda ovako – zakon propisuje smrtnu kaznu ili doživotni zatvor za 'serijske prijestupnike' protiv ovog zakona, odnosno za višekratno upuštanje u istospolne radnje, kao i za prijenos smrtonosnih bolesti kao što je AIDS putem gej seksa. Propisane su i kazne do 20 godina zatvora za 'novačenje, promicanje i financiranje istospolnih aktivnosti', dok se

'pokušaj teške homoseksualnosti' kažnjava s 14 godina zatvora. Ugandski aktivisti su potpisivanje zakona nazvali 'legalizacijom državno sponzorirane homofobije i transfobije'. U zajedničkom priopćenju, čelnici Globalnog fonda za borbu protiv AIDS-a, tuberkuloze i malarije, UNAIDS-a i inicijative Vlade Sjedinjenih Država za borbu protiv AIDS-a PEPFAR izrazili su ozbiljnu zabrinutost i kazali da je dosadašnji napredak u borbi protiv side i HIV-a u Ugandi doveden u veliku opasnost.

'Stigma i diskriminacija povezane s donošenjem zakona već su dovele do smanjenog pristupa uslugama prevencije i liječenja. Povjerenje i angažman bez stigme ključni su za svakoga tko traži zdravstvenu skrb', navodi se u priopćenju. Ističu kako LGBTQ+ osobe u Ugandi sve više strahuju za svoju sigurnost, ustručavaju se u traženju esencijalnih zdravstvenih usluga zbog potencijalnih napada, kažnjavanja i daljnje marginalizacije. Samo u februaru 110 LGBTQ+ osoba u Ugandi je prijavilo različite napade, uključujući uhićenja, seksualno nasilje, deoložacije i prisilno skidanje u javnosti, izvještava Guardian. Napade je evidentirala grupa za zagovaranje prava seksualnih manjina Ugande SMUG, iz koje upozoravaju da su progonima i zlostavljanju posebno izložene transrodne osobe. Odvjetnica i aktivistkinja iz Kampale SARAH KASANDE tvitala je da ovaj zakon neće izbrisati postojanje LGBTQ+ osoba u Ugandi. Aktivisti planiraju podnijeti peticiju sudu i tražiti da se diskriminatorni zakon poništi – najavljuju da će ga osporavati na sve moguće načine.

Šezdeset i četiri države na svijetu još uvijek na snazi imaju zakone koji kriminaliziraju homoseksualnost, a polovina njih

je u Africi. Neke su zemlje, uključujući i nekoliko afričkih, nedavno krenule prema dekriminalizaciji, napravile prve korake prema poboljšanju prava LGBTQ+ osoba. Singapurski parlament je u decembru lanjske godine ukinuo zakon kojim se zabranjivao seks između muškaraca. Istog mjeseca, visoki sud na Barbadosu poništio je zakone koji su kriminalizirali homoseksualne radnje. Sredinom prošle godine sudovi u Antigvi i Barbudi proglasili su neustavnim zakon koji kriminalizira istospolne seksualne radnje. U februaru 2021. godine predsjednik Angole JOAO LOURENÇO potpisao je revidirani kazneni zakon koji dopušta istospolne veze i zabranjuje diskriminaciju na temelju seksualne orijentacije. Prije tri godine u Gabonu je poništen zakon koji je kriminalizirao homoseksualnost. Prije četiri godine Visoki sud Bocvane također je presudio u korist dekriminalizacije homoseksualnosti. Ukidanju zakona protiv homoseksualnosti posljednjih su se godina pridružili i Mozambik i Sejšeli. Međutim, u recentnom su periodu u nekim zemljama, poput Nigerije i Ugande, postojeći zakoni koji zabranjuju homoseksualnost pooštreni ili su doneseni novi, još opresivniji. Dodatno, u nekim su zemljama nastojanja da se takvi zakoni ponište završila neuspjehom – u maju 2019. godine viši sud u Keniji potvrdio je zakone koji kriminaliziraju homoseksualne radnje. U februaru iste godine najviši kenijski sud presudio je da vlasti nisu smjele zabraniti LGBTQ+ zajednici da registriira organizaciju za svoju prava, ali je pritom naglašeno da su homoseksualni odnosi u zemlji i dalje nezakoniti. Većina zakona kojima se kriminaliziraju homoseksualni odnosi u afričkim zemljama potječu još iz kolonijalnih vremena.

■ Ivana Perić

Pre do Marsa nego do reforme školstva

ISTI dan kada je povodom dva masovna ubistva održan prvi protest 'Srbija protiv nasilja', 8. maja, nekih pet sati ranije ispred Ministarstva prosvete zakazan je protest Nezavisnog sindikata prosvetnih radnika Srbije (NSPRS). Škole su tad bile u nekoj vrsti štrajka ili poluštrajka jer ta odluka nije bila unisona. Jedan od zahteva je bila smena ministra prosvete BRANKA RUŽIĆA, koji je dan pre zakazanog protesta, podneo ostavku. Obradujući se svojim kolegama i kolegicama na samom protestu, predsjednik NSPR DUŠAN KOKOT naglasio je da su ga zatrpali pitanjima da li će nakon ministrove ostavke protest biti otkazan. Odvratio je da problem u školstvu nije počeo s ministrom, niti će se s njegovom ostavkom završiti. Naveo je i da se javnost u Srbiji vara ukoliko veruje da su prosvetni radnici u stanju da reše probleme nasilja. Prosvetni radnici nisu superheroji, istaknuo je Kokot.

'Ne možemo sami da rešimo te probleme. Jedan fotorobot prosečnog prosvetnog radnika je gospođa od 51 godinu. Jel taj fotorobot u stanju da razoružava', upitao je dvadesetak dana kasnije na jednoj tribini. Stoga su članovi NSPRS Vladi Srbije predali zahteve u cilju smanjenja nasilja u školama: uvođenje mogućnosti suspenzije učenika koji ponavljaju loše ponašanje, sprečavanje mogućnosti anonimnih prijava prosvetnoj inspekciji – jer se one zloupotrebljavaju da bi se vršio pritisak na prosvetne radnike, kao i da se krivičnim zakonikom dodatno zaštite prosvetni radnici i predvide stroge kazne za napad na zaposlene. Nakon sedam dana, koliko je dat rok da se oglase, ništa se nije desilo. Stoga je najavljen novi protest, a kao odgovor je stigao poziv na sastanak iz kabineta premijerke ANE BRNABIĆ.

— To je bilo dve nedelje nakon prvog protesta i predaje zahteva koji očigledno nisu ni razmatrani jer smo zamoljeni da ih ponovo dostavimo. Bukvalno su nam napisali da su za naše zahteve saznali iz medija iako su uredno predati na pisarnici Vlade, a Ministarstvu prosvete su dostavljeni još prošlog decembra – kaže Kokot za Novosti.

Spomenuti zahtevi su dakle upućeni pet meseci pre ubistava u oš 'Vladislav Ribnikar', ali ni onda, a ni danas odgovora na njih nema. NSPRS je u ovome sam. Iako su pozivi na protest upućeni i političkim strankama, niko se nije oglasio. Oni su svoj protest imali nekoliko sati posle, a zahtevi se nisu baš podudarali sa sindikalnima. Problem je što se ni drugi sindikati nisu odazvali na protest, a izostaje i podrška zahtevima. Za Kokota to je realna slika sindikalne scene u Srbiji, a posebno u prosveti.

— Većina sindikalnih organizacija liči na onaj nekadašnji državni sindikat iz doba socijalizma, koji se zalaže za radnička prava, ali nikada ne ide protiv vladajuće političke elite, a kada se dogodi situacija u kojoj je to nemoguće, u kojoj je ili-ili za radnike ili vlastodršce, onda se 'prave mrtvi' – ističe on.

A vladajuća elita je nametnula svoje mere za smanjenje nasilja. One se prvenstveno ogledaju u povećanom broju policajaca na ulicama, a posebno u školskim dvorištima. Za našeg sagovornika to i nisu mere. On napominje da su vlasti i pandemiju korone 'rešavali' vanrednim stanjem i izvođenjem vojske i policije na ulice, u ambulante i bolnice. S obzirom na to da vlada sve vreme tvrdi kako 'sistem nije zakazao' i da su u pitanju pojedinačni incidenti, podseća naš sagovornik, logično je da se ništa ne preduzima. Rad škola je stoga nastavljen. Štrajk, koji nikad to i nije u punoj meri bio, je prošlost. Škole su već dugo mesta u kojima nastavnici strepe šta će ih snaći i kako da se nose s narastajućom agresijom, a ruke su im vezane nakaradnim propisima, upozorava Kokot. To stvara ambijent u kojem se svakodnevno dešavaju manji incidenti, a ako se ništa ne promeni, po njegovom je mišljenju samo pitanje vremena kada će se dogoditi neki veći. Ukazao je i na još jedan veliki problem koji je nastao nakon jedva prihvaćene ostavke ministra prosvete.

— Još uvek ne znamo ko rukovodi resorom. Tim tempom, pre će se kolonizovati Mars nego što će školstvo u Srbiji dočekati neophodne reforme. To je zato što vlast i ne želi da bilo šta menja, moramo je mi na to naterati snažnim pritiscima – zaključuje Kokot. ■ Dejan Kožul

Prosvjed protiv ugandskog zakona u južnoafričkoj Pretoriji
(Foto: Alet Pretorius/Reuters)

Veći Donald od Trumpa

Republikanskog kandidata za predsjednika ultrakonzervativca DeSantis muče manja popularnost od Trumpove i sukob s Disneyjem

Protivnik prava LGBT populacije i imigranata – DeSantis
(Foto: Scott Morgan/Reuters)

GUVERNER Floride, a od 24. svibnja i službeno jedan od republikanskih kandidata za predsjednika Sjedinjenih Američkih Država RON DESANTIS u ozbiljnim je političkim problemima. Njegov najveći problem nije protukandidat za republikansku nominaciju za predsjednika DONALD TRUMP, njegov najveći problem je on sam. Prvi DeSantisov problem je prilično neugodan za svakog političara u demokraciji – nije naročito obljubljen. Koncem prošle godine u anketama je stajao mnogo bolje nego danas, a vrijeme neposredno nakon objave kandidature trebalo bi biti doba anketnog uspona. U prosincu je u istraživanju Fox Newsa DeSantis uživao podršku 40 posto republikanskih birača, a Trump 43 po-

sto. Guverner je u međuvremenu pao na 33 posto, a bivšeg predsjednika sada podržava 50 posto tih birača. Razlika je u nekim anketama i 30 postotnih poena u korist Trumpa. DeSantis je kandidaturu objavio na internet-skom forumu čiji je domaćin bio ELON MUSK, vlasnik koječega pa i Twittera. Razgovor je trebao DeSantis prikazati kao jakog i sposobnog kandidata, a umjesto time obilježen je tehničkim problema sa zvukom zbog čega ga je Trump ismijavao. DeSantisu neće biti lako voditi unutarstranačku kampanju protiv Trumpa, ne samo zbog poganog jezika bivšeg predsjednika, nego i zbog toga što je Trump nemalo zaslužan za dosadašnju političku karijeru DeSantis. Nasrtati na političkog oca nije jednostavno. Manjak popularnosti i višak sukoba s Trumpom tek su početak problema za DeSantis. On se sukobio s korporacijom Disney, najvećim poslodavcem i uplatiteljem

poreza na Floridi. U korijenu svega je progresivnost Disneya kada je riječ o LGBT populaciji i rodnim identitetima. Za DeSantis to je 'woke kultura', a ona u njegovoj interpretaciji udara u samo srce tradicionalnih američkih vrijednosti. U veljači je na Floridi zakonom uspostavljen odbor koji će nadzirati do tada autonomni okrug Walt Disney Worlda, golemog zabavnog parka i odmarališta koje se prostire na 25 tisuća hektara s godišnjim prihodom od 86 milijardi dolara. DeSantisova pobjeda nad Disneyem nije potpuna: nije eliminirao Disney World kao poseban porezni okrug. Parlament Floride bio je protiv jer bi u tom slučaju niz troškova koje sada plaća Disney bio preusmjeren na lokalnu zajednicu, a riječ je o milijardu dolara godišnje. Nije mudro sukobiti se s Disneyem, to je ogromna i medijski veoma utjecajna kompanija koja je zauzvrat obustavila političke donacije na Floridi. Preuzimanje Disneyevog okruga posljedica je usvajanja zakona nazvanog 'ne reci gay'. Zakonom je na Floridi zabranjena rasprava o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu u osnovnim školama, a može se primijeniti i na sve malodobne učenike. On tvrdi da škole trebaju podučavati povijest, jezik, kulturu, a aktivističke organizacije tvrde da će se ovime pojačati stigmatizacija LGBT učenika.

DeSantis je jedan od stjegonoša ultrakonzervativnog udara. Nakon što je Vrhovni sud SAD-a lani uvelike poništio pravo na pobačaj, on je tome prilagodio zakone na Floridi. Prvo je zabranio pobačaj nakon petnaestog tjedna trudnoće, a potom ga dodatno ograničio na samo šest tjedana, dakle na vrijeme kada mnoge žene i ne znaju da su trudne, čime je izazvao nezadovoljstvo i u vlastitoj stranci. Izjavio je da će mu prvoga dana u Bijeloj kući prioritet biti izgradnja, preciznije rečeno dovršetak izgradnje zida kojim će spriječiti ulazak imigranata u SAD. U tome će teško parirati Trumpu, ipak je to njegova tema. Kao guverner uvelike useljeničke Floride, DeSantis provodi antiimigracijsku politiku, a tražitelje azila poslao je u Massachusetts kojim vladaju demokrati. Velik DeSantisov problem je što ostavlja dojam čovjeka koji bi htio biti veći Donald od Trumpa. U nekim je temama ipak razumniji. U socijalno osiguranje se ne namjerava petljati. Florida je nekada bila dobro izrazito mlada, danas je država umirovljenika, a taj se birački bazen ne isušuje. Prijepore su izazvali i njegovi nejasni, kontradiktorni stavovi o daljnjoj pomoći Ukrajini. Prednost DeSantis su godine. Njemu su 44 godine, Trumpu 76 – a za razliku od bivšeg predsjednika, nije se posvađao sa svima.

■ Tihomir Ponoš

PERSONA NON CROATA

Foto: CHUV/Gilles Weber/
neurorestore.swiss

Nakon što je 2011. GERT JAN-OSKAM slomio vrat i povrijedio leđnu moždinu, liječnici su mu rekli da više nikada neće hodati. Međutim, tim švicarskih neuroznanstvenika Oskamu je ugradio 'digitalni most' koji čita moždane valove te šalje signale kralježnici i mišićima. Danas 40-godišnji Nizozemac nedavno je uspio prehodati više od 100 metara. 'Prije nekoliko mjeseci prvi puta nakon deset godina sam uspio ustati i popiti pivo s prijateljima', rekao je. Neuroznanstvenik GRÉGOIRE COURTINE s Federalnog politehničkog instituta u Lausanni naglašava kako je Oskamu digitalni most ugrađen deset godina nakon nesreće, dok primjena neposredno nakon ozljede obećava ogromne mogućnosti oporavka.

■ J. B.

Represija i velika sila

RECEP TAYYIP ERDOĞAN je s dobijenih 52,18 posto glasova pobijedio u drugom krugu turskih predsjedničkih izbora održanih 28. svibnja te ušao u treće desetljeće svoje vladavine – na vlast je došao još 2003. kao premijer. Kandidat udružene opozicije KEMAL KILIÇDAROĞLU iz kemalističkog CHP-a osvojio je 47,82 posto,

a izbore je okarakterizirao kao 'najnepoštenije godinama unazad'. Erdoğan je u pobjedu upregao čitav državni aparat, a kontrolira i najveći dio medija u zemlji. Izvještaji kažu kako je javna televizija TRT tijekom travnja emitirala 32 sata Erdoğanovih nastupa, u usporedbi s 30-ak minuta Kılıçdaroğluovih. Unatoč toj Kılıçdaroğlu se suočava s oštrim kritikama svojih pristalica zbog neuspjeha. Naime, zemlja se nalazi u velikoj ekonomskoj krizi, inflacija je u listopadu 2022. iznosila 85 posto, a mnogi su razgnjevljeni neadekvatnom reakcijom na razarajući potres u kojem je poginulo 50 tisuća ljudi. Ukratko, bila je to najbolja šansa za opoziciju da smijeni Erdoğan i njegov konzervativno-populistički AKP u dugo vremena. Sam Kılıçdaroğlu, promišljeni političar čije nastupe odlikuje odmjerenost, neko je vrijeme vodio u anketama. No, lako je moguće da mu se o glavu obilo inzistiranje na vlastitoj kandidaturi – istraživanja su pokazivala da CHP-ovi gradonačelnici Istanbula EKREM İMAMOĞLU i Ankare MANSUR YAVAŞ imaju više šansi za pobjedu (ovaj prvi je, doduše, sudski osuđen zbog vrijeđanja državnih službenika, upravo kako bi ga se spriječilo u kandidaturi). A između dva kruga je počeo koketirati s tvrdom desnicom, što je teško pomirljivo s istovremenim prešutnim savezom s pro-kurdskim blokom.

Posljedice Erdoğanove pobjede najgrublje će osjetiti LGBT populacija i sve žene u Turskoj. Naime, turski predsjednik sve više manipulira šireći netrpeljivost prema seksualnim manjinama. Na parlamentarnim izborima 14. svibnja izabran je najdesniji i najmizoginiji parlament u turskoj povijesti, a u Erdoğanovom stranačkom bloku nalaze se i ultrakonzervativni zastupnici rodne segregacije u školama i državnim službama, kao i ukidanja zakona protiv nasilja nad ženama. Turska se 2021. povukla iz Istanbulske konvencije, a prošle godine je organizacija koja se bori protiv femicida optužena za protumoralno i protuzakonito djelovanje. Represija će se nastaviti i prema Kurdima, kao i prema civilnom društvu te svim liberalno i lijevo orijentiranim građanima Turske uopće. Povjesničar SONER ÇAĞAPTAY u časopisu Foreign Affairs predviđa da će ovaj Erdoğanov mandat dovršiti prelazak od onog što se naziva 'iliberalnom demokracijom' na autokraciju PUTINOVOG tipa.

Vanjskopolitički Erdoğan će po svemu sudeći nastaviti balansiranje, pozicioniranje Turske kao sve nezavisnije velike sile, pa i udaljavanje od Zapada. Zbog strateškog značaja Turskoj se tolerira da kao članica NATO-a održava bliske odnose s Moskvom, koji će se nastaviti. Rat u Ukrajini je Ankari otvorio široke mogućnosti za jačanje svog utjecaja – što se vidi i po tome da su Erdoğanu požurili čestitati Putin, BIDEN i MACRON – kako posredovanjem između Kijeva i Moskve, tako i projekcijom moći na Kavkaz i druga područja u kojima Rusija više nema dovoljno kapaciteta. Ovisno o pregovorima s ASADOM moguć je i nastavak operacija u Siriji protiv tamošnjih Kurda. Turska bi sve češće mogla makar retorički zauzimati konfatacijski stav prema istočnomeditaranskim članicama Europske unije, dakle Grčkoj i Cipru. EU bi mogao ponovno ucjenjivati i pitanjem izbjeglica. I do sada iznimno težak partner, Ankara bi za zapad mogla postajati sve neugodnija.

■ Jerko Bakotin

Нови конкурс, стари курс

О резултатима Конкурса за финансирање и суфинансирање пројеката из области савременог стваралаштва у Републици Србији за Новости говоре тамошње уметнице и уметници

ПОГЛЕДАТЕ ли недавно објављене резултате различитих сегмената Конкурса за финансирање и суфинансирање пројеката из области савременог стваралаштва у Републици Србији, који проводи тамошње Министарство културе под водством МАЈЕ ГОЈКОВИЋ, лако бисте темељем њихове површинске исцрпности и прегледности могли стећи дојам да се ради о врло уређеној процедури. Дакако, ријеч је о заблуди: у детаљима тих наоко транспарентних докумената крију се двојбене одлуке и манипулације јавним средствима на које бројни културни актери у Србији годинама упозоравају. Понајприје, чињеница да се натјечаји расписују почетком, а резултати објављују средином године на коју се односе је толико необјашњива да дјелује као свјесно саботажа сектора. То на примјер значи да организације у култури готово пола године раде на својим програмима а да немају појма имају ли затворену буџетску конструкцију те често помичу њихову provedбу на јесен и зиму. Штовише, таква је пракса објаве резултата протузаконита, на што је средином свибња указала и Асоцијација Независна културна сцена Србије, прозванши Министарство културе због пробијања законом прописаног рока од 60 дана од завршетка подношења пријава.

Овогодишњи циклус конкурса долази након промјена у структури Министар-

ства, из којег је издвојена брига за сектор информисања. Буџет за културу се јест повећао у односу на 2022. годину за око 700 милијуна динара, па сада износи нешто више од 14 милијарди (око 120 милијуна еура), но, гледано у односу на државни буџет, ријеч је о паду с ионако ниских 0,78 посто на уистину забрињавајућих 0,66 посто. На сличан начин такођер може заварати чињеница да је ставка 'Јачање културне продукције и уметничког стваралаштва', из које се финансирају пројекти изабрани на Конкурсу, такођер нешто порасла. Успркос томе, наиме, средстава за више подручја су пала у односу на прошлу годину, па су тако, између осталог, слабије прошли музика, позоришне уметности, културне делатности за децу и младе, филмска уметност и културне делатности особа са инвалидитетом.

Да је ријеч о крајње недостатним средствима која ни изблиза не задовољавају потребе растућег сектора јасно је из омјера одобрених и одбијених пројеката – примјерице, од 312 пријава у подручју позоришних уметности одобрено је само 96, дакле око 30 посто, док је у плесу прошло тек 57 од 208, односно нешто мало више од четвртине. У истим областима наилазимо на један од трајних проблема конкурса Министарства културе, на који је Асоцијација НКСС више пута упозоравала: ријеч је о финансирању пројеката 'анонимних' организација које понекад уопће нису регистриване за обављање културне дјелат-

ности, а нису ријетки ни случајеви да су никнуле непосредно прије расписивања натјечаја. Тако је становито Удружење за откривање Србије 'Србија Дискавери' ове године добило високих милијун динара за пројект 'Певамо Дучића и РАКИЋА – Водвиљ музика цара РАДОВАНА', премда јој у Агенцији за привредне регистре као подручје дјеловања стоји 'Откривање природних потенцијала Србије, промоција откритивних потенцијала Србије, едукација на промоцији природних потенцијала Србије, заштита природних потенцијала Србије'. Оснивачица Станице – Сервиса за савремени плес МАРИЈАНА ЦВЕТКОВИЋ указала нам је пак на чињеницу да су двије организације – Удружење грађана 'Ами' и Удружење грађана 'Време за едукацију' – награђене с 500 тисућа, односно 400 тисућа динара у области плеса, премда су обје основане ни мјесец дана прије објаве конкурса. У погледу утјечаја овакве културне политике на плесну сцену у Србији Цветковић је потпуно јасна.

— Овогодишњи резултати имаће девастирајуће последице јер су, по ко зна који пут, комисија и министарка одлучиле да средстава намењена савременом плесном стваралаштву скрену на други колосек: једна трећина дата је разним културно-уметничким друштвима и аматерским клубовима који свирају гусле, једна четвртина само једном, приватном и пребогатом Београдском фестивалу игре (са само страним трупима, прескупим улазницама и елитистичким односом према култури), док је остатак усмерен на фестивалске и друге формате којима се плес претвара у лаку забаву. Од тих средстава, иначе невеликих, подржана је само једна нова плесна продукција, и то студентска дипломска представа у приватној плесној школи. Уз све то, комисију чине представници јавних институција и Удружења балетских уметника, који немају додира са сценом савременог плеса нити компетенција да процењују његове динамичне, вишеслојне уметничке праксе. Сви плесни уметници, плесне компаније и организације добиле су јасну поруку: да Министарство не хаје за њихов рад, резултате, искуство, међународни углед, међународне мреже и вишедеценијске колективне напоре да се та сцена одржи као простор стварања новог, заједничког знања које служи заједници – навела је.

Сличне појаве на примјеру властитог подручја препознао је визуални и изведбени уметник БРАНКО МИЛИСКОВИЋ, који је већ дуже вријеме критичан према Министарству културе. Милисковић посебно наглашава мизерне износе који се додјељују за цјелогодишње програме угледних организација:

— Новци који се овде дају по пројекту више су него увредљиви. Рецимо, једна тридесетогодишња независна институција као што је Центар за културну деконтаминацију за свој визуелни годишњи програм добије суму од 500 хиљада динара, што би било око четири хиљаде еура бруто. Када се то подели на број уметника, онда испада да сваком за трошкове пројекта и хонорар следи око 350 еура. То је заиста вређање интелигенције високо образованих академских грађана. Поред тога, из године у годину приметан је велики сукоб интереса – неки чланови жирија додељују новац за пројекте организацијама са којима сарађују или чак путем клановско-породичних веза. У последњих пет година, у Београду је изникло на десетине нових приватних комерцијалних галерија, а неке од њих добију и три пута више новца на конкурсима Министарства културе него бројне независне институције или фриленс уметници. Неке организације се формирају само неколико дана пред конкурс, без минулог рада, цв-а, нити ико зна за њих – и, наравно, добију новац на конкурс. Ове године чланови комисије за Откуп уметничких дела били су веома неквалификовани да одлучују. Нико не зна ко су они, осим да је председник МАРКО БРУН у чланству владајуће партије. Потребне су структуралне и радикалне промене – апелирао је он.

С последњим се позивом недвојбено слажу у НКСС-у. Наглашавајући посебно ниска издвајања за културу у Србији у односу на остатак регије, њихова представница и координаторица фестивала 'На сопствени погон' САЊА РАДУЛОВИЋ сумира: — Асоцијација Независна културна сцена Србије апелује годинама уназад да сразмерно најнижи проценат укупног буџета за културу у Србији не одговара културним потребама нашег друштва. НКСС се залаже и указује на неопходност унапређења конкурсних процедура, као важног инструмента културне политике. Тренутно се налазимо у ситуацији у којој је буџет премали, конкурс се расписују прекасно, резултати касне и антидатирају се, образложења су генеричка, велики број релевантних удружења са независне сцене није добио подршку, док је онима подржанима додељен у појединим областима срамно мали грант. У тренутку када се као друштво налазимо у кризи, Министарство културе је смањило укупан буџет пројектима намењеним деци и младима. Спроводећи конкурсне политике на сраман и бахат начин, Министарство културе Републике Србије недвосмислено показује да доследно ради на урушавању културе и уметности, непоштовању процедура, и небрзи за културне раднике и раднице и читав сектор за које је надлежно – упозорава Радуловић.

Укратко, успркос регионалним асиметријама, проблеми су ипак познати: подфинансираност, недостатак слуха за независну културу и хонорари који онемогућују нормално преживљавање значајке су свих наших културних поља. Стога и борба за боље радне увјете тражи регионално повезивање и солидарност, свијест да наше културне сужаве угрожава иста штетна политика, неодојива од шире политике која обликује наше заједничке, постјугославенске судбине. ■

Потпредседница Владе и министрица културе Маја Гојковић (Фото: Милош Тешин/Pixsell)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Džive i Italija

PIŠE Sinan Gudžević

Džive je u Italiji živio skoro trideset godina, a došao je kao ekonomski ekspert, urednik relevantne jugoslavenske publikacije Ekonomska politika. Italija za njega nije mogla biti njemačka 'čežnja za jugom' ni jugoslavenski 'žabarski zapad', ona je njemu bila idealna radna površina u kojoj je uzbudljivo proučavati i državu i društvo

U NEPREGLEDNOM mnoštvu knjiga o Italiji, u Novom Sadu je prošle godine objavljena jedna kojoj je teško naći sličnu. Autor joj je MILUTIN MITROVIĆ, naslov 'Italija – Bel Paese', izdavač Akademski knjiga. Knjiga je objavljena dvije godine nakon autorove smrti, a tekstove za nju priredila je MARIJA MITROVIĆ, supruga Milutinova. Milutina Mitrovića su kolege i prijatelji zvali nadimkom Džive. Odavde pa nadalje i ovdje je on Džive.

Tekstovi o Italiji i talijanskim stvarima, oni koji su u knjizi, objavljeni su u rasponu od 12 godina, od 2002. do 2016. A knjiga je takvo štivo da bi, kad bi bilo pravičnosti u prevodenju knjiga, ovu trebalo prevesti na talijanski, pa kad bi se to načinilo i knjiga bila objavljena u Italiji, ondje bi dostigla tiraturu mnogo izdašniju od one u novosadskom izdanju, gdje je i dalje lako dobavljiva, čak i na akcijskom popustu od 990 dinara. Da je živ, Džive bi nepogrešivo procijenio kako bi prevod njegove knjige bio prodavan u Italiji. On je za takve procjene bio sposoban i kompetentan. On je svojevremeno pretekao (a zapravo izračunao) svome prijatelju SLOBODANU SELENIĆU da će se njegov roman 'Očevi i oci' prodavati lošije nego knjiga o glistama koju je Džive upravo pisao. Stvar je utanačena opkladom, i Džive je opkladu dobio. Gliste su za čitalačku jugoslavensku javnost bile zanimljivije štivo, nego novi roman pisca, koji je bio jako poznat, i kao dobitnik Ninove nagrade. Za tu knjigu o glistama, Džive je otišao u Italiju i ondje proučio stanje nauke, pa dobro opremljen, sjeo i knjigu napisao.

Za knjigu o Italiji Džive nije morao putovati u Italiju, u Italiji je, sa sudbine mnogih Jugoslavena raseljenih devedesetih godina, već živio. Živeći u Trstu, krenuo je pisati o Italiji. Članak po članak, objavljuvan na čuvenom pescanik.net, pa na bif.rs (to jest Biznis&Finansije), pa se članaka nakupilo za knjigu. Na objavljivanje knjige Dživeta je nagovarao DAMIR GRUBIŠA, koji u predgovoru knjizi, iskazuje divljenje Dživetovu poznavanju Italije i stilu kojim se to znanje iznosi.

Dživetova Italija je knjiga napisana lako i suvereno, duhovito, gospodski ironično, ima gospode kojoj ironija pristaje. Ta Italija ima mnogo lica, ima i mnogo naličja: čas je istanjena kao tijesto za pizzu pa je onda razvučena preko elipsoida i tako je načinjen 'globus Italije', čas je izribana nasitno kao tvrđi pecorino, čas je ljuta kao peperoncino, a čas osvježavajuća kao venetski spritz na kraju vrelog podneva. Ali to nije baedeker, ni vodič za muzeje, hotele i restorane, već knjiga dubokog poznavanja Italije, takva da i nekim samouvjerenim politolozima i sociolozima može pokazati koliko su lakomisleni u tvrdnjama kako je Italija zemlja u kojoj država stalno visi o koncu, ali je društvo ono što državu drži i održava. Džive pokazuje da su tri razglašena stuba talijanskog društva Crkva, Politika i Fudbal na kojima navodno počiva i država Italija, posve klimava i sklona padu. U trodijelnom poglavlju o tome čitalac će naći i briljantno izloženu konciznu povijest fenomena Vatikan, države s površinom od 44 hektara: MUSSOLINI je 1929. godine dao Vatikanu potpunu nezavisnost, a zauzvrat je od Vatikana dobio 'golo vlasništvo' nad svim crkvama u Italiji. Džive Mitrović kaže kako je time Vatikan 'jedna od najprizemni-

jih i najagilnijih finansijskih enklava' državi Italiji velikodušno 'poklonio' sve crkve na italskom tlu, te time na državu Italiju 'velikodušno' prebacio i troškove održavanja, rekonstrukcije i restauracije crkava, te pride dobio i dobru nišu za sebe u talijanskom državnom budžetu. Na tri stranice teksta čitalac će naći opis novčanih mreža i zakulisnih veza vatikanskih banaka i sumnjivih fondacija sa mafijom i masonima, o čemu relevantni autoriteti papinske države skoro više ništa i ne kriju. Džive ne fantazira, on istražuje, a istražujući dolazi do saznanja o veličini vatikanske umreženosti i upletenosti sa podmićivanjem u oblasti dobivanja javnih poslova i nabavki. Za taj posao zaduženi su neki ljudi iz takozvane laičke aristokratije, koje imenuje sam papa. Navodi se kako je, za vrijeme pape RATZINGERA, policija snimila razgovor u kojem jedan od vatikanskih predstojnika nudi poznatom posredniku ANGELU BALDUCCIJU i seksualne usluge: 'Imam jednog mladog Nijemca, ili hoćeš Norvežanina... za jednog ću ti reći samo da je skoro dva metra, 97 kilograma, 33 godine i svestrano aktivan'. Džive poantira: 'Tako uprkos papinim pokajanjima i molbama za oprostaj, pod njegovim krovom cvetaju poslovi sa seminarskim muškarčićima i muškarčetinama... Svi su izgledi da će prečasni Ratzinger neslućeno dobiti mnogo više vremena da se posveti svojim meditacijama, a faktičku vlast izgubiti u korist onih koji 'umeju da vladaju''. Govoreći o trima prividno nosećim stubovima, Džive kazuje da su oni ruševni, da se o njim ne može oslanjati zajednica po imenu Italija, te da bi ih, kako je negdje predloženo da se učini sa stubovima starih crkava napuklim od zemljotresa, trebalo obložiti nečim što bi te stubove izoliralo od poštenih ljudi.

U neprekidnom i nepotkupljivom bavljenju pojavama, Džive otkriva fascinantnu zemlju Italiju i kao zemlju beznadežno velike korupcije. Polazeći od MARKA AURELIJA koji je, usred epidemije kuge, napisao kako je korupcija gora od svake kuge, ovaj vodič i kroz brutalnosti zemlje Italije pokazuje kakvu travu za svakodnevn život predstavlja bezobzirnost političara u njihovoj uvezanosti sa mafijom. Još više od toga pokazuje kako mafija ima status paralelne snage koja sve više jača. U Kalabriji, tako, jedan zubar, koji je ostavio zubarstvo i posvetio se novčanim poslovima, objavljuje kako je za deset godina 'od nule' stvorio 2,6 milijardi eura, što mogu samo BILL GATES i SILVIO BERLUSCONI. Njegovo 'od nule' Džive Mitrović tumači ulaskom nekadašnjeg stomatologa u poslove s velikim početnim kapitalom moderne mafije.

MAFIJA je naziv i jednog od devet poglavlja ove dragocjene knjige. Da se ne bi pomislilo kako je ova knjiga samo katalog talijanskih užasa, valja kazati da nije. Ima u njoj poglavlje naslovljeno 'Svakodnevnica' u kojoj su briljantni zapisi o talijanskim barovima, kuharima, o pršutu i tartufu. Nema riječi kojom bi se izrazilo divljenje i zahvalnost Dživetu za opise đakonija i njihova statusa u životu zemlje Italije. O tartufu je napisao nezaboravan tekst, koji bi, kad bi samo za njega znali, Talijani uvrstili u priručnike. Kaže nezaboravni Džive: 'Pre 200 godina tartufi su smatrani sirotinjskom hranom, sve dok neki ekstravagantni plemić nije otkrio da sirotinja jede ono za šta nije kvalifikovana.'

Korice knjige Dživeta Mitrovića (1931 – 2020)

Pa onda, pri kraju: 'Onaj ko je došao dovde čitajući tekst verovatno zapaža da nema subjektivne ocene autora. Radi se o tome da ih je probao, ali nije imao sreće da živi u vreme kad je to bila seljačka hrana ili da neko drugi plati račun za njega, pa je ono malo što šef restorana, to nikako ne radi kelner, pred njim nastrugao trenicom na površinu jela bilo nedovoljno da se zaista oseti sav spektar ukusa koji tartuf pruža.'

Knjiga o Italiji je sva napisana s ljubavlju. Džive je volio Italiju, on je, za razliku od mnogih talijanologa, stručan i kompetentan, pa predmet o kojem piše poznaje, što neki kažu, bez ostatka. On nigdje ne spominje da mu je majka PAOLINA SIDERINI STRAUSS bila dijete oca Talijana, a majke Austrijanke, rođena u Sremskoj Mitrovici. Ne spominje, jer to Dživetu za pisanje o Italiji nije ni presudno ni važno. On je Italiju proučavao, Italiju je spoznao i upoznao, to se s majčinim mlijekom ne dobiva, niti s djedom po majci nasljeđuje. Džive je u Italiji živio skoro trideset godina, a došao je kao ekonomski ekspert, urednik relevantne jugoslavenske publikacije Ekonomska politika. Italija za njega nije mogla biti njemačka 'čežnja za jugom' ni jugoslavenski 'žabarski zapad', ona je njemu bila idealna radna površina u kojoj je uzbudljivo proučavati i državu i društvo. I o vezama Italije i Srbije piše tako da se u to ne može sumnjati. Džive se kloni patriotskog ushita, zato nigdje i ne spominje ono što bi srpski nacionalisti prvo spomenuli, 'Odu srpskoj naciji' koju je sastavio GABRIELE D'ANNUNZIO. Dživetu je mjerodavnija talijanska industrija Fiat i njeni pogoni u Srbiji. Preći mu je i MARIO DRAGHI, veliki nepotkupljivi časnici banakar, kome Džive iskazuje veliko poštovanje.

Znatizeljnog čitaoca upućujem da nabavi ovu knjigu. Za manje novaca se ne može dobiti tako veliko štivo. Ja sam knjigu dobio od Marije Mitrović, a vidim da je izdavač ima u izdašnoj ponudi: <https://akademskaknjiga.com/katalog/italija-bel-paese#>. Na korica, koje je načinio Dživetov i Marijin sin BOJAN MITROVIĆ, nalazi se, uz mnoštvo slika talijanskih važnih ličnosti i Dživetova karikatura koju je načinio CORAX. Na njoj Džive nosi talijansku zastavu, a Bojan je karikaturu postavio tako da šiljak jarbola zastave doseže do brade Mussoliniju, dok negdje iskosa slijeva gleda GARIBALDI. ■

Uz Šlosberg do Dževada

Umoran od dugog puta i natovaren prtljagom, polako sam napredovao uzbrdo, najpre stazom, a zatim stepenicama kojih, kako sam kasnije saznao, ima više od tri stotine. Zastajkivao sam, posmatrao brzu Muru, koja teče oko Šlosberga, i panoramu Graca, ali mi je pred očima u stvari bila Dževadova knjiga ‘Kuća za umorne’. Pomislio sam da bi tako mogla da se zove i Kuća za autore na vrhu ovog brega, do koje se stiže po cenu ovalikog napora

JEDNOG majskog popodneva 2000. godine peo sam se strmom stazom na Šlosberg, čuveni breg oko koga je u srednjem veku nastalo naselje koje će u međuvremenu postati glavni grad austrijske pokrajine Štajerske – Grac. Auto kojim sam doputovao iz Beograda ostavio sam na parking u podnožju Šlosberga i s rancem na leđima i velikim koferom u ruci krenuo uzbrdo, da na adresi Schlossberg 10 nađem Kuću za autore u kojoj ću boraviti sledeća dva meseca.

Došao sam u Grac na poziv DŽEVADA KARAHASANA, koji je u to vreme živio u ovom gradu i imao zvanje počasnog gradskog pisara (Stadtschreiber), što je u stvari stipendija koju Grac daje piscima i umetnicima u egzilu. Jedina obaveza gradskog pisara, ili gradskog pisca, kako bi danas trebalo prevesti nemački naslov ovog počasnog zvanja, sastoji se u tome da pripremi poneki

kulturni program i da odabere ličnosti iz sveta književnosti i umetnosti kojima će biti ponuđen boravak u Kući za autore. Ova književna i umetnička rezidencija osnovana je u Gracu 1997. godine. Njeni gosti borave u zgradi nastaloj adaptacijom malog zamka Čerini (Cerrini Schlössel) na Šlosbergu. Bio sam jedan od onih koji su se ovde obreli na Dževadov poziv.

Već sam jednom bio u Gracu, ali na kratko, nisam se peo na njegov slavni breg i nisam znao da se do vrha, sem pešice, može stići i na dva mnogo lakša načina, uspinjačom i liftom. Ovako, umoran od dugog puta i natovaren prtljagom, polako sam napredovao uzbrdo, najpre stazom, a zatim stepenicama kojih, kako sam kasnije saznao, ima više od tri stotine. Zastajkivao sam, posmatrao brzu Muru, koja teče oko Šlosberga, i panoramu grada, ali mi je pred očima u stvari bila Dževadova knjiga ‘Kuća za umorne’. Pomislio

sam da bi tako mogla da se zove i Kuća za autore na vrhu ovog brega, do koje se stiže po cenu ovalikog napora.

Kad sam sledeći put zastao da predahnem, već sam se bio dosetio da ima jedan jači razlog da se rezidencija namenjena piscima i umetnicima na Šlosbergu nazove ‘Kuća za umorne’. Zar to nije mesto za oporavak ljudi koje su razne nevolje kod kuće ili u egzilu iscrple, ljudima pod pritiskom, ljudima pod opterećenjem? Ranac i kofer nisu jedini teret s kojim oni stižu na Šlosberg. Razmišljao sam o tome s kojom mukom na leđima su se ovom uzbrdicom pre mene peli, na primer, rumunski književni kritičar i prevodilac GERHARD ŠEJKA (GERHARDT CSEJKA), ili alžirski pisac i filmski režiser ABDERAHMAN BUGMU (ABDERRAHMANE BOUGUERMOUTH), ili mađarski pesnik ISTVAN EORSI (ISTVÁN EÖRSI), s kojim su teškim mislim i sećanjima do gore stigli Uzbekistanac JOGOR OBID ili Iranac SAID. Lakše mi je bilo da zamislim koji su psihički i moralni teret do Kuću za autore na Šlosbergu teglili, od koje težine su se ovde odmarali, MUHIDIN ŠARIĆ, pisac iz Prijedora, preživeli zatočenik logora Keraterm, i sarajevska književnica DRAGANA TOMAŠEVIĆ, Dževadova životna saputnica, koja je zajedno s njim izbegla iz opsednutog Sarajeva i od 1997. godine živela gore na brdu, u stanu pisara grada Graca, jednom od malih stanova Kuće za autore.

Mogao sam, takođe, da pretpostavim pod kojim opterećenjem je do Šlosberga stigao Dževad. Bio sam pročitao njegov roman ‘Sara i Serafina’, objavljen prethodne, 1999. godine, u kome on govori o ljudima u ratnom Sarajevu. Pomislio sam da je ono što ga je najviše mučilo, o čemu je najviše razmišljao, bila

težina iskušenja s kojim se u ratu suočava prijateljstvo, istinsko prijateljstvo, ono shvaćeno kao davanje, kao dobrota koja nikog ne obavezuje, nikog ne porobljava. Jer ova knjiga je napisana u slavu tako shvaćenog prijateljstva, kao da je pisac želeo da sebe i svoga čitaoca oslobodi mučne sumnje u opstanak prijateljstva u ratu. Za razliku od nekih drugih pisaca, on ne lamentira nad izdajom, nad raspadom, nad zaboravom prijateljstva, nego, naprotiv, pokazuje da u ratu prijateljstvo ne samo što opstaje, nego da ono tada pokazuje svoju najveću snagu.

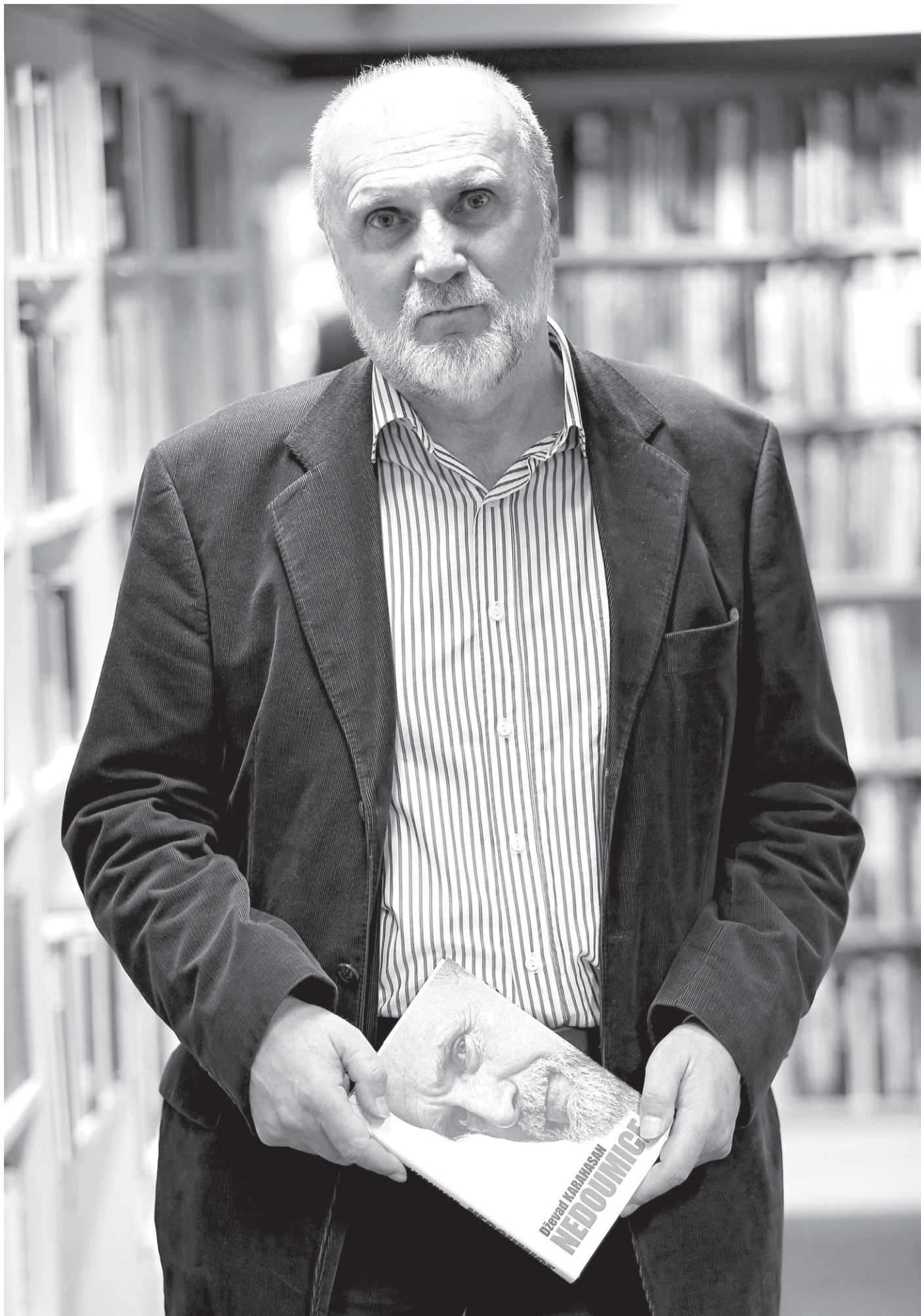
Razumeo sam da je za Dževada u ‘Sari i Serafini’ bilo važno da naglasi da do istinskog prijateljstva ne dolazi samo izuzetno, samo kad se retki, probrani ljudi uzdižu do visina prijateljstva kao etičkog ideala, nego da je vrednost prijateljstva egzistencijalno iskustvo svakog čoveka suočenog sa nekim velikim etičkim izazovom. Napisao je, ako se dobro sećam, da upravo u vremenima velikih iskušenja ljudi postanu mnogo moralniji nego inače, kad se živi manje-više normalno. Tako njegova junakinja, razapeta između formalne i istinske dobrote, između sebe kao Serafine i sebe kao Sare, bira da po svaku cenu bude ova druga.

Sledeći put sam napravio pauzu kad sam već bio na stepenicama i kad sam mogao da vidim krov i brojčanik Sahat kule (Grazer Uhrturm) na vrhu Šlosberga, pa sam se ponadao da ću uskoro stići na cilj. I dalje sam razmišljao o ‘Sari i Serafini’, o tome da ću Dževadu reći da mi je bliska njegova optimistička etika prijateljstva, ali da je možda potcenio snagu poriva koji, posebno u zlim vremenima, ugrožavaju i ruše prijateljstvo, te da, na žalost, imamo mnoga svedočanstva o tome da u vreme velikih kriza i ratova ljudi postaju nemoralniji nego u normalnim uslovima. Istina, moraću mu odati priznanje da je uočio i pokazao možda najveću skrivenu opasnost koja pretila prijateljstvu, a to je srodnička, plemenska, nacionalna, verska ili bilo koja druga solidarnost koja važi kao prirodna i normalna, a čija je fatalna posledica isključenje nepripadnika, nečlana, autsajdera, kraj prijateljstva. Etika prijateljstva, kaže mi ova Dževadova knjiga, počinje tamo gde prestaje etika srodstva. Za tako shvaćenu etiku prijaja

Mogao sam da pretpostavim pod kojim opterećenjem je do Šlosberga stigao Dževad. Bio sam pročitao njegov roman ‘Sara i Serafina’, u kome on govori o ljudima u ratnom Sarajevu. Pomislio sam da je ono što ga je najviše mučilo, o čemu je najviše razmišljao, bila težina iskušenja s kojim se u ratu suočava istinsko prijateljstvo

Sem pešice, do vrha se može stići i na dva mnogo lakša načina, uspinjačom i liftom – Šlosberg (Foto: Wikipedija)

Dževad Karahasan 2018.
u Zagrebu (Foto: Jurica
Galoić/PIXSELL)

teljstva živi i žrtvuje se njegova Sara. A kad se ova etika prenese na politički plan, koji je u ovoj knjizi implicitno ali sasvim vidljivo prisutan, može se reći da istinska demokratska politika počinje tamo gde politika takozvanih organskih zajednica prestaje.

I, takođe, ako ne zaboravim, treba da pohvalim Dževadovo, čini mi se, izuzetno važno zapažanje da se ponekad, posebno među ženama, uspostavlja jedna vrsta posebno čvrstog i važnog prijateljstva, u kome nema ni ljubavi, ni simpatije niti bilo kakvog drugog emotivnog vezivanja i zbližavanja, nego ga motiviraju samo zajednička potreba i odluka da se reši neki konkretan problem. A na tako nečem, naizgled skromnom i banalnom, možda po-

čiva i istinska društvena solidarnost, etos demokratske politike: da bismo zajedno uradili nešto zaista dobro ne moramo se voleti. Ne piše to u ovoj knjizi, ali me pisac podstiče da ovako rezonujem, odnosno kako narator 'Sare i Serafine' voli da kaže, da pametujem i mudrujem. Dževade, reći ću mu, iz ovog romana mogla bi se izvesti cela jedna antropologija prijateljstva, studija koja bi se zvala 'Elementarne strukture prijateljstva', te tako bila dopuna, a bogme i kritika 'Elementarnih struktura srodstva', čuvenog dela KLODA LEVI-STROSA.

Ovako sa sobom razgovarajući i mudrujući najzad sam stigao do Sahat kule i shvatio da grupa ljudi koja stoji nedaleko odatle čeka lift, da oni sa Šlosberga pešice neće ni da siđu, a kamoli da se na njega penju, kao ja. Tešio

sam sebe da sam, idući polako uzbrdo imao vremena da razmislim o tome šta ću reći mom domaćinu Dževadu Karahasanu kad ga uskoro budem video. Lift bi me pred njega izbacio odmornog, ali nesprenog. Nesprenog i za susret s njim i za susret s mestom gde on živi i gde ću i ja dva meseca boraviti.

Ovako, ne žureći, zastajkujući, imao sam dovoljno vremena da se podsetim da s Dževadom treba da razgovaram i o granici, jer je to, odnosno 'poetika granice', bila tema o kojoj su u to vreme pisali gosti Kuće za autore, što je bila jedina njihova obaveza. O ovoj temi trebalo je i ja nešto da priložim. Hteo sam da u razgovoru s mojim domaćinom

Ne žureći, zastajkujući, imao sam dovoljno vremena da se podsetim da s Dževadom treba da razgovaram i o granici, jer je to, odnosno 'poetika granice', bila tema o kojoj su u to vreme pisali gosti Kuće za autore

proverim ono malo što sam znao o Gracu u vreme kad je bio neka vrsta graničnog bedema pred Osmanlijama koji su napredovali prema Beču i gde je kasnije bila komanda jednog dela Vojne krajine. Pretpostavljam sam da je i u naše vreme razmišljanje o granici aktuelno i važno za ljude u Austriji, posebno u Gracu, da je zato i književnik MARKUS JAROŠKA (MARKUS JAROSCHKA), urednik časopisa 'Lichtungen', zainteresovan da o ovoj temi za njegov časopis pišu Dževadovi gosti na Šlosbergu. Šta o tome misli naš domaćin?

Ali, kad je reč o granici, za mene je najinteresantnije bilo ono što sam o tome pročitao u Dževadovim knjigama i spremao sam se da s njim o tome pričam. Penjući se polako prema njemu, podsećao sam sebe da hoću da ga pitam kako on tumači razlike koje se javljaju u dve slike života na granici koje sam našao u njegovim knjigama. U 'Kuća za umorne' granica je problem, mesto na kome je teško opstati, jer ono nije u svetu, nego između dva sveta, pa mu se ne može pripadati, nema se za šta čovek na granici vezivati. Zato ljudi s granice imaju osećaj kao da ne postoje, kao da su nevidljivi, da ih niko ne vidi niti priznaje. Nasuprot tome, u jednom eseju u Dževadovoj knjizi 'Dosadna razmatranja', objavljenoj 1997. godine, granica je prikazana kao mesto s mnogim prednostima, štaviše kao mesto koje omogućava ljudima da u kontaktu s drugima steknu punu svest o sebi, pa je zato napetost svojstvena životu na granici plodna, a ne frustrirajuća. Napetost na granici postaje osujećujuća, opasna, preteća tek kad se granice iz unutrašnjeg sveta kulturnih razlika prenese u spoljni svet političkih podela, kao što se to desilo u ratovima 1990-ih u Jugoslaviji. Nameravao sam da kažem Dževadu da su, po mom mišljenju, ove dve slike granice u njegovim knjigama komplementarne, da je prva, pesimistička, data iz ugla likova njegove proze, dok je druga, optimistička, izraz njegove humanističke vere u zajedništvo i bratstvo ljudi koji se u svemu razlikuju, sem u onome što ih čini ljudima, onome što Dževad na drugim mestima zove istinskim prijateljstvom.

Najzad sam se obreo pred kapijom nekadašnje Čerinijeve vile. Jedna gospođa će me primiti i odvesti do stana rezervisanog za mene. Od nje ću saznati da je gospodin Karahasan na putu, negde u Nemačkoj. Dakle, ono što sam, penjući se ovamo, nameravao da mu kažem moraće da sačeka. U stvari, danas nisam siguran, ne sećam se, da sam ikad kasnije s Dževadom razgovarao o svemu ovome o čemu sam tada, jednog majskog dana 2000. godine, razmišljao, pripremajući se za prvi susret s njim. Zato verujem da je moje sećanje na taj dan prikladan oproštaj od mog prijatelja Dževada. ■

Miroslav Krleža: *Leda*

(r: Franka Perković, HNK Zagreb)

Besprijekorna podjela i glumačka igra kao forte uprizorenja (Foto: Saša Novković/HNK)

PIŠE Ana Fazekaš

Bezopasne veze

Najnovija 'Leda' prije svega je zabavna i seksi i ne shvaća samu sebe suviše ozbiljno

PAKAO, odgovara samoj sebi raspaljena KRLEŽINA Klanfarica. Konvencionalni bračni život po eksplicitnim i implicitnim pravilima žanra to obično jest, jer konvencije ne služe ljudskoj sreći, nego neugasivoj žedi sajmišnog mehanizma građanskog društva, a na sajmu se trguje svime. Posve je svejedno hoće li privremeni korektiv zapaljive ravnoteže doći u formi suhog leda ili kćeri vatrogasca, šake tableta ili remena oko vrata, pijana noć guta prethodnu pijanu noć, ista samo drugačija, u kazalištu koje uvijeno-razbijeno reflektira život, pokazujući da su sve ruke na pozornici i preko puta prljave.

Ako je zagrebački HNK izvedbeni žanr, onda je nova 'Leda' (u režiji FRANKKE PERKOVIĆ i dramaturgiji DINE PEŠUTA) poetsko-estetski ideal tip; fotogenična scenografija razvijena oko nekoliko monumentalnih komada (solidan posao PAOLE LUGARIĆ), lijepi pedantno oblikovani kostimi (DORIS KRISTIĆ), gluma bazirana na standardu amplifikacije realističkog modusa uz bacanje glasa iz neobarokne kutije do neobaroknih kutijica (uz koreografsku podršku PETRE HRAŠČANEC). Autotematizacija malo/građanske hipokrizije, vječito fokusirane na trivijalnosti, šuplje geste i performative kratkog dosega u 'Ledi' ne događa se na razini izdignutoj nad, nego posve među gnjilim narančama novca, prestiža, uspjeha. Resantiman frca na sve strane među likovima koji se svejednako trgaju i grčevito drže jedni za druge. Ono što 'Ledi' kao komadu u istom potezu dodaje i oduzima na tragici pretpostavka je da ne gledamo iznimnu, nego sasvim ordinarnu noć, koja se neće transformirati, nego posve reproducirati sutradan, kada sunce ponovno bljesne pa ponovno zađe.

Od Krleže su glumcima i glumicama uvijek puna usta, a s pozicijom koju MK drži kao lektirni klasik u *mainstream* kazalištima, i pretpostavkom da pažnja pripadajuće publike zahtijeva određenu dinamiku, krležijanske izvedbe često uključuju brze recitacije razvedene od pedantno heklanih semantičko-stilskih minijatura u izvorniku. Što je

fatalni gubitak osobito za građanske drame s obzirom na to da je MK u ovom slučaju prije svega kvalitetan sapuničar, uz literarno iskupljujuću kvalitetu briljantnog stilista. No često se čini da se suvremeno dramsko kazalište boji teksta jednako onoliko koliko na njemu inzistira, jer čim je riječ o gušćim teksturama, glumačka dikcija ide u pomalo sumanutu *fast-forward*, a opet se nitko ne usuđuje suviše štrihati kada je riječ o kanonu. Najnovija od brojnih 'Leda' ne pati ili minimalno povremeno pati od tog poremećaja, stvarajući odnos bitnog i ključnog povjerenja između teksta i glumačke izvedbe koja misli i zna što i zašto izgovara. No još važnije, 'Leda' Perković-Pešut prije svega je zabavna i seksi i ne shvaća samu sebe suviše ozbiljno.

Dvojac Perković-Pešut razumije i ne bježi od 'Ledine' melodramatske prirode, s kojom je mišljena, pisana i prvotno izvođena, svijesti o tome da je riječ o umjerenom sofisticiranom zabavi za umjerenom sofisticiranu kazališnu publiku. Neuredni kič vizualnog postava tako je komplementaran najboljoj mogućoj varijanti haenkaovske glume i ironičnim trešićima koje su uglazbili ROKO CRNIĆ i HRVOJE KLEMENČIĆ. Najsnažniji aspekt uprizorenja besprijekorna je podjela i glumačka igra koja na površinu iznosi često zapostavljene aspekte predloška, osobito lascivnost i banalnost vitičastog, ali u suštini bolno jednostavnog zapleta. Seks je od prvog do posljednjeg prizora sveprisutan, a uz novac i status, čini temelje goruće novogradnje. Samosvjesni, razmjerno čedni izuzetak čini 'Ledini' dvodijelni uvodni, odnosno izvodni monolog koji uokviruje tijelo predstave, ali čija je funkcija mutna, a izvedba blijeda. Generalno su nešto izvedbeno slabiji segmenti mimo osnovnog ljubavnog kvinteta, što je neznatna šteta koju vjerojatno može sanirati daljnje razigravanje. Likovi jedni druge refleksi i/li iz dosade pale i raspaljuju, a onda alkoholom prebrišu sjećanja kako bi sutradan dramu započeli ispočetka. A sve to kao ultimativni rekvizit prati upaljač koji oporno i tvrdo glavo ne pali. ■

Bez & Prizvan i pozvan

(r: Luka Papić i Srđa Vučo, 2022.)

Iz filma 'Prizvan i pozvan' o nekadašnjim srpskim predsjedničkim kandidatima

PIŠE Damir Radić

Pas, amater i izbori

Dokudrama o potrazi za psom i intrigantna, zabavna slika političkog svijeta Srbije

NA nedavno održanom Subversive Film Festivalu, Hrvatska i tzv. regija bile su slabo zastupljene. Nije prikazan nijedan film hrvatske proizvodnje, a od uradaka iz ostalih zemalja bivše Jugoslavije vidjeli smo tek dva dokumentarca dvojca LUKA PAPIĆ – SRĐA VUČO. Zapravo, jedan i pol dokumentarac, jer naslov 'Bez' spoj je dokumentarnog i igranog, odnosno tzv. dokudrama. Potonji izraz uobičajen je za žanrovsko određivanje filmova Želimira Žilnika, a 'Bez' itekako ima žilnikovsku dimenziju. Premijerno prikazan na prestižnom festivalu Visions du Réel u Nyonu, gdje je nagrađen kao najbolji srednjemetražni film, s dozom apsurdizma bavi se pomaknutim društvenim marginalcem, slikarom amaterom ALEKSANDROM DENIĆEM (glumi sam sebe) u potrazi za izgubljenim psom. Ta se potraga prvo odvija po skrajnutim beogradskim kvartovima, a onda i po srpskoj provinciji, pri čemu Aleksandar susreće razne karaktere, marginalne kao i on sam (premda je jedan od njih i nekadašnji nogometni klupski prvak Evrope i svijeta s Crvenom zvedom, DRAGIŠA BINIĆ), a uz dominantnu temu pasa, kao svojevrzni arhitektonski lajtmotiv pojavljuju se crkve. Letargični Aleksandar, lišen psa, obitelji i zaposlenja (to je ono 'bez' iz naslova), s vremenom razotkriva svoje misli, pa tako gledatelji, među ostalim, mogu saznati da je zagovornik 'anarhomonarhizma'. To nekako ide ruku pod ruku s estetikom kiča koja mu je očito bliska, kako u njegovim vlastitim crtežima i slikarijama, tako i u fascinaciji pravoslavnim hramovima. Rastresite dramaturgije, gdje se motivski vrluda od intenzivne posvećenosti psima i odnosima s njima do 'filozofskih' tema, dojmljivo snimljeni 'Bez' (za kamerom je bio sam režiser Papić) ima podosta problema s ritmom (premda je montažerka ugledna JELENA MAKSIMOVIĆ), a glavni je problem mjestimični utisak da se Papić i Vučo goto-

vo pa izruguju psima i ljubavi za njih. Ako je dojam pogrešan, sasvim sigurno su za narav njihova filma suviše scene u kojima psi međusobno razgovaraju ljudskim glasovima (s osloncem na CERVANTESOV tekst 'Razgovor dva psa', a ni izbor teksta 'O slonu i psu' CHARLESA FOURIERA nije bolji), jer tu se ton nepotrebno radikalno mijenja – dotadašnji lagani apsurdizam zamjenjuje nešto nalik iritantnoj lakrdiji.

Dok su 'Bez' zajednički potpisali kao scenaristi, a režiju samo Papić, novi film 'Prizvan i pozvan', čisti dokumentarac, obojica, Papić i Vučo, potpisuju kao režiseri, scenaristi i montažeri, a Papić je ponovo bio i snimatelj. I ovaj put u središtu su pomaknuti marginalci, ali oni političkih ambicija. Radnja filma odvija se na dva vremenska plana – 1990., kad su u Srbiji održani prvi višestranački i predsjednički izbori, i danas, a povezuju ih četiri glavna lika, nekadašnja predsjednička kandidata, koji su danas isti ili slični redikuli kao što su bili prije više od 30 godina. Svjetonazorski najsimpatičniji nekadašnji je kandidat zelenih, koji danas negdje na selu bitku bije s pravoslavnim popom te i dalje nalazi pozitivne riječi za druga TITA, a tu su i ondašnji kandidat Velike rokenrol partije čiji je partibrejkerski program bio seks, droga i rock'n'roll te dvoje desničara.

Jedan (interesantno, ime mu je MILAN MLADENOVIĆ) koji iskreno vjeruje u vlastito mesijanstvo, i prva predsjednička kandidatkinja u povijesti Srbije, žena koja spaja radikalni nacionalizam s posvemašnjom infantilnošću, pa čovjek ne zna bi li se na nju srdio ili je žalio. 'Prizvan i pozvan' katična je smjesa arhivskih i svježe snimljenih materijala koji politički svijet Srbije slika kao, da se referiramo na protagonista prethodnog filma, svojevrzni trajni anarhomonarhizam. Ali začudo, taj kaos jako dobro funkcionira, ne samo zato što stvara intrigantnu sliku svijeta djela, nego i zato što je ritmički silno dinamičan, nadasve lak i zabavan za gledanje. ■

PREPORUKE: SERIJE

Jury Duty

(Amazon Freevee)

PREMDA su najave širenja neskrupiranog reality programa na striminzima doprinijele trajku već ionako potplaćenih holivudskih scenarista i izazvale jezu u gledateljima, originalni koncept koji su osmislili producenati američkog 'The Officea' GENE STUPNITSKY i LEE EISENBERG mogao bi odigrati ključnu ulogu u postavljanju standarda tog novog tipa televizije. Ovaj začudan bastard žanrova, u kojem se miješaju mockumentary, sitcom i skrivena kamera, počiva na bihevističkom eksperimentu koji u prvi mah zvuči pomalo okrutno: lažna građanska parnica u kojoj su svi sudionici glumci, osim jednog porotnika koji se prijavio na oglas s Craigsliste misleći da se radi o snimanju dokumentarca o procesu suđenja, djeluje pomalo kao 'Trumanov show' umotan u 'Pokus' NATHANA FIEL-

DERA i 'Punk'd' ASHTONA KUTCHERA. No iako u srži ideje jest testiranje karaktera RONALDA GLADDENA i njegove otpornosti na apsurdne, ova je elaborirana trotjedna obmana izvedena tako šarmantno i toplo da može smekšati i okorjelog cinika. Ponajviše zahvaljujući sjajnom odabiru protagonista koji na sve bizarne situacije reagira s nevjerojatnom razinom prirodne empatije, topline i opuštenog, zen stava. Iako svom zadatku pristupa odgovorno, dobrodušni se Gladden ne ograničava samo na puko odrađivanje posla, nego se zbližava s kolegama porotnicima, ne pomišljajući da se radi o glumcima koji improviziraju u skladu s njegovim reakcijama. Postava je, zahvaljujući jedinstvenoj strukturi serije, mahom sačinjena od plejade izvrsnih, ali potpuno nepoznatih glumaca, s izuzetkom JAMESA MARDENA koji igra urnebesnu karikaturu samoga sebe, no komedija gotovo u potpunosti proizlazi iz Gladdenovih prirodnih reakcija na sve čudnije suđenje i ekscentrične likove kojima je okružen. Gladden je junak našeg doba koji vraća vjeru u ljudsku vrstu, a 'Jury Duty' serija koja je još malo pomaknula granice komedije i televizije.

White House Plumbers

(HBO Max)

WATERGATE, koji je donedavno figurirao kao najsravnija točka američke političke povijesti, svakako ne oskudjeva filmskim i televizijskim prikazima, ali još mu nijedna dramska rekapitulacija nije pristupila zamišljajući ga kao farsičnu političku satiru. Autori ALEX GREGORY i PETER HUYCK, producenati 'Veepa', nominalno su utemeljili mini-seriju na memoarima EGI-LA KROGHA, voditelja NIXONOVE specijalne istražne jedinice zvane Vodoinstalateri jer joj je svrha bila zaustaviti curenje informacija. No, umjesto da se zadržavaju na suhim

faktografskim podacima, autori se fokusiraju na osobnu priču dvojice nesposobnih bivših obavještajnih agenata, Howarda Hunta (WOODY HARRELSON) i Gordona Liddyja (JUSTIN THEROUX), koji su predvodili skupinu crtički nespretnih provalnika u sjedište Demokratske stranke. Nemušte akcije temperamentnom neusklađenog, ali ideološki kompatibilnog tandema, ujedinenog u gorljivoj težnji da se dokaže u borbi protiv radikalne ljevice, na koncu su uspjele srušiti cijelu administraciju Tricky Dicka. U raskošnoj produkciji koja evocira rane sedamdesete, redatelj DAVID MANDEL

poigrava se akcijskim filmom tog vremena, a apsurdne maske zvjezdane postave povremeno ostavljaju dojam kao da ste upali u spot za 'Sabotage' Beastie Boysa. 'Vodoinstalateri Bijele kuće' zabavna su i provokativna kritika ne samo konkretnog slučaja, nego i univerzalnog pogleda na politiku koju smo skloni doživljavati kao silno ozbiljnu stvar, unatoč činjenici da vrvi iskompleksiranim nesposobnjakovićima koji preko društvene kičme uglavnom liječe privatne traume.

Platonic

(Apple TV+)

Nakon filma 'Neighbors' redatelja NICHOLASA STOLLERA iz 2014., ROSE BYRNE i SETH ROGEN ponovo su se udružili u njegovoj novoj seriji, ovoga puta igrajući nekoč nerazdvojne prijatelje koje je život udaljio pa ponovno povezao u četrdesetima. Iako vode potpuno drugačije stilove života – ona je sretno udana kućanica i majka troje djece, a on friško razvedeni pivar – povezuje ih suočavanje s neizbježnošću starenja i nostalgija regresija u vlastitu mladost.

Prikazujući razne načine na koje platonsko prijateljstvo između muškarca i žene može biti uzbudljivo, dinamično i zabavno bez romantične komponente, što je u popkulturi prava rijetkost, osim teme promjena i starenja oba spola taj središnji odnos istražuje i zbrkane, bolne, a ponekad i komične razloge zbog kojih se ljudi udaljuju jedni od drugih. Osim neosporne sinergije glavnih glumaca, najveća kvaliteta ove osvježavajuće serije od deset polusatnih epizoda nalazi se u toj suptilnoj subverziji u kojoj komedija ne počiva na otrcanim tropima muško-ženske dinamike, nego kroz priču o prijateljstvu u zrelim godinama uspostavlja neke nove, pazeći da ni na čas ne sklizne na teren rom-coma.

■ Jelena Svilar

Umjetnički direktor Animafesta koji će se održati u Zagrebu od 5. do 10. lipnja

DANIEL ŠULJIĆ
Uvrstili smo i filmove nastale uz pomoć AI-ja

Kakav će biti ovogodišnji Svjetski festival animiranog filma – Animafest?

Nakon svečanog lanjskog izdanja, ovogodišnje će izdanje biti standardno. Prikazat ćemo najbolje filmove nastale u posljednjih godinu dana u svijetu i predstaviti ih u našim kinima. Ukupno će u svim programima biti prikazano 300 filmova, a Animafest će posjetiti i 400 stranih gostiju iz svijeta filma, što će biti jedna od najvećih posjeta u povijesti festivala. Ovo je i iznimno uspješna godina u povijesti hrvatske animacije jer će u najjačim međunarodnim konkurencijama kratkometražnog, studentskog i filma za djecu biti prikazano osam od ukupno 49 prijavljenih hrvatskih naslova. Usto, 19 radova bit će i na natjecanju hrvatskog filma, među kojima i devet filmova čiji su autori studenti Akademije likovnih umjetnosti. Ovogodišnje izdanje bit će i u znaku svestranog umjetnika WILLIAMA KENTRIDGEA koji se u svom izražavanju koristi animacijom. Osim što će dobiti nagradu za životno djelo, bit će prikazani i brojni njegovi filmovi. Nije lako doći do čovjeka takvog kalibra jer ga čuva vojska producenata, ali je delegacija festivala – MARGIT ANTAUER, PAOLA ORLIĆ i ja – uspjela doći do njega pa smo ga pitali bi li došao u Zagreb. Budući da zna za Animafest i da je vrlo susretljiv, drag i otvoren, dogovorili smo se da dođe.

Festival se ove godina suočava i s pitanjem umjetne inteligencije (AI)?

Točno. AI je od prošlog festivala ušao u svatkoj kompjuter. Dobili smo velik broj prijava za filmove nastale na taj način i čak uvrstili neke u natjecateljski program. Tu se otvara pitanje o originalnosti i autorskim pravima: je li jednako vrijedan film koji je tim autora radio dvije godine ili film za koji je netko u kompjuter upućao par 'promptova' i završio ga za nekoliko dana. Možda je AI skok usporediv s pojavom fotoaparata, kada su slikari izgubili na svom dotadašnjem značenju. Slikarstvo je otišlo u nepredviđenim smjerovima, ali nije nestalo. Bit će

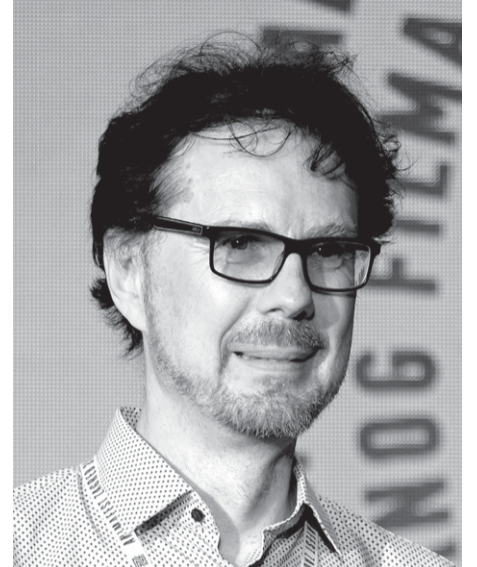

Foto: Slaven Branislav Babić/PIXSELL

sigurno neočekivanih razvoja situacije kad umjetnici počnu koristiti AI na kreativne načine.

Koliko se bavite ratom u Ukrajini? Kako tretirate radove ruskih autora?

To se pitanje postavilo lani. Taman kad smo završili selekciju počeo je rat, a svaki je festival imao svoje rješenje. Mi smo tada odlučili ostaviti te filmove jer umjetnici nisu krivi za ono što PUTIN radi. Čak 99 posto ruskih animatora potpisivalo je peticije protiv rata, a to u Rusiji nije potez bez rizika. Mnogi su se u ovih godinu dana iselili i žive i stvaraju po Evropi, pokušavajući stvoriti novi život. Rat traje, ali ljudi rade filmove protiv rata: ukrajinski film 'Mariupolj, stotinu noći' SOFIJE MELNYK namjerno sam uvrstio u program otvaranja, da bismo se sjetili da ljudi ginu dok slavimo animaciju. Mi na ovim prostorima iz prve ruke znamo što to znači. Na festivalu je i film ruskog autora SAŠE SVIRSKOG 'Gospodar močvara' koji je morao napustiti zemlju zbog filma o višestoljetnom ruskom kolonijalizmu.

■ Nenad Jovanović

KVADRAT

JUSTINE TRIET osvojila je Zlatnu palmu za film 'Anatomija pada', postavši tako tek treća žena u povijesti kanskog festivala koja dobiva najprestižniju nagradu. Pobjednički govor iskoristila je za oštar napad na neoliberalnu mirovinsku reformu francuskog predsjednika EMMANUELA MACRONA.

■ B. P.

Foto: Gao Jing/Xinhua/PIXSELL

Paket angažman

Uoči premijere njegove nove animirane serije na Netflixu predstavljamo Zerocalcare, ljevičarskog stripaša koji kroz autobiografske priče o svakodnevnici talijanskih milenijalaca, anksioznosti i životnim gubicima progovara i o temama poput policijske brutalnosti, borbe Kurda u Rojavi protiv ISIS-a, progona Jezida u Iraku

TALIJANSKI stripovi općenito uživaju ogromnu popularnost kod nas, možda i najveću u svijetu izvan matične države – Alan Ford nigdje nije bio tako popularan kao u jugo-regiji, a tu su i hitovi u izdanju Sergia Bonellija poput Zagora i Dylana Doga, koji su kod nas toliko mainstream da nadilaze kulturni status. Mnogi su čuli za MAGNUSA, MAXA BUNKERA i HUGA PRATTA, no novija talijanska strip scena većinom je nepoznanica, pa tako i autor koji piše pod umjetničkim imenom ZEROCALCARE. Pravi imenom MICHELE RECH, premda je preveden na 16 jezika, uključujući i hrvatski, nigdje nije stekao ni približnu popularnost kao u svojoj domovini, gdje uživa status najčitanijeg strip autora u posljednjih 20 godina s više od milijun prodanih primjeraka. Zerocalcare educira i osvještava Talijane, pogotovo svoju generaciju milenijalaca među kojom je najpopularniji, o temama poput policijske brutalnosti, borbe Kurda u Rojavi protiv ISIS-a, progona Jezida u Iraku...

Michele Rech rođen je 12. prosinca 1983. u Cortoni, od oca Talijana iz Rima i majke Francuskinje. Odrastao je u Francuskoj, a zatim u Rimu, u živopisnom predgrađu Rebibbiji, poznatom po lijevom aktivizmu, underground kulturi i grafitima. Njegova karijera započinje 2001., kada je zabilježio krvave neredе tijekom summita G8 u Genovi u kojima je talijanska policija brutalno pretukla antiglobalističke prosvjednike. Imao je tada samo 17 godina i bio je među demonstrantima. 'To je bilo nezaboravno iskustvo', kaže Rech u intervjuu za Guardian. 'Imao sam dojam da nas svi u uniformama žele pobiti. Godinu dana kasnije uhitili su 25 prosvjednika koji su optuženi za vandalizam.

Brutalnost nije bila dovoljna; htjeli su ljude koji su sudjelovali u prosvjedima strpati iza rešetaka. Morao sam ljudima ispričati što se dogodilo. Tu je sve počelo.'

Njegov prvi strip, 'La profezia dell'armadillo' iz 2011. (kod nas objavljen i preveden kao 'Pasančevo proročanstvo' u izdanju Udruge CRŠ, 2019.) strukturiran je kao skup međusobno povezanih humorističnih priča u kojima autobiografski lik Zerocalcare postupno prihvaća vijest da je njegova stara prijateljica preminula. Knjiga je doživjela sedamnaest reprinta u Italiji, s više od 100 tisuća prodanih primjeraka, i smatra se modernim klasikom. Pisana je u Zerocalcareovom karakterističnom stilu, u autobiografskom ključu (u jednom intervjuu Rech objašnjava da piše autobiografske priče jer nema dovoljno mašte da piše o nečemu što mu se nije dogodilo). Tu se kombiniraju osobne priče, opisi malih svakodnevnih borbi i naizgled nevažnih, banalnih sitnica, s teškim temama poput tuge, gubitka voljene osobe, anksioznosti, ali i s političkim komentarima te popkulturnim referencama, a sve je prožeto finim ironičnim humorom i satirom. Prije svega zabavno, ali s dušom i dubinom. Armadilo ili pasanac iz naslova pojavljuje se kroz cijelu priču i predstavlja savjest autobiografskog lika, razgovarajući s njim, kudeći ga, dajući mu savjete i dobronamjerne kritike. Zerocalcare tako opisuje svoje moralne dileme i unutarnji monolog dok jede u McDonaldsu ('Jesi li svjestan da sudjeluješ u uništenju majčice zemlje? I da pridonosiš procesu kulturnog konformizma?'), ide u nabavku (Zero: 'Baš bih volio probati ove zamrznute gotove tjestenine', pasanac: 'Da se nisi usudio! To su kulinarske forme zapadne dekadencije!'), kupuje biljku

mesožderku ('E pa, gricko, evo koga ćeš sve napasti: pudlice, naciste, odvjetnike, onog debelog šepavca s kata ispod...'), dok posjećuje alternativni buvljak, bori se s hrpom insekata u stanu... Tu su i sjećanja na djetinjstvo uz zvukove Nirvane, grunge modu i karirane košulje, tamagochije, zastarjele videoigrice, crtanje smiješnih stripova za vršnjake (pojavljuje se Zerova 'umjetnička savjest' u liku američkog redatelja TERENCEA MALICKA koji ga savjetuje da ne podliježe potrebi za popularnošću i odobravanjem – 'Umjetnost ne smije podilaziti masama, nego ih zbunjivati i dosađivati!')... I ovaj i svi kasniji Zeroovi radovi isporučeni su u 'romanesku', sirovom, živopisnom rimskom dijalektu prožetom psovkaama.

Zerocalcare je odrastao u rimskim ljevičarskim krugovima, među aktivistima koji su skvotirali neiskorištene javne prostore, poput napuštenih škola. Preko ove ljevičarske mreže stupio je u kontakt sa skupinama kurdskih izbjeglica i aktivista u Rimu i tako se rodila ideja o putovanju na ratna područja Bliskog istoka. Početkom 2015. godine Zerocalcare je objavio reportažu u talijanskom časopisu Internazionale, svojevrsni dnevnik s putovanja u Tursku, Siriju i Irak, u kojemu je dokumentirao borbu kurdske naroda protiv ISIS-a. Izvješće je kasnije objavljeno kao dokumentarni strip 'Kobane Calling'. Strip opisuje period nakon 2014., kada je ISIS pokrenuo napad na sjever Sirije. Rech, koji je podržavao kurdsku stvar, nekoliko puta je putovao u grad Kobane u sjevernoj Siriji kako bi svjedočio otporu boraca i borkinja protiv ISIS-a i uspostavio demokratske konfederacije u Rojavi temeljene na etničkom i religijskom pluralizmu, sudjelovanju zajednice u donošenju odluka, emancipaciji žena, redistribuciji bogatstva i ekologiji. 'Ajde pokušajte naći zemlju s ovako progresivnim ustavom', kaže Zerocalcare. Na ovom relativno malom području Sirije ukrštaju se interesi Kurda, Turske, Assada, ISIS-a, Amerikanaca (za koje Kurdi kažu da bi u tri dana mogli potpuno uništiti ISIS, da to stvarno žele, te da je njihova vojna pomoć više *pro forma*). To je 'centar svih kontradikcija i konflikata globaliziranoga svijeta, gdje Amerikanci bombardiraju, ali ne previše, gdje je Turska u NATO-u, ali zapravo pomaže ISIS-u da napada Kurde, gdje jedan segment muslimanskog društva promovira emancipaciju žena i pruža otpor drugom segmentu koji se pak temelji na rodnom i vjerskom ugnjetavanju'. U Rojavi su i gradovi i izbjeglički kampovi podijeljeni na kvartove gdje se odluke donose u komitetima u kojima sudjeluju lokalci – to

je jedan oblik samoupravljanja. Zerocalcare pita jednu od liderica izbjegličkog kampa što borba protiv ISIS-a predstavlja za nju – je li stvar u vjerskom ugnjetavanju? 'Samo malo, ovdje nije riječ o religiji', kaže djevojka. 'Mi smo muslimani. Nitko nema pravo soliti nam pamet o islamu. ISIS-ovci nisu muslimani. Mi poštujemo sve. Pokapamo mrtve, pa i njihove. Oni režu ruke, noge, glave, ubijaju djecu. Oni su zvijeri bez savjesti. Kakva je to religija?'

Na Netflixu je 2021. objavljena Zerocalcareova animirana serija 'Tear Along the Dotted Line'. Rech kaže da je bio opsjednut idejom stvaranja animirane serije – prije svega zbog glazbe. U svoje stripove uvijek je uvrštavao glazbene preporuke, ali je znao da ih mnogi ne bi slušali. Netflixu je slao 'stotine mejlova', sve dok konačno nisu popustili. Dali su mu potpunu umjetničku slobodu da radi što želi. Zerocalcare je i napisao i režirao seriju, a uz to je i posudio glas većini likova. Šest epizoda donosi priču o autorovom srednjoškolskom odnosu s djevojkom, također pankericom, koja godinama kasnije okonča vlastiti život. Serija je potpuno u duhu stripova – prvenstveno komedija za odrasle, koja pronalazi humor u običnim, svakodnevnim stvarima, s filozofskim i političkim referencama (tako u jednoj sceni autor pokušaj uvođenja reda u stanu uspoređuje s raspadom Jugoslavije), a bavi se i ozbiljnim, teškim temama. Ujedno je možda i najistančaniji prikaz anksioznosti na malom ekranu. Dobar dio serije sastoji se od Zerovih razgovora s imaginarnim prijateljem pasancom i prikaza katastrofalnih ishoda za koje on anksiozno strahuje da bi se mogli desiti.

Michele Rech još uvijek piše i crta u svom skromnom stanu na periferiji Rima i ne koristi riječ 'slava', nego govori o usponu do nacionalne važnosti kao o 'stvari' s kojom se hvata u koštac. Rech slijedi 'straight edge', strogu supkulturu hardcore punka čije se pristaše suzdržavaju od konzumiranja alkohola, duhana i droga, i kaže da mu to pomaže da se nosi s popularnošću i golemim zanimanjem Talijana za njega. A što nas sljedeće očekuje od Zerocalcare? Već 9. lipnja ove godine na Netflixu izlazi njegova nova animirana serija, 'This World Will Not Make Me Bad', a to nije nova sezona prethodne serije, već, kako kaže autor, 'nova avantura'. Pa ako se već dosad niste susreli s ovim autorom, ovo je prava prilika da izbindžate seriju za koju ne sumnjam da će, kao i prethodna, biti pravi mali dragulj beskompromisne autorske vizije i pametnog humora u moru Netflixovog trasha. ■

Michele Rech a.k.a. Zerocalcare (Foto: Bao Publishing / Wikimedia)

TV RAŠETANJE

Razgovor
s Raj.com

PIŠE Boris Rašeta

Češki i slovački su dva jezika, nisu kao hrvatski i srpski, rekao je Rajko Grlić Danieli Trbović, prisjećajući se svog odlaska na prašku akademiju. Tu je usfalilo pitanje je li možda Krleža bio u pravu kad je rekao da su hrvatski i srpski jedan jezik koji Hrvati zovu hrvatskim, a Srbi srpskim. No dobro, nije petak navečer za takve teme, to je dnevna politika

**RTL Direkt,
23. svibnja, 22:50**

'Džabe smo se mi nadali, moj PANJKOTA', uzdahnula je MOJMIRA PASTORČIĆ, zapitkujući Petra Panjkotu o novom hadezeovom izbornom zakonu. A taj je, kako smo i očekivali, napravljen po modelu Sjaši ŠEKSE da uzjaši BAČIĆ. 'Dakle ipak samo kozmetika', dovršila je pitanje voditeljica Direkta. Nego kako? Kozmetika je znanost o kozmosu hadezea. Umjesto Frankensteina, Godzila; namjesto strica, sinovac. Umjesto izborne jedinice u kojoj stanovnici Jaruna glasaju sa žiteljima Novog Vinodolskog, dobili smo izbornu jedinicu u kojoj će zajedno birati stanovnici Bakra kod Rijeke, ljudi u Novskoj u zapadnoj Slavoniji i oni u Obrovcu i Gračacu u Zadarskoj i Ličkoj županiji. Kolumnist Indexa, GORAN VOJKOVIĆ, duhovito je komentirao kako sad posjetitelji Zagreba imaju jedinstvenu priliku tramvajem obići tri izborne jedinice! Panjkota je na karti pokazao kako će to izgledati. Tja, kao i dosad, prevarantski: sve u korist vladajućih. Treba vidjeti što će o svemu reći Ustavni sud, koji je jasno rekao da treba otkloniti suštinske probleme izbornog modela (a ne samo uskladiti broj birača s brojem mandata). To se prije svega odnosi na gerrymandering, smišljeno krivotvoriteljski kroz izbornih jedinica. Nalog za promjenu izbornog zakona došao je – treba znati – inicijativom suca MIROSLAVA ŠUMANOVIĆA, te prilježnošću i znanjem GORANA SELANCA, nasuprot volji predsjednika te ustanove MIROSLAVA ŠEPAROVIĆA, hadezeove korenike, koji je bio pritisnut uza zid zahtjevom ustavnih sudaca da se odluke Ustavnog suda poštuju (makar i s kašnjenjem od 12 godina), pa je morao pristati na zahtjev za promjenu izbornog zakona. Sve je to dakle napravljeno u teškoj iznudici, pa je zato sada vrlo teško očekivati da će Ustavni sud burgijati po novim perverzijama – time će se baviti idućih desetak godina, ima u cara para i u boga dana.

**Odlazak ratnika,
povratak maršala,
Klasik TV,
25. svibnja, 20:04**

Ova serija – koju dugo nismo imali prilike vidjeti – odlično stari, puno bolje nego što bi se dalo pretpostaviti u vrijeme kad je nastala. Četverodijelna nanizanka (scenarij potpisuje legendarni SINIŠA PAVIĆ, režiju SAVA MRMAK) prikazuje odlazak JOSIPA BROZA TITA 1941. godine u srce Srbije, gdje taj čovjek, komunist, bravar neobična naglaska, s jednim Nijemcem (JAŠA RAJTER), jednom Makedonkom (VESELINKA MALINSKA), jednom Srpkinjom (DAVORJANKA PAUNOVIĆ ZDENKA) i jednim srpskim popom (DRAGOLJUB MILUTINOVIĆ) odlazi na slobodni teritorij dizati ustanak protiv Nijemaca, rojalista, kapitalista, imperija-

lista i tako dalje. Najčudnija avantura koju su ovi prostori ikada vidjeli završila je vrtočlavinim, svjetskim uspjehom dotičnog druga i njegove države. Glumcima (MARKO TODOROVIĆ najbolji je filmski Tito) valja odati priznanje, kao i autorima serije koji su, osim iznimno striktnog poštivanja povijesnih izvora, stvorili djelo solidne, mjestimično izvrsne dramaturgije, koje se i danas gleda bez poteškoća. Iz kakve je nedodijeljene, iz koje izgubljene situacije ratnik krenuo, što je stvorio a gdje je i kako završio, i danas izaziva nevjericu. Pohvala Klasik TV-u koji je seriju počeo emitirati na Dan mladosti! Nekoliko dana kasnije u Kumrovcu će se – skoro pola stoljeća nakon njegove smrti – okupiti oko 13 tisuća poklonika 'lika i djela': ako bi ih danas toliko na rođendan u saku-

euru u povećanje plaća, što je ukupno 1,5 posto od proračuna. Istovremeno, tražimo od gradova i općina da na račun prihoda daju milijardu i pol kuna. Drugim riječima, mi ćemo dati mrvice, a vi podnesite ključni teret', rekao je Čačić. 'Vlada dobiva pozitivne poene kod onih koji ne razumiju o čemu se radi. Primarno, oporbeni gradonačelnici tri ključna grada (Split, Zagreb i Rijeka), moraju dati milijardu i šesto milijuna kuna, od čega bi Zagreb trebao dati milijardu. To je direktni udar na te gradove. Vladajući dobivaju političke poene, građani ništa', kazao je. 'Ovo su samo predizborni potezi. Ovako se i dalje čuva mogućnost ucjene lokalnih i regionalnih samouprava', zaključio je Čačić, a mi za kraj možemo samo povikati: Bravo! Tako je!

Rajko Grlić u studiju emisije 5.com (Foto: Screenshot/HRT)

pili svi živi državnici regije plus TUĐMAN i SLOBO, u znak poštovanja naklonili bismo se do crne zemlje. Uglavnom, pogledajte ovo: čovjek je imao posla sa CHURCHILLOM, STALJINOM i sličnim šaržama, nije se hvatio susretima sa CHARLESOM MICHELOM, LAJČAKOM i ESCOBAROM, takve su njemu primali sekretari u maršalatu.

**N1 studio uživo,
26. svibnja, 11:00**

ANDREJ PLENKOVIĆ se zahuktao. On u sferi 'reformi' radi ono što je knez POTEKIN radio u sferi graditeljstva, stvara kulise koje trebaju izgledati kao prave građevine. Nakon lažne reforme izbornog modela dobili smo i lažnu reformu poreznog sustava, u kojemu je ukinut prirez, dok je država preuzela plaćanje mirovinskih doprinosa za one s najmanjim primanjima. NINA KLJENAK u emisiji je ugostila RADIMIRA ČAČIĆA, čovjeka zvanog buldožer, koji nije štedio bivše ortake. 'To uopće nije reforma, riječ je o kozmetici ili promjeni knjiženja', kazao je Čačić. 'Vlada tvrdi da je došlo do radikalnog povećanja prihoda lokalne i regionalne samouprave. To je točno. Ali istovremeno je došlo i deset puta većeg povećanja prihoda centralnog budžeta.' Plaće će, izračunao je Čačić, u prosjeku porasti za nekih 15 eura. Oporbeni će gradovi biti oderani do gole kože, a Vlada nastavlja plivati u proračunskom izobilju. 'Ministar PRIMORAC je rekao da daju 400 milijuna

**5.com s Danielom,
HRT, 26. svibnja,
20:45**

DANIELA TRBOVIĆ pita RAJKA GRLIĆA koji nije znao češki kad je otišao u Prag na FAMU, pa mrlja nešto 'češko-slovačko', na što gost kaže: 'Češki i slovački su dva jezika, to su stvarno dva jezika, nisu kao hrvatski i srpski.' Tu je usfalilo pitanje je li možda KRLEŽA bio u pravu kad je rekao da su hrvatski i srpski jedan jezik koji Hrvati zovu hrvatskim, a Srbi srpskim. No dobro, nije petak navečer za takve teme, to je dnevna politika. Oba su gosta bila zanimljiva. Uz Grlića je bio DAVOR LUKAS-BAJO, pjevač riječke novovalne grupe Fit poznate po hitu 'Kao mačka'. Čuli ste ga sto puta: *Kao mačka ti kružiš oko mene...* Bajo je ispričao kako mu je propalo snimanje prvog albuma u najboljem studiju tadašnje države, dok je Grlić priznao kako mu je SULEJMAN KAPIC, najjači filmski producent u Jugoslaviji, prvi scenarij bacio kroz prozor nakon pročitane samo dvije stranice (kasnije je bio producent tog filma). Elem, odlazeći u Prag Grlić nije imao pojma o češkom jeziku. Imao je 19 godina, nije razumio ništa od predavanja, ali sve je lako kad si mlad. Jedan od njegovih profesora na čuvenoj akademiji bio je ne manje čuveni MILAN KUNDERA, koji mu je unaprijed upisao ocjenu na ispitu, to jest prije ispita, i onda ga poslao van. Takvih anegdota bilo je još, taman da se razbije monotonija kišnog petka navečer. ■

NOVOSTI HOBUCIA

Tito party

Oko deset tisuća ljudi, među njima zamjetno puno mladih, okupilo se u Kumrovcu na proslavi Titova rođendana

str. 6-7.

